

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Dovilė Šulskytė

**GYVENTOJŲ PAJAMŲ DIFERENCIACIJA IR SKURDAS
LIETUVOJE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2006

SANTRAUKA

Dovilė Šulskytė

Gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas Lietuvoje.

Magistro darbas.

Magistro darbo teorinėje dalyje apibrėžta gyventojų pajamų diferenciacijos esmė bei jos optimalumo problema. Sudaryta pajamų diferenciaciją matuojančių rodiklių sistema, apibrėžtas pajamų nelygybės ir ekonominio augimo sąryšis, įvertintos socialinės augančios pajamų diferenciacijos pasekmės. Atlikta išsami skurdo sampratos analizė, įvertintas pajamų nelygybės ir skurdo sąryšis, atskleisti skurdo vertinimo kriterijų trūkumai. Sudarytas pajamų perskirstymo sistemos modelis, išskirtos esminės pajamų nelygybės ir skurdo mažinimo priemonės bei jų efektyvumo problema, apibrėžtos perskirstymo sistemos tobulinimo kryptys.

Praktinėje magistro darbo dalyje atlikta nuosekli vidutinių disponuojamų pajamų lygio, jų dinamikos, struktūros analizė, identifikuoti pajamų skirtumai atskirose socialinėse gyventojų grupėse. Įvertintas pajamų diferenciacijos mastas, palyginant miesto ir kaimo namų ūkius. Atliktas vidutinių disponuojamų pajamų dydžio prognozavimas, įvertintas pajamų ryšys su kitais ekonominiais rodikliais. Patvirtintos autorės suformuluotos mokslinio tyrimo hipotezės, pirma, kad pajamų struktūra ir dinamika, lyginant atskiras grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą, pasižymi dideliais skirtumais. Antra, kad pajamų diferenciacija miesto ir kaimo namų ūkiuose yra nevienodo masto. Trečia, kad pajamų kitimas priklauso nuo kitų ekonominių rodiklių kitimo.

SUMMARY

Dovilė Šulskytė

Population's income inequality and poverty in Lithuania.

Master's paper.

The theoretical part of Master's paper defines the essence of differentiation of population's income and the problem of its optimality. A system of indexes measuring the differentiation of income was created, the relation of inequality of income and economical growth was defined and social consequences of growing differentiation of income was evaluated. A comprehensive analysis of notion of poverty was carried out, the relation between inequality of income and poverty was evaluated and drawbacks of criteria for poverty assessment were revealed. A model system of income redistribution was created, essential means of reducing income inequality and poverty as well as the problem of their efficiency were distinguished and trends of improving the redistribution system were defined.

In the practical part of Master's paper a consistent analysis of the level, dynamics and structure of the average disposed income was carried out and differences of income between the social groups of residents were identified. Comparing city and village households assessed the scope of income differentiation. A prognostication of the size of average disposed income was performed and the relation of income and other economical indices was assessed. The formulated hypotheses of the scientific research were proven. First, the structure and dynamics of income has significant differences between the social groups of residents. Second, the scope of differentiation of income in city and village households is different. Third, the change of income depends on the change of other economical indices.

TURINYS

IVADAS	5
1. PAJAMŲ DIFERENCIACIJOS SAMPRATA IR JOS VERTINIMAS	8
1.1. Pajamų diferenciacijos sąvoka ir ją sąlygojančios priežastys	8
1.2. Gyventojų pajamų diferenciacijos vertinimas socialiniu ir ekonominiu požiūriu.....	10
1.3. Pajamų pasiskirstymo netolygumo įvertinimo metodai.....	14
2. SKURDO ANALIZĖS TEORINĖS PRIELAIDOS	19
2.1. Skurdo samprata ir ją sąlygojančios priežastys.....	19
2.2. Skurdo vertinimo kriterijai ir skurdo rodikliai	23
3. PAJAMŲ PERSKIRSTYMO SISTEMA IR PAGRINDINĖS PAJAMŲ NELYGYBĖS BEI SKURDO MAŽINIMO KRYPTYS	30
4. LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ DISPONUOJAMŲ PAJAMŲ 1999-2004 METAIS ANALIZĖ	35
4.1. Vidutinių disponuojamų pajamų dinamika	36
4.2. Vidutinių disponuojamų pajamų struktūra ir jos pokyčiai	39
4.3. Socialinių gyventojų grupių disponuojamų pajamų lygis ir jo dinamika 1999-2004 metais.....	44
4.3.1. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę	45
4.3.2. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio tipą	47
4.3.3. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinės disponuojamos pajamos.....	49
4.3.4. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos amžių.....	50
4.3.5. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos išsilavinimą.....	51
4.4. Vidutinių disponuojamų pajamų skirtumai apskrityse.....	53
4.5. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodikliai.....	57
4.6. Vidutinių disponuojamų pajamų prognozavimas	64
4.7. Disponuojamų pajamų ryšys su kitais rodikliais	66
5. SANTYKINIS SKURDAS LIETUVOJE IR JO KITIMO TENDENCIJOS	72
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	80
LITERATŪRA	85
1 PRIEDAS. Skaičiavimams naudotos formulės	90
2 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų vienam namų ūkio nariui dydis pagal pajamų rūšis ir formas	93
3 PRIEDAS. Vidutinės miesto ir kaimo namų ūkių disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui 2000-2004 metais, litais per mėnesį	95
4 PRIEDAS. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę 1999-2004 metais, litais	96
5 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę struktūra 1999-2004 metais	97
6 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais	98
7 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais	99
8 PRIEDAS. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio tipą 1999-2004 metais, litais	100
9 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą struktūra 1999-2004 metais, procentais	101
10 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais	102
11 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais	103

12 PRIEDAS. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinės disponuojamos 1999-2004 metais, litais	104
13 PRIEDAS. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų struktūra 1999-2004 metais, procentais	105
14 PRIEDAS. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais	106
15 PRIEDAS. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais	107
16 PRIEDAS. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos amžių 1999-2004 metais, litais	108
17 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių struktūra 1999-2004 metais, procentais	109
18 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais	110
19 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais	111
20 PRIEDAS. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos išsilavinimą 1999-2004 metais, litais	112
21 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą struktūra 1999-2004 metais, procentais.....	113
22 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais	114
23 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais.....	115
24 PRIEDAS. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal apskritis 2003 metais, litas per mėnesį	116
25 PRIEDAS. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal apskritis 2004 metais, litas per mėnesį	117
26 PRIEDAS. Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2001 metais, procentais	118
27 PRIEDAS. Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2001 metais, procentais	119
28 PRIEDAS. Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2001 metais, procentais	120
29 PRIEDAS. Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, procentais	121
30 PRIEDAS. Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, procentais	122
31 PRIEDAS. Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, procentais	123
32 PRIEDAS. Vidutinių disponuojamų pajamų dydžio prognozavimas, naudojant tiesinį trendą.....	124
33 PRIEDAS. Koreliacinėje analizėje naudoti rodikliai.....	125
34 PRIEDAS. Regresijos lygčių skaičiavimui naudoti duomenys.....	126

IVADAS

Darbo aktualumas. Įveikusi pereinamojo iš planinės į rinkos ekonomiką laikotarpio krizę, jau visą dešimtmetį Lietuvos ekonomika palaiapsniui vystosi ir auga, tačiau turtinės bei pajamų diferenciacijos problema išlieka aktuali. Svarbu pabrėžti, kad esant rinkos santykiams turtinė ir pajamų nelygybė yra neišvengiama.

Lietuvos autorių indėlis tiriant pajamų diferenciacijos problematiką nėra žymus. Esmė tame, kad nuoseklūs ir sisteminiai gyventojų pajamų pasiskirstymo tyrimai mūsų šalyje nėra atliekami, išskyrus I. Blažienę, kuri vienintelė disertacijoje *“Lietuvos gyventojų pajamos ir jų normalizavimas”* atliko išsamią ir nuoseklią gyventojų pajamų lygio, struktūros ir diferenciacijos studiją. Kiti autoriai pajamų nelygybę ir skurdą nagrinėja tik tam tikrais aspektais. Pajamų diferenciaciją ir jos įvertinimo būdus tyrinėja I. Blažienė, A. Šileika, R. Lazutka, B. Vengrienė; skurdo problemą ir rodiklius – D. Juškienė, A. Šileika, I. Blažienė, L. Žalimienė, V. Karpuškienė, R. Lazutka, V. Vitunskienė, V. Rudzkienė ir kt.

Pajamų diferenciacija - tai ne vien netolygus pajamų pasiskirstymas sąlygotas atitinkamų priežasčių. Auganti šalies gyventojų pajamų nelygybė taip pat lemia eilės socialinių ekonominių problemų, tokių kaip skurdas, nusikalstamumas, asocialių šeimų skaičiaus didėjimas, benamystė ir t.t., išplitimą. Vis dėlto, vienareikšmiškai teigti, jog pajamų diferenciacija yra “blogybė” netikslinga - ekonomikos augimo ir ekonominio efektyvumo požiūriu, pajamų diferenciacijos augimas gali būti naudingas, tačiau socialiniu požiūriu nelygybė dažniausiai vertinama neigiamai. Svarbu pažymėti, kad požiūris į pajamų nelygybę ir jos vertinimas labai priklauso nuo konkretaus laikmečio ir šalies ekonominio, socialinio bei kultūrinio išsivystymo lygio. Todėl siekiant atlikti išsamią gyventojų pajamų nelygybės bei skurdo analizę, visų pirma, būtina tinkamai pasirinkti pajamų diferenciaciją ir skurdą matuojančių rodiklių sistemą. Antra vertus, reikalinga savalaikė ir tiksli statistinė informacija, kuri leistų objektyviai įvertinti esamą situaciją šalyje.

Sumažinti pajamų diferenciaciją ir pagerinti skurstančių namų ūkių padėtį galima perskirstant pajamas. Tačiau, šiuo metu veikianči pajamų perskirstymo sistema yra nepakankamai efektyvi – ne tik neduoda teigiamų rezultatų, bet dar labiau apsunkina situaciją. Todėl esminių perskirstymo sistemos trūkumų nustatymas ir ištyrimas yra veiksminga priemonė ieškant potencialių esamos sistemos tobulinimo ir jos efektyvumo didinimo galimybių.

Tyrimo objektas – gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas.

Tyrimo tikslas – remiantis teorinėmis gyventojų pajamų tyrimo nuostatomis, nustatyti namų ūkių disponuojamų pajamų struktūros ir dinamikos tendencijas ir įvertinti pajamų diferenciaciją bei skurdą Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti gyventojų pajamų diferenciacijos esmę bei ekonomines ir socialines jos pasekmes, sudaryti pajamų diferenciaciją matuojančių rodiklių sistemą.
2. Atlikti skurdo sampratos analizę, identifikuoti skurdą sąlygojančias priežastis ir nustatyti skurdo vertinimo kriterijų pagrįstumą bei priimtinumą analizuojant skurdo paplitimą mūsų šalyje.
3. Įvertinti pajamų perskirstymo sistemos racionalumą Lietuvoje ir numatyti pagrindines esamos sistemos tobulinimo kryptis ir priemones.
4. Atlikti vidutinių disponuojamų pajamų lygio, jų dinamikos ir struktūros 1999-2004 metų laikotarpiu analizę, įvertinti pajamų diferenciaciją regioniniu požiūriu.
5. Išanalizuoti atskirų socialinių gyventojų grupių pajamų lygio ir dinamikos ypatumus.
6. Apskaičiuoti pajamų lygio – struktūros ir pasiskirstymo rodiklius bei įvertinti pajamų diferenciacijos tendencijas miesto ir kaimo namų ūkiuose.
7. Atlikti vidutinių disponuojamų pajamų dydžio 2005 ir 2006 metais prognozavimą.
8. Įvertinti ryšį tarp vidutinių disponuojamų pajamų ir kitų ekonominių rodiklių.
9. Įvertinti santykinį skurdo lygį bei jo kitimo dėsniumus.

Mokslinės hipotezės:

1. Pajamų struktūra ir dinamika, lyginant atskiras grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą, pasižymi dideliais skirtumais.
2. Pajamų diferenciacija miesto ir kaimo namų ūkiuose yra nevienodo masto.
3. Pajamų kitimas priklauso nuo kitų ekonominių rodiklių kitimo.

Tyrimo metodika ir metodai. Darbe taikyta mokslinės literatūros sisteminė, lyginamoji ir loginė analizė. Naudoti bendrieji statistikos metodai: duomenų padėties ir sklaidos rodiklių, santykinų dydžių, dinamikos eilučių rodiklių, duomenų diferenciacijos ir asimetrijos rodiklių skaičiavimas, koreliacinė ir regresinė analizė, pagrindinės vystymosi tendencijos nustatymas.

Didžioji tyrimo dalis pagrįsta Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliekamų namų ūkių biudžetų tyrimų rezultatais. Be to, papildomiems skaičiavimams naudoti ir kiti Statistikos departamento skaičiuoti duomenys apie bendrąjį vidaus produktą bei jo struktūrą, tiesiogines užsienio investicijas, eksportą, gyventojų išsilavinimą, paslaugų sektoriaus sukurtą pridėtinę vertę.

Teorinis rezultatų reikšmingumas:

1. Atskleista gyventojų pajamų diferenciacijos esmė, bei jos optimalumo problema, įvertintos netolygų pajamų pasiskirstymą sąlygojančios priežastys.

2. Apibrėžtas pajamų nelygybės ir ekonominio augimo sąryšis, įvertintos socialinės augančios pajamų diferenciacijos pasekmės.
3. Sudaryta gyventojų pajamų diferenciaciją matuojančių lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių sistema, leidžianti visapusiškai įvertinti kiekvieną jos aspektą.
4. Atlikta išsami skurdo sampratos analizė, integruojant socialinės atskirties sąvoką, apibrėžtas pajamų nelygybės ir skurdo sąryšis, atskleisti skurdo vertinimo kriterijų trūkumai ir pasiūlyti alternatyvūs sprendimai.
5. Išskirtos esminės pajamų nelygybės ir skurdo mažinimo priemonės bei jų efektyvumo problema, apibrėžtos perskirstymo sistemos tobulinimo kryptys, orientuotos į pajamų diferenciacijos sušvelninimą bei skurdžiausiai gyvenančių asmenų padėties gerinimą.

Praktinis rezultatų reikšmingumas:

1. Atlikta nuosekli Lietuvos namų ūkių disponuojamų pajamų lygio, struktūros ir jų dinamikos analizė, nustatyti pagrindiniai pajamų kitimo dėsningumai.
2. Identifikuoti pajamų struktūros ir jų dinamikos skirtumai, lyginant namų ūkių grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą.
3. Remiantis apskaičiuotomis duomenų padėties ir sklaidos rodiklių reikšmėmis, įvertinta tiek visų disponuojamų pajamų, tiek ir piniginių pajamų diferenciacija regioniniu požiūriu.
4. Apskaičiuoti pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodikliai bei įvertintos pajamų diferenciacijos tendencijos miesto ir kaimo namų ūkiuose.
5. Nustatyti didžiausią įtaką pajamų lygiui darantys ekonominiai rodikliai, suteikiant jų įtakos dydžiui skaitinę išraišką.
6. Remiantis tiesinio trendo funkcija, atlikta disponuojamų pajamų lygio 2005 ir 2006 metais prognozė.
7. Įvertinti santykinis skurdo lygis bei jo kitimo tendencijos šalies mastu ir atskirose socialinėse gyventojų grupėse.

1. PAJAMŲ DIFERENCIACIJOS SAMPRATA IR JOS VERTINIMAS

1.1. Pajamų diferenciacijos sąvoka ir ją sąlygojančios priežastys

Ekonominėje literatūroje, apibūdinant gyventojų pajamų pasiskirstymo netolygumą, paprastai naudojamos dvi – *pajamų diferenciacijos* ir *pajamų nelygybės* – sąvokos: lietuvių ir rusų kalba spausdinamose publikacijose įprastinė pajamų diferenciacijos sąvoka, tuo tarpu anglų kalba spausdinamose publikacijose naudojama išimtinai nelygybės sąvoka. Nors šios sąvokos ir skiriasi iš esmės – pajamų nelygybė išreiškia skirtumus tarp dviejų visais atžvilgiais identiškų individų (turinčių tokius pačius išteklius, poreikius bei prioritetus) pajamų, tuo tarpu pajamų diferenciacija tiesiog reiškia skirtumus tarp dviejų (dažnai skirtingų) individų pajamų, jos naudojamos kaip sinonimai. Tokia situacija paaiškinama tuo, kad anglų kalboje pajamų nelygybės (*income inequality*) terminas yra labai prigijęs ir naudojamas kalbant tiek apie pajamų diferenciaciją, tiek apie nelygybę [5, p. 45].

Praktikoje labai sunku, jei apskritai įmanoma, nubrėžti aiškia ribą tarp pajamų diferenciacijos ir nelygybės. Šiame darbe naudosime abu šiuos pajamų pasiskirstymo nelygumą išreiškiančius terminus kaip sinonimus.

Pajamų pasiskirstymas visuomenėje lemia pajamų diferenciacijos lygį: iš esmės *pajamų diferenciacija* yra pajamų pasiskirstymo netolygumo išraiška [5, p. 44]. Pajamų pasiskirstymas gana netolygus pagal šalis, pagal atskirų šalių regionus, pagal šeimas ir atskirus žmones. Reikia pasakyti, kad pajamų nelygybė yra neišvengiama, kadangi žmonės dėl objektyvių arba subjektyvių priežasčių nevienodai pasinaudoja rinkos ekonomikos galimybėmis. Visumoje pasaulyje pastebima pajamų diferenciacijos, o kartu ir nelygybės augimo tendencija ilgame laikotarpyje (nors trumpame laikotarpyje gali būti įvairių diferenciacijos svyravimų) [4, p. 82].

Pajamos tarp gyventojų pasiskirsto netolygiai dėl daugelio priežasčių. P. A. Samuelson ir W. D. Nordhous analizuodami pajamų diferenciacijos priežastis, dėmesį sukonzentruoja į dvi pagrindines pajamų formas – *darbo pajamas* ir *pajamas iš turto* – ir kiekvienai iš jų priskiria eilę nelygybės formavimąsi sąlygojančių priežasčių [45, p. 649]. Tačiau, didžioji dauguma šias problemas tiriančių autorių apsiriboja bendru pajamų skirtumus sąlygojančių priežasčių sąrašu. Iš esmės, tiek vienu, tiek kitu atveju įvardijamos tos pačios priežastys tik skiriasi jų išsidėstymo tvarka.

Šiuolaikinėje ekonomikos teorijoje išskiriamos šios pagrindinės pajamų nelygybės formavimąsi sąlygojančios priežastys [5, p. 45; 32, p. 706-707; 33, p. 293-294; 34, p. 74; 45, p. 649-652; 58, p. 16; 59, p. 155; 60, p. 482-483]:

ü *Fizinių ir protinių galimybių skirtumai*. Vienodų žmonių pasaulyje nėra. Jie yra skirtingi savo protu, ištvėrme, fizine jėga, išvaizda, temperamentu, sugebėjimu

bendrauti, atmintimi, psichine sandara, polinkiais ir pan. Šie skirtumai gali būti įgimti ir įgyti, t.y. nulemti socialinės bei ekonominės aplinkos. Tačiau, nepriklausomai nuo kilmės, jie visi tiesiogiai ar netiesiogiai, daugiau ar mažiau lemia žmogaus, kaip ekonomikos subjekto vietą, jo apsisprendimą, galimybes rasti ir dirbti vienokią ar kitokią darbą, vienaip ar kitaip panaudoti turimus materialius išteklius. Vadinasi, genetiškai arba socialiai užkodota žmonių įvairovė lemia pajamų skirtumus, veikia jų formavimąsi.

Vis dėlto neturėtume šių veiksnių suabsoliutinti, nes tuomet pajamų nelygybė pasirodys fatališka, iš anksto nulemta. Yra daugybė pavyzdžių, kai įgimti gabumai ar socialinė aplinka toli gražu ne visuomet atitinka žmogaus materialią padėtį bei jo pajamas.

- ü ***Išsilavinimas ir įgūdžiai arba investicijos į žmogiškąjį kapitalą.*** Sukauptas žmogiškasis kapitalas yra svarbus individo pajamų ir užimtumo perspektyvų veiksnys bei pagrindinis šalių pajamų skirtumo veiksnys [52, p. 146]. Dėl įvairių priežasčių žmonės nevienodai linkę daryti šias investicijas, todėl egzistuoja žymūs išsilavinimo ir profesinių įgūdžių skirtumai. Įgytos žinios ir gebėjimai sąlygoja ne tik didesnę darbo užmokestį, bet ir sumažėja nedarbo rizika, atsiranda didesnių galimybių įsidarbinti prestižiniuose darbuose, dirbti patrauklesnį, įdomesnį, perspektyvesnį darbą.
- ü ***Šeimyninė kilmė*** taip pat sąlygoja tam tikrus pajamų skirtumus. Daugumai žmonių neišsiskiriančių ypatingais sugebėjimais, “tinkama” šeimyninė kilmė padeda, ypač jei tėvai ne tik suteikia materialinę paramą, bet ir duoda praktinių patarimų.
- ü ***Darbo kiekis ir jo pobūdis.*** Pajamų skirtumus sąlygoja nevienodas žmonių požiūris į darbą, skirtinga darbo trukmė, įvairūs reikalavimai darbo sąlygoms. Dėl technologijos specifikos kai kurie darbai yra pavojingi arba nepatrauklūs. Žmonės pritraukiami į tokį darbą, mokant santykinai didesnę darbo užmokestį.
- ü ***Turimo turto nevienodumas.*** Didelę reikšmę pajamų nelygybei turi sukaupto ir paveldėto turto skirtumai. Rinkos ūkyje yra galimybė turimas pajamas ne tik išleisti vartojimui, bet ir kaupti: investuoti į verslą, vertybinius popierius, padėti į bankus, pirkti nekilnojamąjį turtą ir pan. Sukaupią turtą gali papildyti paveldėtas šeimos turtas, kuris dar labiau padidina turtinę nelygybę.
- ü ***Rizika.*** Svarbi gyventojų pajamų nelygumo priežastis yra nevienodi gyventojų santaupų investavimo būdai. Rizikingesnės investicijos dažnai duoda didesnes pajamas negu bankų palūkanos. Kita vertus, rizikingų projektų investicijos gali būti ir nuostolingos.

- ü *Sėkmė ir atsitiktinumas.* Padidinti namų ūkio pajamas kartais padeda ir sėkmė, pavyzdžiui laimėjimai įvairiose loterijose, konkursuose, žaidimuose, įvairūs radiniai.
- ü *Kiti pajamų diferencijavimo veiksniai.* Kai kuriuos pajamų skirtumus sąlygoja žmonių sveikata, nedarbas, diskriminacija. Nemažą reikšmę turi asmeniniai ryšiai, pažintys, politinė įtaka. Be to, pajamos tarp individų pasiskirsto netolygiai dėl demografinių (namų ūkio dydis ir sudėtis, amžius) ir geografinių (regioninės ekonomikos ypatumai, gamtinės ar klimato sąlygos) veiksnių.

Būtina pažymėti, kad pajamų diferenciacija ne visada sutampa su turto pasiskirstymu. Paprastai turtinė nelygybė yra ženklėsnė. Taip yra todėl, kad gyventojų turto apimtis, skirtingai negu pajamos, priklauso ne tik nuo tiriamu laikotarpiu gaunamų pajamų, bet ir nuo materialinių bei piniginių vertybių sankaupų [58, p. 15].

I. Blažienė straipsnyje “*Diskusiniai asmeninių pajamų diferenciacijos ir nelygybės klausimai*” be aukščiau minėtų priežasčių, pateikia dar šias pajamų diferenciacijos augimą lemiančias priežastis [4, p. 82]:

- ü *dėl techninės pažangos pasireiškiantis darbo taupymo efektas;*
- ü *prekybos liberalizavimas ir globalizavimas;*
- ü *gamybinio bei finansinio kapitalo pasiskirstymo nelygybės augimas;*
- ü *nevienodas priėjimas prie kredito rinkų;*
- ü *geografinis ar socialinis šališkumas skirstant valstybės subsidijas ir valstybės investicijas;*
- ü *kainų politika;*
- ü *makroekonominė politika, nukreipta į žemą infliacijos lygį ir mažą valstybės biudžeto deficitą, nepaisant kokią tai daro įtaką gamybai ir užimtumui.*

Kaip matome, pajamų diferenciaciją sąlygoja eilė priežasčių, tačiau norėtume pabrėžti, kad *žmogiškasis kapitalas* ir *turtas* yra svarbiausi nelygybės šaltiniai. Taip pat norėtume atkreipti dėmesį, kad visų aukščiau pateiktų veiksnių poveikis įvairioms žmonių grupėms paprastai būna nevienodas. Tačiau bendra jų veikimo pasekmė - asmeninių pajamų įvairovė ir gyventojų nelygybė.

1.2. Gyventojų pajamų diferenciacijos vertinimas socialiniu ir ekonominiu požiūriu

Gyventojų pajamų nelygybė gali būti vertinama atsižvelgiant į jos daromą įtaką įvairiems socialiniams bei ekonominiams procesams. Autorių, tiriančių ekonomines ir socialines pajamų diferenciacijos pasekmes, nuomonės išsiskiria - vieni jų teigia, kad pajamų nelygybė daro teigiamą įtaką minėtiems procesams, kiti - kad neigiamą. I. Blažienės nuomone, ne visai teisūs ir vieni, ir kiti, nes pajamų nelygybė tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu dažnai yra vertinama dvejopai. Panagrinėsime šiuos vertinimus išsamiau.

Ekonominiu požiūriu pajamų diferenciacija yra *teigiamas* reiškinys, nes už skirtingas pastangas yra atlyginama skirtingai – visuomet laimi tas gamintojas, kuris naudodamas ribotus išteklius, geriausiai patenkina vartotojo poreikius. Siekiant patenkinti vartotojo poreikius, yra nuolat keliamas jų gyvenimo lygis, taigi šia prasme pajamų diferenciacija yra neatsiejama visuomenės gerovės kilimo sąlyga. Be to, egzistuoja glaudus ryšys tarp pajamų lygio bei vidutinio polinkio vartoti ir taupyti – turtingieji visuomenės nariai didesnę savo pajamų dalį skiria taupymui, taigi ir investicijoms, kas savo ruožtu skatina ekonomikos augimą bei technologinį progresą. Ekonomikos augimas yra viena iš skurdo eliminavimo prielaidų – turtingesnė visuomenė gali geriau pasirūpinti neturtingais savo nariais [5, p. 46].

Antra vertus, *pernelyg didelė* pajamų diferenciacija mažina ekonomikos efektyvumą bei augimą. Šiuolaikinių ekonomistų atlikti pajamų diferenciacijos ir ekonomikos augimo tarpusavio priklausomybės tyrimai parodė, kad tarp šių reiškinų egzistuoja atvirkščias ryšys [4, p.83]. Vargu ar diferenciacijos augimas ilgame laikotarpyje prisideda ir prie politinio šalies stabilumo.

Ekonomikos teorija skiria tris pagrindinius mechanizmus, per kuriuos pasireiškia *neigiama aukštos pajamų diferenciacijos įtaka* ekonominiam šalies augimui [5, p. 46]:

- ü **Netobulos turto rinkos.** Esant aukštai visuomenės nelygybei, netobulos turto rinkos pasireiškia tuo, jog, sumažėja socialinis mobilumas: didelė neturtingų žmonių dalis negali pakeisti savo padėties, nes neturi ir negali gauti lėšų investicijoms – įgyti išsilavinimą, pradėti verslą ir pan. Bankai teikia paskolas tik tiems asmenims, kurie gali garantuoti, jog paskola bus gražinta, tačiau neturtingieji visuomenės nariai dažniausiai šito padaryti negali.
- ü **Rinkimų konfliktas.** Esant aukštai gyventojų pajamų nelygybei šalyje, santykinai didelė gyventojų dalis gauna žemas, gerokai nuo vidutinio šalies lygio atsiliekančias pajamas ir todėl rinkimų metu balsuoja už partijas, žadančias didžiausią perskirstymą, kuris kartu reiškia ir aukštus mokesčius. Laimėjus tokioms partijoms šalyje yra įgyvendinama tokia socialinė bei ekonominė politika, kuri keldama mokesčius ir didindama pajamų perskirstymą, tuo pačiu mažina ir investicijas, kurios kaip žinia yra viena svarbiausių ekonominio augimo prielaidų.
- ü **Socialinis konfliktas** pasireiškia tuo, jog aukšta pajamų diferenciacija pasižyminčioje visuomenėje dalis neturtingų žmonių, nematydami išėties iš susidariusios padėties, vykdo revoliucijas, perversmus. Tokioje šalyje auga nusikalstamumas, krenta bendras išsilavinimo lygis, randasi kiti socialiniu požiūriu neigiamai vertinami reiškiniai. Tokioje socialiniu ir ekonominiu požiūriu nestabilioje šalyje sukuriama investicijoms nepalanki aplinka, kas taip pat stabdo ekonominį šalies augimą.

Socialiniu požiūriu aukšta gyventojų pajamų diferenciacija vertinama *neigiamai* dėl didėjančio visuomenės išsisklaidymo, poliarizacijos, nevienalytiškumo, silpnos vidurinėsios klasės, kuri turėtų būti socialinio, ekonominio, politinio visuomenės stabilumo garantu, bei šių procesų pasėkoje atsirandančio žmonių susvetimėjimo, priešiško, abejingumo ir panašių reiškinių [5, p. 47].

Be jau išvardintų neigiamų pajamų diferenciacijos pasekmių, svarbu paminėti ir tai, kad [17, p. 22]:

- ū nelygus pajamų pasiskirstymas sukelia daugiau socialinių problemų nei santykinai lygus pasiskirstymas. Šalys, pasižyminčios aukštu nelygybės lygiu, labiau kenčia nuo įvairių socialinių negalių, pradedant gyventojų sveikata ir baigiant kriminaliniais nusikaltimais [4, p. 84];
- ū nelygus turto ir pajamų pasiskirstymas dabartinėje kartoje generuoja nelygias galimybes būsimums kartoms;
- ū iš pajamų ir turto nelygybės kyla realios laisvės nelygybė. Kai turtas yra nelygiai paskirstytas, žmonės, kurie gali gyventi iš kapitalo investicijų, turi didesnę laisvę ir autonomiją nei žmonės, kurie gyvena tik iš darbo rinkos;
- ū didesnė turto ir pajamų nelygybė griaua demokratiją, suteikdama kai kuriems žmonėms daug didesnius išteklius veikti politinius procesus nei kitiems;
- ū pajamų nelygybė skaido bendruomenę, kelia pavydą, pagiežą ir silpnina socialinį solidarumą, kuris vertingas dėl daugelio geros visuomenės aspektų – asmeninio saugumo, pagarbos, viešųjų gėrybių užtikrinimo ir t.t.

Socialiniu požiūriu gyventojų pajamų diferenciacija vertinama *teigiamai* dėl pasitenkinimo, kurį dirbantieji gauna aukštai vertinant jų pastangas bei darbo rezultatus, kas savo ruožtu skatina vystyti įgimtus gabumus, geriau panaudoti turimus išteklius, siekti aukštesnio išsilavinimo kaip aukštesnių pajamų šaltinio ir pan. [5, p. 47].

Apibendrinant aukščiau išdėstytą medžiagą, reikia pasakyti, jog požiūris į pajamų nelygybę bei jos vertinimas susijęs su konkrečiu laikmečiu ir konkrečios šalies ekonominiu, socialiniu, kultūrinio išsivystymo lygiu.

Kaip matyti, socialinio teisingumo požiūriu nelygybės mažinimas yra siektinas reiškinys. Antra vertus, pernelyg didelė pajamų diferenciacija ekonominio efektyvumo požiūriu taip pat yra vertinama neigiamai. Vadinasi, pajamas iš tiesų tikslinga suvienodinti iki tam tikro laipsnio.

Pasvarstykime kas būtų, jeigu suvienodintume visų individų pajamas. Visuomenės moralės požiūriu visiškos lygybės idėja yra patraukli. Tačiau ekonominio efektyvumo požiūriu būtų pernelyg prabangu suteikti visiems teises į lygias pajamas. Jeigu žmonėms būtų garantuotas tam tikras pajamų dydis, visų pirma sumažėtų jų iniciatyva, t.y. sulyginus darbo pajamas, išnyktų

darbo stimulai, sumažinus pelną, palūkanas, rentą, dingtų polinkis taupyti ir investuoti, sumažėtų žmonių veiklumas ir noras rizikuoti, dingtų verslumo dvasia. Viso ūkio mastu šie procesai sumažintų bendrąjį produktą, sukeltų ūkio stagnaciją ar net nuosmukį, apribotų pajamų didėjimo galimybes visiems gyventojų sluoksniams [33, p. 298]. Taigi atsirastų takoskyra tarp teisingumo ir efektyvumo.

Antra vertus, kadangi nelygybės mažinimas yra susijęs su tam tikrų valstybės priemonių, apimančių apmokestinimo bei transferinių išmokų sistemą, taikymu, konfliktas tarp teisingumo ir efektyvumo taptų dar gilesnis.

Trečia vertus, keblumų iškiltų norint apibrėžti absoliučios lygybės sąvoką. Paprasčiausias suvokimas reikštų “lygias pinigines pajamas”. Tačiau, toks apibrėžimas nėra pakankamas, nes žmonės dirba skirtingą valandų skaičių. Tie kurie nusprendžia dirbti trumpiau, tam tikrą dalį potencialių piniginių pajamų iškeičia į laisvalaikį. Vadinasi, pajamų sąvoką tikslinga apibrėžti plačiau, įvertinant ir pajamas, gaunamas pinigais, ir “pajamas” laisvalaikio forma. Sąžiningumas reikalauja, kad asmuo gaunantis didelį kiekį pajamų viena forma, turėtų gauti mažiau pajamų kita forma. Taigi, visiška lygybė nėra pakankamas principas, nustatant pajamų paskirstymo pobūdį.

Svarbu paminėti tai, kad siekiant socialinio teisingumo, dėmesys turėtų būti nukreiptas ne į pajamų lygybę, o į *galimybių lygybę*, sukuriant vienodas sąlygas ir vienodas startines pozicijas visiems visuomenės nariams tam, kad jie turėtų vienodas galimybes varžytis dėl padėties visuomenėje [3, p. 85]. Ypač norėtume pabrėžti bendrojo išsilavinimo bei išsimokslinimo prieinamumą, kurie yra vieni svarbiausių lygių galimybių idėjos įgyvendinimo garantų. Svarbu ir tai, kad galimybių lygybės idėjos įgyvendinimas glaudžiai susijęs su ekonominiu augimu t.y. ir su ekonominio efektyvumo principu. Taigi, siekis sulyginti žmones pagal pajamas mažina jų gerovę. Didesnės gerovės pasiekti galima esant lygesnėms galimybėms žmonėms jos siekti.

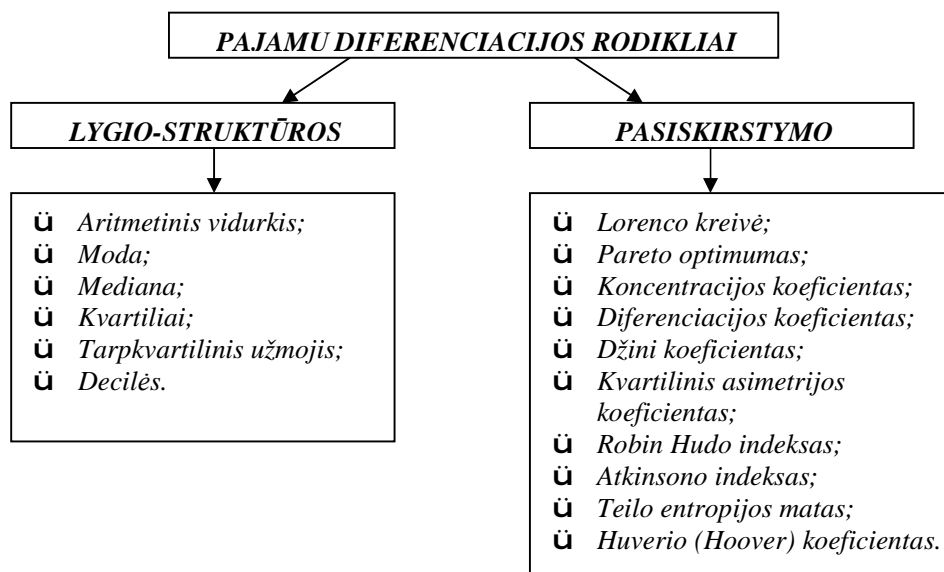
Išsiaiškinome, kad absoliuti pajamų lygybė yra ekonomiškai nenaudinga ir neefektyvi. Kyla klausimas – koks pajamų paskirstymas yra optimalus? Atsakymą į šį klausimą pagrįsime *ribinio naudingumo dėsnio*, kuris teigia, kad “jei dviejų individų veiklos ribinis naudingumas yra vienodas, optimalų pajamų paskirstymą atitiks ir jų pajamų lygybė. Tiek, kiek skiriasi žmonių veiklos ribinis naudingumas, tiek turėtų skirtis jų pajamos” [58, p. 17]. Vadinasi, optimalus pajamų pasiskirstymas visuomet susijęs su tam tikra nelygybe, nes yra daugybė žmonių veiklos ribinio naudingumo variantų.

Apibendrinant galima pasakyti, kad tik pernelyg didelė pajamų diferenciacija yra vertinama kaip neigiamas reiškinys. Taigi siekiant sumažinti nelygybę, socialinė politika turėtų būti nukreipta ne į pasyvias pajamų palaikymo priemones, o į galimybių lygybės užtikrinimą visiems visuomenės nariams.

Sekančiame skyrelyje aptarsime pagrindinius pajamų diferenciacijai skaičiuoti bei kitimo tendencijoms nusakyti naudojamus rodiklius, pateiksime jų skaičiavimo metodiką.

1.3. Pajamų pasiskirstymo netolygumo įvertinimo metodai

Pajamų diferenciacijos matavimui gali būti naudojama visa eilė rodiklių. Šiuos rodiklius galima apjungti į dvi sustambintas grupes: pirmoji apima santykinius pajamų diferenciacijos rodiklius, antroji – pajamų diferenciacijos koeficientus (1 pav).

1 pav. Pajamų diferenciacijos rodikliai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: [14; 30; 31; 33; 55; 58; 59].

Iš esmės kiekvienas šių rodiklių įvertina tam tikrą pajamų diferenciacijos aspektą – gyventojų pajamų, kaip visumos, diferenciaciją ar tam tikros jos dalies dispersiją. Todėl siekiant atlikti išsamią gyventojų pajamų diferenciacijos analizę, leidžiančią visapusiškai įvertinti kiekvieną jos aspektą, svarbu tinkamai pasirinkti pajamų diferenciaciją matuojančių rodiklių sistemą. Toliau aptarsime kiekvieną šių rodiklių atskirai.

Aritmetinis vidurkis yra statistinės visumos tipišku dydžių arba jų grupių apibendrinamoji charakteristika. Vidurkis viena savo reikšme išreiškia tai, kas bendra, būdinga visai statistinei visumai [55, p. 44]. Skaičiuojant pajamų aritmetinį vidurkį, gaunamas toks pajamų dydis, kuris apibūdina tipinį pajamų lygį - vidutines pajamas.

Moda rodo dažniausiai pasikartojantį gyventojų pajamų lygį. Tai pajamos, kurias gauna didžiausias tiriamų gyventojų procentas [33, p. 296]. Svarbu pabrėžti, kad nebus modos eilutėje, kur visi dydžiai pasikartoja vienodai, ir, jei kuris atskirai paimtas dydis pasikartoja dažniausiai, tai jis yra moda, nors tai būtų ir pats mažiausias ar didžiausias eilutės dydis [31, p. 17].

Mediana parodo pajamas, kurios dalija gyventojų pajamų pasiskirstymo eilutę į dvi lygias dalis. Tai pajamos, atitinkančios gyventojų pajamų pasiskirstymo eilutės vidurio tašką [58, p. 13].

Kvartiliai (kvartilės). Kvartilės atitinka pajamų dydžius, kurie dalija variacinę eilutę į keturias lygias dalis. Pirmoji kvartilė atitinka viršutinę pajamų, kurias gauna 25 procentai mažiausiai pasiturinčių gyventojų, ribą. Antroji kvartilė sutampa su mediana. Trečioji kvartilė atskiria 25 procentus didžiausias pajamas turinčių gyventojų nuo likusių 75 procentų. Pajamų diferenciacija įvertinama trečiąją kvartilę dalijant iš pirmosios kvartilės, tačiau taip gaunamas gana apibendrintas, suniveliuojantis rodiklis, kuris yra mažai paplitęs [31, p. 18].

Tarpkvartilinis užmojis yra skirtumas tarp trečiojo ir pirmojo kvartilių. Reikėtų pažymėti, kad naudojantis tarpkvartiliniu užmoju, kuris kartais vadinamas modifikuotu užmoju, nėra kreipiamas dėmesys į viršutinius ir apatinius 25 procentus duomenų, o tik į centrinius 50 procentų duomenų, ir tokiu būdu atskiriamos ekstremalios reikšmės. Tarpkvartilinis užmojis yra patogus, kai reikia įvertinti pajamų skirtumus.

Decilės – tiksliau pajamų diferenciacijos laipsnį apibūdinantis rodiklis. Jos atitinka pajamų dydžius, kurie dalija variacinę eilutę į dešimt lygių dalių [31, p. 21]. Pirmoji decilė – tai tas pajamų dydis, kuris atskiria 10 procentų mažiausias pajamas gaunančių gyventojų nuo 90 procentų likusiųjų. Antroji decilė atskiria 20 procentų nuo likusių 80 procentų, gaunančių didesnes pajamas ir t.t. Devintoji decilė žymi ribą, nuo kurios prasideda 10 procentų didžiausias pajamas gaunančių gyventojų dalis [33, p. 295].

Pajamų nelygybei įvertinti paprastai naudojamas santykis tarp pirmosios decilės ir devintosios decilės, dar vadinamas **deciliniu pajamų diferenciacijos koeficientu**. Tai santykis tarp pajamų taško, atskiriančio 10 procentų gyventojų su mažiausiomis pajamomis ir priešingoje eilutės dalyje esančio taško, atskiriančio 10 procentų gyventojų su didžiausiomis pajamomis [58, p. 13]. Šio koeficiento didėjimas byloja apie nelygybės plitimą ir, priešingai, jo mažėjančios reikšmės rodo pajamų išsilyginimo tendenciją.

Lorenco kreivė. Pajamų nelygybės problemos esmei atskleisti bei statistinei-grafinei analizei atlikti literatūroje labai plačiai naudojama Lorenco kreivė, taip pavadinta jos autoriaus, amerikiečių statistiko ir ekonomisto O. Lorenc'o garbei [29, p. 565]. Ši kreivė vaizduoja priklausomybę tarp šeimų lyginamojo svorio ir pajamų. Horizontalioje ašyje pateikiami šeimų lyginamieji svoriai, o vertikalioje – atitinkamų šeimų grupių pajamų lyginamieji svoriai.

Galima išskirti keturias svarbiausias Lorenco kreivės savybes [43, p. 322]:

- 1) kreivės pradžia sutampa su nuline reikšme, nes nulinis šeimų skaičius gauna nulines pajamas;

- 2) kreivė visada pasibaigia viršutiniame dešiniajame apibrėžto ploto kampe, kuriame 100 procentų šeimų pasidalija 100 procentų pajamų;
- 3) jei pajamos būtų paskirstomos absoliučiai po lygiai, Lorencio kreivė sutaptų su 45° kampu pasvirusia tiese, t.y. 20 procentų šeimų gautų 20 procentų pajamų, 40 procentų - 40 procentų pajamų ir t.t.;
- 4) Lorencio kreivė atspindi realią ekonominę padėtį – pasislenka žemyn nuo absoliučios lygybės tiesės, tuo parodydama esamus pajamų pasiskirstymo netolygumus.

Pareto optimumas yra situacija, kai nėra kito paskirstymo, kuriam esant niekam nebūtų blogiau, o kai kam – net griežtai geriau. Jei galima rasti būdą, kaip kam nors padaryti geriau niekam kitam sąlygų nepabloginant, tai paskirstymas pagal Pareto nėra optimalus. Jeigu negalima rasti tokio Pareto pagerinimo, tai paskirstymas pagal Pareto yra optimalus [56, p. 22].

Koncentracijos ir diferenciacijos koeficientai skaičiuojami siekiant tiksliai įvertinti pajamų variaciją. Jų apskaičiavimui naudojamos šios formulės [30, p. 26]:

$$K_{koncentracijos} = \frac{\sum_{i=1}^n (f_i - \Phi_i)}{2 \cdot 100} \quad (1.1)$$

$$K_{diferenciacijos} = \frac{\sum_{i=1}^n (f_i - \Phi_i)}{\sum_{i=1}^n f_i} \quad (1.2)$$

kur:

f_i - namų ūkių lyginamosios dalys (procentais);

Φ_i - kiekvienos namų ūkių grupės piniginių pajamų lyginamosios dalys (procentais).

Iš apskaičiuotų rodiklių galima spręsti apie pajamų diferenciaciją ir koncentraciją konkrečiomis vietos ir laiko sąlygomis, tačiau didesnę reikšmę turi šių rodiklių lyginamoji analizė laiko ir teritorijos bei konkrečių gyventojų grupių atžvilgiu.

Džini koeficientas yra dažniausiai naudojamas pajamų pasiskirstymo netolygumo matas. Džini koeficientas apskaičiuojamas remiantis Lorencio kreive, kuri parodo, kokią pajamų dalį gauna namų ūkiai, išdėstyti eilėje nuo mažiausias pajamas gaunančių iki labiausiai pasiturinčių [33, p. 296]. Jei pajamos pasiskirsčiusios tolygiai, Lorencio kreivė tampa 45° kampo įstrižaine - lygybės linija. Didėjant pajamų pasiskirstymo netolygumui, Lorencio kreivė vis labiau tolsta nuo šios įstrižainės bei ploto, esančio žemiau Lorencio kreivės. Džini koeficientas kinta nuo nulio iki vieneto.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas. Tiriant pasiskirstymo eilutes, labai svarbu įvertinti pasiskirstymo asimetriškumą. Tuo tikslu dažniausiai skaičiuojamas asimetrijos koeficientas [31, p. 17]:

$$K_{k \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(Q_3 - Me) - (Me - Q_1)}{Q_3 - Q_1} \quad (1.3)$$

Šio rodiklio dydis gali būti ir teigiamas, ir neigiamas. Teigiamas asimetrijos koeficientas rodo namų ūkių narių pasiskirstymo pagal pajamų lygį dešiniašonę asimetriją, o neigiamas – kairiašonę asimetriją. Paprastai pajamų eilutė turi dešiniašonę asimetriją. Kuo ši asimetrija didesnė, tuo didesnė pajamų pasiskirstymo nelygybė.

Robin Hudo indeksas yra didžiausias vertikalus atstumas tarp absoliučios pajamų lygybės linijos ir Lorenco kreivės. Šis indeksas apytiksliai parodo, kurią dalį visų pajamų namų ūkiai, gaunantys daugiau nei vidutinės pajamos, turėtų perduoti namų ūkiams, kurių pajamos mažesnės nei vidurkis, kad pajamos pasiskirstytų tolygiai [44, p. 137].

Atkinsono indeksas yra vienas iš nedaugelio matų, kurie pateikia socialinės gerovės įvertinimą, paremtą socialinės gerovės funkcija. Šiuo indeksu įvertinamos vadinamosios “teisingos vidutinės pajamos”, kurios apibrėžiamos kaip toks pajamų vienam gyventojui lygis, kuris tenkintų kiekvieną gyventoją bei būtų išlaikomas bendras gerovės lygis toks, kokį užtikrina tikrosios bendrai sukurtos pajamos. Atkinsono indeksas diskretiniu atveju yra apskaičiuojamas pagal formulę [44, p. 138]:

$$A_e = 1 - \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left[\frac{y_i}{m} \right]^{1-e} \right]^{\frac{1}{(1-e)}} \quad (1.4)$$

kur:

y_i - yra visų pajamų dalis, kurią gauna i-oji grupė;

μ - pajamų vidurkis;

ε yra vadinamasis *nelygybės antipatijos parametras*. Parametras ε įvertina visuomenės socialinio teisingumo suvokimą bei norą, kad pajamos būtų paskirstomos tolygiai. Šis parametras gali kisti nuo nulio iki begalybės. Kuo didesnė ε reikšmė, tuo visuomenė labiau susirūpinusi pajamų nelygybe. Jeigu $\varepsilon = 0$, pajamų nelygybės nėra. Praktiškai ε reikšmė kinta intervale nuo 0,5 iki 2.

Kuo tolygiau pasiskirsčiusios tikrosios pajamos, tuo y_i yra arčiau vidurkio μ , ir tuo mažesnė Atkinsono indekso reikšmė. Esant bet kokiam pajamų pasiskirstymui, šio indekso reikšmė kinta nuo 0 iki 1.

Teilo entropijos matas. Šį entropijos matą pasiūlė Theil (1967). Jis išplaukia iš informacijos teorijoje naudojamos entropijos sąvokos. **Entropija** – tai skaitinis matas, parodantis atsitiktinio dydžio atsitiktinumo lygį [55, p. 99]. Entropijos matas T yra apskaičiuojamas taip [44, p. 138]:

$$T = \sum_{i=1}^n y_i \left[\log(y_i) - \log(1/n) \right] \quad (1.5)$$

kur:

y_i - yra visų pajamų dalis, kurią gauna i -oji grupė;

n – grupių skaičius.

Šis indeksas kinta nuo nulio iki begalybės. Kuo didesnė reikšmė (didesnė entropija), tuo tolygiau pasiskirsčiusios pajamos.

Huverio (Hoover) koeficientas. Tai vienas iš paprastesnių pajamų pasiskirstymo rodiklių. Jis skaičiuojamas naudojant tokią formulę [14]:

$$H = \frac{\sum_{i=1}^n |\Phi_i - f_i|}{2} \quad (1.6)$$

kur:

f_i - namų ūkių lyginamosios dalys (procentais);

Φ_i - kiekvienos namų ūkių grupės piniginių pajamų lyginamosios dalys (procentais).

Jeigu pajamos yra pasiskirsčiusios tolygiai, tai Huverio koeficientas lygus 0. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo didesnis pajamų pasiskirstymo netolygumas.

Analizuojant gyventojų pajamų diferenciaciją, viena iš aktualiausių pajamų nelygybės sąlygojamų socialinių problemų yra skurdo problema. Sekančiame skyriuje apibrėšime skurdo sąvoką, analizuosime esmines skurdo savybes, įvertinsime skurdą sąlygojančias priežastis, apibūdinsime pagrindinius skurdo rodiklius.

2. SKURDO ANALIZĖS TEORINĖS PRIELAIIDOS

2.1. Skurdo samprata ir jį sąlygojančios priežastys

Skurdo samprata. Netolygus pajamų ir turto pasiskirstymas visuomenėje sukelia skurdo apraiškas. Iki šiol nėra vieno, visose šalyse taikomo skurdo sąvokos apibūdinimo. Ji yra daugiaprasmė, kinta vystantis visuomenei ir skirtingai suvokiama įvairiose šalyse.

Ekonomine prasme *skurdas* suprantamas kaip pajamų nepakankamumas [60, p. 503]. Tačiau tai nereiškia, kad skurdas yra griežtai ekonominė būseną. Į skurdo problematiką būtina žvelgti giliau. *Skurdas* – tai padėtis, kuri žemina žmogaus orumą, mažina jo pasitikėjimą savo jėgomis [5, p. 49]. Ilgesnį laiką skurde gyvenantys žmonės atsideria ne tik ekonominėje, bet ir socialinėje bei kultūrinėje atskirtyje.

Siekiant tiksliai apibrėžti skurdą iškyla sunkumų todėl, kad jis yra:

- ū *daugiamatis* – pasireiškia labai įvairiais pavidalais, t.y. ne vien lėšų stygiu, bet ir tuo, kad ne visi visuomenės nariai gali naudotis šalyje sukurtomis vertybėmis ir gyventi visapusiškai prasmingą gyvenimą [61, p. 103];
- ū *reliatyvus* – kokios gyvenimo sąlygos laikomos skurdžiomis, labai priklauso nuo tuo metu visuomenėje susiklosčiusių socialinių ir ekonominių aplinkybių. Pirma, dėl plataus skurdo traktavimo skurstančiųjų skaičius gali būti labai išplėstas. Antra vertus, reliatyvus požiūris į skurdą reiškia, kad skurstančiųjų gyvenimo sąlygos lyginamos su neskurstančiųjų, todėl kyla pavojus jog skurdas gali būti painiojamas su nelygybe [61, p.104];
- ū *laipsniškas* – neįmanoma tiksliai išreikšti kiek konkretus individas arba šeima yra skurdūs. Tačiau individus arba šeimas galima pagal tam tikrus požymius suskirstyti į grupes, kurios atspindi skirtingą skurdo laipsnį [13, p. 71].

Be to, svarbu yra įvertinti ir *skurdo trukmę*. Viena yra netekti pajamų keletą mėnesių, pvz., dėl laikino nedarbo. Visai kas kita – ilgalaikis skurdas dėl nuolatinio namų ūkio ekonominio silpnumo [33, p.302].

Grįžkime prie skurdo sąvokos apibrėžimo. Reikia pažymėti, kad skurdo sąvokos turinys laikui bėgant kito. Prieš keletą dešimtmečių mokslininkai skurdą apibūdindavo kaip ekonominių išteklių trūkumą būtiniems poreikiams patenkinti. Vienas iš skurdo tyrimo pradininkų B.S. Rowntree 1901 m. rašė, kad “šeimos laikomos skurstančiomis, kai jų pajamos yra nepakankamos įsigyti minimumą reikmenų paprasčiausio fizinio produktyvumo išlaikymui” [61, p.104]. Tokį skurdo supratimą lėmė tuometinis ekonominis poreikis daugiausia paprastai fizinei darbo jėgai.

Laikui bėgant, *egzistencinio minimumo* idėja imta kritikuoti dėl to, kad žmogaus reikmės buvo interpretuojamos tik kaip fizinės (maistas, rūbai, pastogė), bet ne kaip socialinės.

Septintame XX a. dešimtmetyje pagrindinių reikmių samprata išsiplėtė. Pradėtas vartoti platesnis skurdo sąvokos apibrėžimas. Ekonominių išteklių sąvoka papildyta socialiniais ir kultūriniais ištekliais.

1981 m. Europos Ekonominė Bendrija (EEB) patvirtino tokį skurdo apibrėžimą: “gyvenama skurde, jei disponuojama ištekliais, mažesniais už minimaliai priimtinaam gyvenimo būdui būtinus”. Gyvenimo būdas suprantamas kaip gyvenimo sąlygų (maisto, būsto, laisvalaikio) visuma [12, p. 87]. Europos Sąjungos antrojoje skurdo programoje, skurdo sąvoka apibrėžiama taip: “skurstančiais yra laikomi žmonės, šeimos arba grupės žmonių, kurių ištekliai (materialiniai, kultūriniai ir socialiniai) yra nepakankami savo šalies minimaliam gyvenimo būdui užtikrinti” [13, p.72].

Panašus skurdo apibrėžimas patvirtintas ir Lietuvos skurdo mažinimo strategijoje. Joje skurstančiais vadinami žmonės, kurių pajamos ir kiti ištekliai (materialiniai, kultūriniai, socialiniai) yra tokie menki, kad neužtikrina Lietuvos visuomenei įprastų gyvenimo standartų. Dėl per menkų pajamų ir kitų išteklių tie žmonės negali dalyvauti veiklos srityse, kurios laikomos įprastomis kitiems visuomenės nariams [61, p. 105].

Pastaraisiais metais analizuojant skurdą imta vartoti socialinės atskirties sąvoka, kuri įgalina plačiau ir įvairiapusiškiau pažvelgti į skurdžiai gyvenančių žmonių problemas šiuolaikinėje visuomenėje. *Socialinė atskirtis* apibūdinama kaip visuomenės atsisakymas savo narių, jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų arba jie negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos, neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo [57, p. 2].

Kaip matome, šalia skurdo, kuris reiškia pirmiausia materialinio aprūpinimo trūkumą, egzistuoja socialinė problema, apimanti daugiau negu tik ekonominis skurdas. Tai reiškia, kad ekonominis nepriteklus yra ne atsitiktinis, o ilgalaikis ir pažeidžia žmogų kaip asmenybę. Dėl ekonominių trūkumų jam uždarytos aukštesnio gyvenimo sritys. Jis gali likti neišsilavinęs, gali būti išstumtas iš tikrųjų vertybių pasaulio, gali neturėti lygių teisių su kitais, gali būti paniekintas ir pažemintas [47, p. 46].

Taigi, socialine atskirtimi pabrėžiamas ne išteklių trūkumas, o santykių aspektai, t.y. nutrūkstantys santykiai tarp individo ir kitų visuomenės narių, negalėjimas kaip visaverčiams piliečiams dalyvauti visuomenės gyvenime.

Norėtume atkreipti dėmesį, kad šiuolaikinių valstybių ekonominė galia skurdą leidžia sumažinti, o kai kuriais atvejais net ir išvengti, tačiau socialinės atskirties nė vienoje šalyje, netgi ekonomiškai išsivysčiusioje, išvengti nepavyksta. Kita vertus, asmenys ar ištisos socialinės grupės, kurios ilgą laiką gyveno materialiniame nepritekliuje, anksčiau ar vėliau patenka į socialinę atskirtį.

Apibendrinant aukščiau išdėstytas mintis, galime teigti, kad socialinės atskirties samprata atskleidė naują požiūrį į skurdo prigimtį.

Skurdo priežastys. Skurdą sąlygojančios priežastys gali būti labai įvairios. Tuo požiūriu skiriasi ir atskiros šalys, jų grupės, ir gyventojų sluoksniai, kategorijos šalių viduje. Masinį skurdą besivystančiose šalyse lemia merdinti ekonomika, labai mažas darbo užmokestis, didelis vaikų skaičius šeimose, tarpnacionaliniai konfliktai. Net ir turtingose šalyse žmonės patenka į skurdą dėl bedarbystės, netekę pakankamos šeimos ir socialinių institucijų paramos senatvėje ar ištikus negaliai.

Nekyla abejonių, kad pagrindinė skurdo priežastis yra mažos pajamos arba visiškai jų neturėjimas. Vadinasi, veiksniai lemiantys pajamų ir turto nelygybę, tuo pat metu yra ir skurdą sąlygojantys veiksniai. Ekonominėje literatūroje dažniausiai minimos šios skurdo priežastys [12, p. 88; 32, p. 710-711; 33, p. 301; 59, p.78; 60, p. 505]:

- 1) *nedarbas;*
- 2) *kvalifikacijos stoka bei nepakankamas išsilavinimo lygis;*
- 3) *darbo diskriminacija (lyčių, amžiaus, tautų, rasų);*
- 4) *socialiniai psichologiniai veiksniai (pvz., asocialių šeimų darbingo amžiaus nariai dažniausiai nenori dirbti ir neieško darbo, o gyvena iš pašalpų arba atsitiktinių pajamų);*
- 5) *šeimos suirimas;*
- 6) *fiziniai – mentaliniai sutrikimai;*
- 7) *nelaimės (stichinės ir asmeninės);*
- 8) *bendrojo šalies ekonominio potencialo sumažėjimas (ekonominės reformos, politinės ideologijos kaita).*

Siekiant atlikti detalesnę skurdo priežasčių analizę, išskirtinas *skurdas, atsirandantis dėl vadinamųjų patologinių veiksnių ir struktūrinis skurdas.*

Skurdas atsirandantis dėl patologinių veiksnių yra susijęs su skurstančių žmonių elgsena ar bruožais. Galima teigti, kad kai kurių žmonių skurdo priežastis yra tam tikras jų elgesys arba būdas. Tokios skurdo priežastys aiškinamos remiantis šiais požiūriais [61, p. 110]:

- **pagal individualistinį požiūrį** skurstantieji laikomi nevykusiais pasirinkusiais tam tikrą gyvenimo stilių, netinkamai apsisprendusiais svarbiais savo gyvenimo klausimais (vaikų skaičius, profesija, gyvenamoji vieta, įpročiai);
- **pagal šeimyninį požiūrį** skurdas perduodamas šeimose perimant vienos kartos netinkamą elgesį kitai kartai. Vaikai įpranta prie tėvų šeimoje suformuoto skurstančiųjų gyvenimo stiliaus ir perima jį (pvz., asocialios šeimos), todėl skurdas

tampa paveldimu. Kitais žodžiais tariant patenkama į *užburto socialinės atskirties ratą*;

ū *pagal sub-kultūrinį požiūrį* skurstantieji “išmoksta” būti kitokiais ir “prisitaiko” prie skurdo. Sukuriama “*skurdo kultūra*”, kurioje formuojamas skurstančiųjų gyvenimo būdas (pvz., romų taborų gyventojai).

Struktūrinio skurdo požiūriu, skurdo priežastys siejamos su visos visuomenės savybėmis [61, p. 110]:

ū *klasikiniu požiūriu* skurdas susijęs su dalies žmonių marginalizavimu ekonominės gamybos procese. Šie žmonės neturi pakankamų gamybos išteklių, todėl negali naudotis ir ekonominės veiklos rezultatais tokiu mastu, kad neskurstų;

ū *viešųjų tarnybų silpnumas*, kai viešosios institucijos veikia nesėkmingai, blogai, jų veiklos rezultatas – nepakankama, neefektyvi pagalba nepajėgiems savimi pasirūpinti žmonėms ir skurdas;

ū *visuomenės nelygybė*, pvz., pajamų, lyčių, rasių nelygybė apriboja dalies gyventojų galimybes, didina nesėkmių riziką.

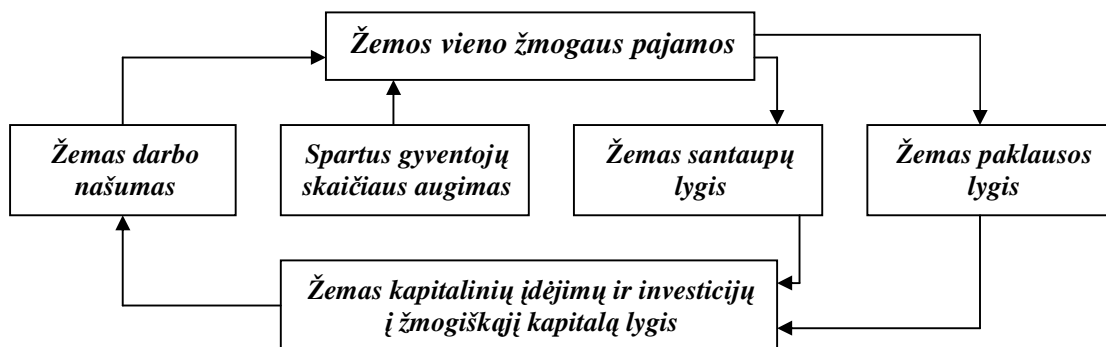
Pasaulio bankas išskiria skurdo priežastis pagal visuomenės veiklos sektorius: ūkinė veikla, politinis procesas, socialinė apsauga. Atitinkamai skurdą lemia [61, p. 110]:

ū *pajamų ir išteklių stygius užtikrinti būtiniausių poreikių patenkinimą*;

ū *balso ir galios neturėjimas valstybės ir visuomenės institucijose*;

ū *silpnumas įveikiant nepalankias aplinkybes, socialines rizikas, krizes*.

Skurdą sąlygojančios priežastys gali būti analizuojamos ne tik iš atskiro individo ar šeimos pozicijų, bet ir bendrame valstybės gyvenimo kontekste. Nagrinėjant skurdo priežastis makroekonomiame lygyje reiktų pabrėžti, kad tam didžia dalimi įtakos turi atskirų šalių išsivystymo lygis. Pavyzdžiui, ekonomiškai atsilikusios šalys, kurios kaip žinia būna neturtingos, yra patekusios į užburto skurdo ratą. Šalys galėtų išeiti iš šio užburto rato, jei sugebėtų pasiekti pajamų, santaupų, investicijų ir darbo našumo augimą, panaudodamos vidinius išteklius (2 pav.).

2 pav. Užburto skurdo ratas

Šaltinis: *Makroekonomika* (2003). p. 580.

Kita vertus, kaip bebūtų keista, skurdas nėra vertinamas vien tik kaip neigiamas reiškinys. Analizuojant skurdo situaciją yra išvelgiamos ir pozityvios skurdo funkcijos. Išskiriamos šios skurdo naudingumo pozicijos [12, p. 88]:

- Ü *skurdas užtikrina “juodo” darbo įvykdymą.* Fiziškai sunkaus, pavojingo ir prastai apmokamo darbo neatsisakys nei vienas skurstantis žmogus, nekreipiantis dėmesio į darbo turinį, bet suinteresuotas bet koku užmokesčiu;
- Ü *skurdas neakivaizdžiai gerina ekonominio produkto vartojimą.* Neturtėliai perka tokius dalykus, kurių nenori kiti pvz., pasenę produktai, dėvėti daiktai, seni automobiliai;
- Ü *skurdas likusią visuomenės dalį “maitina” emocijomis.* Skurdžiai kelia užuojautą, gailestį, pažadina labdarinę ir pan.;
- Ü *skurdas palengvina valdžios eksperimentus.* Asmenys, neišgalintys susimokėti, nepasiekiantys valdžios, atlaiko kainų kilimo bangas, tarnauja donorais, patenka į kariuomenę ir pan.

Mūsų nuomone, nepaisant to, kad galima išvelgti tam tikrus teigiamus skurdo padarinius, skurdas yra netoleruotinas reiškinys, su kuriuo būtina kovoti visais įmanomais būdais.

Apibendrinant norėtume pabrėžti, kad svarbiausi skurdą sąlygojantys veiksniai sutampa su pajamų ir turto nelygybę įtakojančiais veiksniais. Be to, sunkesnes pasekmes ekonominiam ir socialiniam visuomenės gyvenimui sukelia ne laikinas, o nuolatinis ilgalaikis skurdas.

2.2. Skurdo vertinimo kriterijai ir skurdo rodikliai

Šalyje, esant žemam pajamų lygiui apskritai ir palyginti didelei pajamų diferenciacijai, skurdo problema tampa ypač aktuali, kadangi esant minėtoms sąlygoms padidėja dalis žmonių gaunančių labai mažas pajamas.

Norint nustatyti, kiek šalies gyventojų gyvena skurde, vadovaujamosi vadinamuoju skurdo ribos kriterijumi. *Skurdo riba* – tai kriterijus, kuriuo remiantis individai arba namų ūkiai yra skirstomi į skurstančius ir neskurstančius [13, p. 72].

Kadangi skurdas yra apibūdinamas nevienareikšmiškai, tai ir skurdo ribos gali būti įvairios. Visų pirma būtina išskirti du plačiausiai naudojamus skurdo ribų tipus – tai *absoliuti skurdo riba* ir *santykinė skurdo riba*. Pirmoji leidžia įvertinti gyventojų būtinų poreikių patenkinimo lygį, o antroji – pajamų pasiskirstymo santykius.

Absoliuti skurdo riba – tai minimalus pajamų arba išlaidų lygis, reikalingas būtiniausioms reikmėms patenkinti [44, p. 127]. Jai nustatyti sudaromas minimalus vartojimo prekių ir paslaugų rinkinys įvertintas mažiausiomis kainomis. Pinigų suma reikalinga šiam rinkiniui įsigyti ir yra absoliuti skurdo riba.

Pagal santykinio skurdo kriterijų prie skurstančiųjų priskiriami tie visuomenės nariai arba šeimos, kurių asmeninės pajamos (taigi ir gyvenimo lygis) ženkliai atsilieka nuo vidutinio pajamų lygio: pavyzdžiui, santykinio skurdo riba gali būti laikomas dydis, lygus 40, 50 ar 60 procentų asmeninių pajamų ar faktinių vartojimo išlaidų vidurkio arba medianos [51, p. 137].

Absoliutaus skurdo kriterijų vertinant skurdą šalyje įprasta naudoti neturtingesnėse šalyse, kur skurstantieji gyventojai nepajėgūs užtikrinti net minimalių savo poreikių, tuo tarpu santykinio skurdo kriterijų priimta naudoti šalyse, kur asmeninės pajamos, lyginant su jų objektyviais minimaliais normatyvais, yra palyginti aukštos ir į pirmą vietą išskyla ne fiziniai, bet daugiau socialiniai-psichologiniai skurdo aspektai – žmogus jaučiasi skurdžiu, jei jo pajamų bei gyvenimo lygis gerokai atsilieka nuo toje šalyje priimtų gyvenimo lygio standartų [5, p. 50].

Būtina paminėti ir kitus ekonominėje literatūroje aprašomus skurdo ribų tipus - tai *subjektyvi skurdo riba, socialinė ir fiziologinė skurdo ribos*.

Subjektyvi skurdo riba nustatoma klausiant respondentų, kokios pinigų sumos jiems užtektų būtiniausiems poreikiams patenkinti [59, p. 77].

Socialinė ir fiziologinė skurdo riba. Konkrečių gyventojų grupių pajamoms kritus žemiau minimalaus normatyvinio vartojimo biudžeto (apie tai bus rašoma vėliau) nubrėžiamos socialinio minimumo ribos, šios grupės patenka į skurdo zoną. Taigi, socialinis minimumas žymi lygį *viršutinę skurdo ribą*. *Žemutinę skurdo ribą* apibrėžia fiziologinis minimumas [50, p.34].

Skurdo riboms nustatyti naudojami įvairūs metodai. Juos galima suskirstyti į penkias grupes [12, p. 89; 13, p. 73-75; 61, p. 106-109]:

- 1) *biudžeto arba vartotojo krepšelio metodas*;
- 2) *subjektyvus metodas*;
- 3) *ekonominio nuotolio metodas*;
- 4) *teisinis arba politinis metodas*;
- 5) *priverstinio nevartojimo arba vartojimo stygiaus matas*.

Biudžeto arba vartotojo krepšelio metodas. Šiuo metodu nustatoma absoliuti skurdo riba. Metodas remiasi *vartotojo krepšeliu* – žmogaus fizinėms jėgoms palaikyti būtinų prekių ir paslaugų rinkiniu [61, p. 106]. Jis nustatomas dviem etapais: 1) *sudaromas maisto produktų vartotojo krepšelis*; 2) *nustatomas kitų būtinų vartojimo reikmenų minimalus rinkinys*.

Vartotojo krepšelio metodo *privalumai* – jis labai akivaizdus ir artimas skurdo apibrėžimui t.y. nustatomas būtiniausių poreikių patenkinimo lygis; remiasi fiksuotu prekių ir paslaugų sąrašu; standartinis biudžetas gali būti indeksuojamas kintant krepšelių sudarančių elementų kainoms. *Trūkumas* – labai neapibrėžta prekių ir paslaugų įtraukimo į šį rinkinį procedūra.

Subjektyvus skurdo ribos nustatymo metodas. Jau minėjome, kad šis metodas subjektyviai skurdo ribai nustatyti grindžiamas pačių gyventojų vertinimais. Metodo *privalumai* – skurdo ribą

nustato ne grupė ekspertų, o pati visuomenė; skurdo riba automatiškai prisitaiko prie kintančių sąlygų t.y. periodiškai kartojant apklausas, gaunamos naujos skurdo ribos. *Trūkumai* – problemų kyla dėl pateikiamų klausimų interpretavimo, kiekvienas respondentas savaip supranta skurdą ar minimalias būtinas pajamas; subjektyviu metodu nustatoma skurdo riba būna gerokai aukštesnė negu naudojant kitus metodus.

Ekonominio nuotolio metodas atspindi procentą asmenų su mažesnėmis pajamomis, lyginant su pagrindiniu gyvenimo standartu šalyje. Šiuo metodu yra nustatoma santykinė skurdo riba. Dažniausiai skurdo riba nurodoma 50 procentų vidutinių ekvivalentinių namų ūkių pajamų, tenkančių vienam jo nariui. Metodo *privalumas* tas, kad patogiu naudoti skurdo lygio palyginimams tarp atskirų šalių arba atskirais laikotarpiais. Pagrindinis *trūkumas* – vidutinių pajamų procento parinkimas yra labai neapibrėžtas ir todėl labai diskutuotinas dalykas. Santykinė skurdo riba yra tinkamesnis matas pajamų netolygumams matuoti, negu skurdui įvertinti.

Teisinis arba politinis metodas (kartais dar vadinamas “socialinės apsaugos” metodu). Šiuo metodu nustatyta skurdo riba yra laikomos minimalios įstatymo arba vyriausybės garantuotos pajamos. Pagrindinis *trūkumas* – patvirtintos minimalios garantuotos pajamos priklauso nuo daugybės su skurdu nesusijusių veiksnių, pvz., nuo šalies biudžeto arba darbo rinkos galimos įtakos.

Priverstinio neavartojimo arba vartojimo stygiaus matas. Šiuo metodu skurdo riba nustatoma kaip konkrečių prekių priverstinio neavartojimo, nesinaudojimo konkrečiomis paslaugomis, nedalyvavimo konkrečioje veikloje lygis. Vartojimo stygius gali būti įvertintas: 1) *objektyviu būdu* – sudarant individui būtinų prekių ir paslaugų rinkinį ir nustatant priverstinį jų atsisakymo lygį; 2) *subjektyviu būdu* – nustatant prekių ir paslaugų, kurias mažiausiai 50 procentų šalies gyventojų mano esant būtinomis, priverstinio neavartojimo lygį. Vartojimo stygiaus metodu gaunamas daugiamačis skurdo įvertinimas. *Trūkumas* – lieka neaiškus asmeniui nepasiekiamų dalykų reikšmingumas.

Išanalizavus skurdo ribas ir joms nustatyti naudojamus metodus tikslinga būtų aptarti Lietuvoje taikomus skurdo vertinimo kriterijus. Mūsų šalyje *pagrindiniu skurdo kriterijumi*, analizuojant skurdo paplitimą ir projektuojant socialines ir ekonomines politikos priemones, laikoma santykinė skurdo riba, apskaičiuojama kaip 50 procentų vidutinių vartojimo išlaidų [46]. Šis skurdo vertinimo kriterijus yra nemažai kritikuojamas. Visų pirma, žymus santykinės skurdo ribos trūkumas, analizuojant skurdo dinamiką ir vertinant skurdo mažinimo priemonių poveikį gyvenimo lygio rodikliams, yra jos priklausomybė nuo vidutinio gyvenimo lygio (pajamų ir išlaidų) dinamikos. Santykinio skurdo rodiklių naudojimas parodo tik materialinę ir iš jos

išplaukiančią socialinę nelygybę, tačiau neleidžia įvertinti galimybės patenkinti gyvybiškai būtinus poreikius.

Antra vertus, A. Šileikos ir I. Blažienės nuomone, taikant tokį skurdo vertinimo metodą Lietuvoje, gaunama aiškiai sumažinta skurde gyvenančių šalies gyventojų dalis (laikantis santykinio skurdo koncepcijos, skurdo lygis Lietuvoje yra gerokai žemesnis nei tokiose šalyse kaip Airija, Italija, Jungtinė Karalystė ir kt.) [50, p. 33]. Taigi, šio rodiklio skaičiavimas Lietuvoje neturi prasmės praktiniams socialinės politikos tikslams ir gali būti įdomus nebent moksliniams tyrimams.

Problemų iškyla ir taikant absoliutaus skurdo kriterijų skurdo lygiui šalyje nustatyti. Absoliuti skurdo riba Lietuvoje siejama su *minimaliu gyvenimo lygiu (MGL)*, kuris apibrėžiamas kaip “šeimos mėnesinių pajamų suma, tenkanti vienam žmogui per mėnesį ir garantuojanti visiems minimalų socialiai priimtina poreikių patenkinimo lygį, atitinkantį organizmo maisto poreikius pagal fiziologines normas, taip pat minimalius drabužių, avalynės, baldų, ūkinių, sanitarijos ir higienos reikmenų, buto, komunalinių, buitinių, transporto, ryšių, kultūros ir švietimo paslaugų poreikius” [44, p. 126].

Lietuvoje yra naudojamas *taikomasis MGL*, kurį tvirtina LR Vyriausybė ir *skaičiuojamasis MGL*, kurį nustato Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos specialistai. Tačiau minėtų rodiklių taikymas vertinant skurdą taip pat yra kritikuojamas. Šiai dienai taikomasis MGL nėra pagrįstas jokiais objektyviais asmeninio vartojimo normatyvais, o jo dydį lemia iš esmės vienintelis kriterijus – konkrečios biudžeto galimybės. Todėl akivaizdu, kad šis MGL negali būti kriterijus skurdo ribai pagrįsti.

Antra vertus, skaičiuojamasis MGL taip pat negali būti naudojamas socialinei skurdo ribai nustatyti arba, jį naudojant būtinai didelės išlygos ir perskaičiavimai. Esminiai skaičiuojamojo MGL trūkumai: 1) deformuota vartojimo (šeimų išlaidų) struktūra, sumažinanti jo dydį; 2) nepakankamai apima vartotojų struktūros pagrindinius parametrus (amžių, lytį, darbinės veiklos ir pan. charakteristikas), tiesiogiai lemiančius racionų sudėtį, t.y. skaičiuojamąjį maisto produktų krepšelį. Taigi, šis MGL daugiau yra orientuotas į fiziologinį minimumą ir į žemutinę skurdo ribą.

Kaip alternatyvą skurdo problemai tirti, A. Šileika ir I. Blažienė siūlo naudoti *minimalaus normatyvinio vartojimo biudžeto rodiklį (MNVB)*, kuris yra paremtas minimaliais asmeninio vartojimo normatyvais ir iš esmės atspindi absoliutaus skurdo ribą Lietuvoje [51, p. 138]. Šis rodiklis buvo sumodeliuotas Darbo ir socialinių tyrimų institute, dalyvaujant Lietuvos respublikinio mitybos centro specialistams. MNVB apibūdina minimalų būtinų fizinių, dvasinių intelektualinių ir socialinių poreikių patenkinimo lygį, užtikrinantį visuomenės požiūriu minimalias reprodukcijos sąlygas asmeniui, atliekančiam ne sunkesnę, negu vidutinio sunkumo,

ir nesudėtingą darbą [5, p. 51]. Skaičiuojant šį biudžetą, buvo atsižvelgta tiek į objektyvius minimalaus vartojimo normatyvus, tiek į faktiškai susiklosčiusius Lietuvos gyventojų vartojimo, ypač mitybos įpročius, vyraujančias tradicijas, ypatumus bei esamą šalies ekonominio išsivystymo lygį [50, p. 35].

Pabrėžtina, kad svarbiausias informacijos šaltinis, skaičiuojant skurdo, o taip pat ir pajamų nelygybės rodiklius, yra Statistikos departamento atliekami namų ūkio biudžeto tyrimai. Tačiau šioje vietoje iškyla duomenų patikimumo problema - tyrėjų finansinės galimybės labai apriboja atrankos dydį, o tai atsiliepia duomenų tikslumui. Be to, už apskaitos ribų paprasta lieka žmonės, atsidūrę didžiausio vargo būklėje: benamiai, kaliniai, asocialūs asmenys. Kyla klausimas – ar skaičiuojami vidutiniai dydžiai parodo esamą tikrovę? Tenka pripažinti, kad šiuo klausimu nuomonės išsiskiria. Statistikos departamento darbuotojų nuomone atliekami namų ūkių biudžetų tyrimai iš esmės atspindi šalyje pasiektą gyvenimo lygį ir leidžia įvertinti skurdo mastą ir gylį [1, p. 14]. Priešingos nuomonės yra M. Jėčiuvienė, kuri teigia, kad, tikslų duomenų, apibūdinančių skurdo mastą ir gylį Lietuvoje nėra iki šiol [47, p. 27]. Mūsų nuomone, atsižvelgiant į aukščiau išvardintus trūkumus, statistiniai duomenys tik iš dalies leidžia įvertinti esamą situaciją šalyje.

Norint vykdyti veiksmingą socialinę politiką reikalinga tiksli statistinė informacija, kuriai gauti būtinas papildomas Statistikos departamento finansavimas. A. Šileikos ir I. Blažienės nuomone, papildomos išlaidos labai greitai atsipirktų optimaliai paskirstant socialinėms reikmėms skirtas lėšas, nekalbant jau apie socialinį efektą [50, p. 43].

Toliau aptarsime pagrindinius kiekybinius rodiklius, kuriais galima matuoti skurdo lygį šalyje. Dažniausiai naudojami tokie skurdo rodikliai:

Ü *skurdo lygis*;

Ü *skurdo gylis (skurdo nuokrypio koeficientas)*;

Ü *kvadratinis skurdo nuokrypis*.

Skurdo lygis (H) – tai dalis asmenų, kurių pajamos yra žemiau skurdo ribos [44, p. 128]. Šis rodiklis apskaičiuojamas pagal tokią formulę:

$$H = \frac{q}{n} \quad (2.1)$$

kur:

q – skurstančių gyventojų skaičius;

n – gyventojų skaičius šalyje.

Skurdo nuokrypio indeksas (I) – tai yra skurdo ribos ir vidutinių skurstančiųjų pajamų skirtumo ir skurdo ribos santykis [13, p. 78]. Šis rodiklis parodo skurdo gilumą, t.y. koku dydžiu

vidutinės skurstančiojo šalies gyventojų pajamos mažesnės už skurdo ribą. Skurdo nuokrypio indeksas apskaičiuojamas taip:

$$I = \sum_{i=1}^n \frac{(P - y_i)}{P} \quad (2.2)$$

kur:

P – skurdo riba;

y_i – vidutinės skurstančiųjų pajamos.

Kvadratinis skurdo nuokrypis (Q) – rodo pajamų pasiskirstymą tarp skurstančiųjų. Kuo daugiau šalyje yra ypač skurstančių žmonių, tuo šis rodiklis bus didesnis [13, p. 79]. Šis rodiklis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$Q = \sum_{i=1}^n \frac{(P - y_i)^2}{P} \quad (2.3)$$

kur:

y_i – i -tojo skurstančiojo pajamos.

Dar vienas rodiklis – tai **dominavimas**. Jeigu yra atlikti bent dviejų laikotarpių skurdo matavimai, apie skurdo lygio kitimą galima spręsti iš skurstančiųjų gyventojų pajamų pasiskirstymo kreivės poslinkio. Jeigu vėlesnio laikotarpio pajamų pasiskirstymo kreivė yra virš pirmojo laikotarpio kreivės, tuomet skurdo lygis šalyje yra sumažėjęs – tai *pirmoji dominavimo sąlygos taisyklė*. Kai abiejų laikotarpių kreivės kertasi, tuomet išvadas daryti yra sunkiau. Jeigu kreivės kertasi ties skurdo riba, tuomet lieka galioti pirmoji dominavimo sąlygos taisyklė. Tačiau jeigu kreivės kertasi žemiau skurdo ribos, reikia nagrinėti, kuris pasiskirstymas turi didesnę bendrąją dažnumą – tai *antroji dominavimo sąlygos taisyklė* [13, p. 79].

Skurdo analizė bus išsamesnė, jeigu analizuojami ne tik paminėti kiekybiniai rodikliai, bet ir apibūdintos skurstančiųjų gyvenimo sąlygos ir jų ekonominis aktyvumas. Dažnai atliekant skurdo tyrimus kiekybiniai rodikliai papildomi kokybiniais, kurie apima tokius veiksnius [59, p. 78]:

ū *mityba ir sveikata;*

ū *išsilavinimas ir žinios;*

ū *galimybė naudotis visuomeninėmis gėrybėmis ir kt.*

Galima ir kitokia skurdo rodiklių klasifikacija. Skurdo rodikliai gali būti suskirstyti į [15, p. 227]:

ū **tiesioginius skurdo rodiklius** (pvz., aukščiausio ir žemiausio gyventojų pajamų decilių santykis, absoliutus skurdo lygis, santykinis skurdo lygis, Gini koeficientas);

Ū *netiesioginiai skurdo rodikliai*. Skurdą netiesiogiai apibūdina bendrieji ekonominės padėties rodikliai, pvz., BVP vienam gyventojui, vidutinės namų ūki pajamos, vidutinis atlyginimas, nedarbo lygis, infliacija ir pan.

Sekančioje dalyje aptarsime perskirstymo sistemos veikimo principus bei efektyvumo didinimo galimybes, analizuosime pagrindines pajamų nelygybės bei skurdo mažinimo priemones.

3. PAJAMŲ PERSKIRSTYMO SISTEMA IR PAGRINDINĖS PAJAMŲ NELYGYBĖS BEI SKURDO MAŽINIMO KRYPTYS

Valstybė siekdama sumažinti pajamų diferenciaciją bei skurdą taiko įvairias pajamų reguliavimo, socialinės paramos, skurdo mažinimo programas. Kadangi pakankamai didelė pajamų ir turtinė nelygybė sąlygoja vienos iš skaudžiausių socialinių problemų – skurdo atsiradimą, natūralu, kad valstybės taikomos priemonės pajamų nelygybei mažinti ir skurdo neigiamiems padariniams šalinti yra glaudžiai tarpusavyje susijusios ir viena kitą papildo.

Kaip žinome, vienas svarbiausių šeimų socialinę-ekonominę padėtį sąlygojančių veiksnių yra jų gaunamos pajamos. Šiame darbe gyventojų pajamų esmė nebus detaliau analizuojama. Kad galėtume geriau suprasti pajamų perskirstymo sistemą ir išsamiau įvertinti valstybės taikomų priemonių, nukreiptų į nelygybės ir skurdo mažinimą esmę bei ypatumus, išskirsime tik pagrindines sustambintas sritis, iš kurių gaunamos gyventojų pajamos.

Rinkos ūkyje pajamos yra gaunamos vienoje iš rinkų – darbo rinkoje, finansų rinkoje ar turto rinkoje, panaudojant vieną ar kelis individo turimus išteklius - žmogiškąjį kapitalą, fizinį ar finansinį turtą [5, p. 35]. Taigi, gyventojai dalyvaudami rinkoje gauna taip vadinamas *pirmines tiesiogines pajamas* - darbo užmokestį, rentą, palūkanas bei dividendus [33, p. 299]. Tačiau dalis visuomenės narių neturi šių pajamų teikiančių išteklių arba turimas jų kiekis nėra pakankamas jų asmeninių poreikių patenkinimui net minimaliame lygyje, pvz., vaikai, invalidai, senyvi žmonės, laikinai nerandantys darbo gyventojai. Šią problemą imasi spręsti valstybė perskirstydama pajamas. *Pajamų perskirstymą* galima apibrėžti kaip procesą, kurio metu keičiamas visuomenėje egzistuojantis pajamų pasiskirstymo modelis [5, p.37]. Pajamų perskirstymas vykdomas dvejomis kryptimis:

- 1) *per mokesčių politiką* t.y. gyventojų apmokestinimą (orientuojamasi į aukštesnių mokesčių nustatymą turtingesniems gyventojams);
- 2) *per socialinių programų finansavimą.*

Vadinasi, apmokestinimo sistema drauge su valstybės gerovės programomis remia neturtingesnius namų ūkius turtingesnių ūkių sąskaita. Kitais žodžiais tariant, rinkoje susidariusios pirminės pajamos yra perskirstomos programoms, nukreiptoms į nelygybės ir skurdo mažinimą, įgyvendinti. Būtina pažymėti, kad šiuo atveju valstybės veiksmus lemia daugiau socialinio teisingumo nei ekonominio efektyvumo siekis.

Dar viena sritis iš kurios gaunamos pajamos yra visuomenės narių parama (šis pavadinimas yra daugiau sąlyginis). *Visuomenės narių parama* - tai laisvanoriška privačių asmenų (šėimos narių, draugų, giminių ir pan.) bei nevyriausybinių organizacijų parama [5, p. 35]. Tokia parama svarbi tuo, kad mažina diferenciaciją visuomenėje, nes sudaro galimybę neturtingiems

visuomenės nariams tam tikru laipsniu patenkinti savo asmeninius poreikius. Esminis skirtumas tarp pajamų perskirstymo ir visuomenės narių paramos yra tas, kad pastaroji nėra susijusi su valstybės įsipareigojimais.

Minėjome, kad valstybė *per mokesčių politiką* gali tam tikru mastu sumažinti pajamų skirtumus. Priklausomai nuo ekonominės politikos, gyventojų pajamų mokesčių tarifai gali būti nustatyti, naudojant įvairias mokesčių skales: *proporcingas*, *progresyvinius* ir *regresyvinius mokesčius*. Norint geriau suvokti aukščiau išvardintų mokesčių vaidmenį diferencijuojant gyventojų pajamas, trumpai paminėsime šių mokesčių esmę [58, p. 25]:

- Ū taikant *proporcingas mokesčius*, nustatomas vienodas mokesčio procentas nepriklausomai nuo pajamų dydžio. Šiuo atveju, esant skirtingoms pajamoms, absoliuti mokesčio suma nebus vienoda: daugiau mokės gaunantys didesnes pajamas;
- Ū *progresyviams mokesčiams* būdinga, kad mokesčio tarifas didėja augant pajamoms. Gaunantys didesnes pajamas moka ne tik absoliučiai didesnę sumą, bet ir didesnę dalį savo pajamų;
- Ū *regresyvinis mokesčio* yra toks, kuris auga lėčiau negu pajamos: mokesčio sudaro didesnę dalį mažesnių pajamų ir mažesnę dalį didesnių pajamų.

Matome, kad pajamų nelygybei sušvelninti geriausiai tinka progresyviniai mokesčiai. Tačiau šioje vietoje susiduriame su problema – viena vertus, taikomas pernelyg aukštas mokesčių tarifas dideles pajamas gaunantiems žmonėms gali sumažinti verslumo stimulus: darbo iniciatyvą ir darbo pasiūlą, suinteresuotumą investicijomis ir pan. (šioje vietoje iškyla prieštaravimas tarp pajamų lygybės ir ekonominio efektyvumo). Antra vertus, aukštas mokesčių tarifas skatina ieškoti kelių kaip išvengti mokesčių mokėjimo. Todėl, prieš nustatant konkrečius mokesčių tarifus, būtina įvertinti šių mokesčių pasekmes atskirų gyventojų grupių materialinei būklei bei jų suinteresuotumui, taip pat pajamų pasiskirstymui.

Kalbant apie mokesčius, būtina išskirti savitą mokesčių atmainą – *neigiamą pajamų mokesčių*. Tai nėra mokesčio įprastine prasme, o greičiau savotiška pašalpos arba subsidijų forma šeimoms, turinčioms mažesnes pajamas, negu oficialiai nustatytas minimalus gyvenimo lygis [33, p. 305]. Nustatant neigiamo pajamų mokesčio tarifo skalę, stengiamasi negriauti iniciatyvos ir paskatų dirbti. Todėl subsidija diferencijuojama taip, kad jos suma, didėjant šeimos pajamoms mažėtų lėčiau, negu auga pajamos [58, p. 26].

Neigiamo pajamų mokesčio privalumai ir trūkumai būtų šie [33, p. 306]:

- Ū *privalumai*: 1) galimybė sumažinti biurokratiją ir visos gyvenimo lygio palaikymo sistemos sudėtingumą, pakeičiant įvairiarūšes tarpusavyje sunkiai suderinamas socialines išmokas;

Ū *trūkumai*: 1) išskyla papildomų lėšų klausimas – neigiamo pajamų mokesčio subsidijos turėtų žymiai padidinti teigiamo pajamų mokesčio normą. Taigi, šioje vietoje vėl atsiranda prieštaravimas tarp lygybės ir ekonominio efektyvumo; 2) daugelis gyventojų, atsidūrusių žemiau skurdo ribos yra senyvo amžiaus žmonės, invalidai, vaikai ir pan., todėl atsakius jų globos ir rūpybos sistemos bei pakeitus ją neigiamo pajamų mokesčio subsidija, didelė tikimybė, kad lėšos atiteks ne jų pragyvenimui, o bus neracionaliai iššvaistytos.

Būtent, dėl auščiau išvardintų trūkumų neigiamo pajamų mokesčio sistema kol kas nėra paplitusi.

Grįžkime prie darbo užmokesčio. Kaip žinome, gyventojai dalyvaudami rinkoje gauna darbo užmokestį. Svarbu pabrėžti, kad darbo užmokestis, konkrečiau *minimalaus darbo užmokesčio fiksavimas* yra viena iš pagrindinių ir populiariausių pajamų reguliavimo priemonių (šiuo metu minimali mėnesinė alga yra 550 litų). Kalbant apie darbo užmokesčio dydį, visų pirma į jį turi būti įskaičiuoti paprasto, nekvalifikuoto darbo reprodukavimui būtini kaštai, kurie sudaro ribą, žemiau kurios darbinės pajamos neturėtų kristi (šioje lygyje kalbama apie minimalų darbo užmokestį, kuris turėtų užtikrinti dirbančiajam bent minimalius pragyvenimo standartus). Antra vertus, esant aukštesnės kvalifikacijos darbo jėgos sąnaudoms, darbo užmokestis turi užtikrinti ir šių sąnaudų kompensavimą [5, p. 25].

Reikia paminėti, kad minimalaus darbo užmokesčio fiksavimas nėra vertinamas vien kaip teigiamas reiškinys. Ekonominės literatūros šaltiniuose dažnai sutinkama nuomonė, neva įstatymų nustatytas minimalus darbo užmokestis tam tikru mastu išderina rinkos savaiminio reguliavimosi sistemą, riboja darbo jėgos paklausą, mažina užimtumo lygį bei didina nedarbą [33, p. 305; 60, p. 520]. Mūsų nuomone, tai yra daugiau teorinės prielaidos, neatitinkančios realios gyvenimo situacijos.

Toliau, pereikime prie antro pajamų perskirstymo punkto – *socialinių programų finansavimo*. Minėjome, kad tam tikros gyventojų grupės (vaikai, invalidai, senyvi žmonės, laikinai nerandantys darbo gyventojai ir pan.) dėl vienu ar kitu priežasčių neturi galimybės dalyvauti rinkoje. Šią problemą imasi spręsti valstybė tam panaudodama socialinės apsaugos sistemą plačiąja prasme.

Tokių visuomenės narių pragyvenimo šaltiniu tampa socialinės išmokos, ekonominėje literatūroje dar vadinamos transferiniais išmokėjimais. *Vyriausybės transferiniai išmokėjimai (transferai)* – tai visi vyriausybės mokėjimai asmenims, šeimoms ir organizacijoms, teikiami be jokio prekinio ekvivalento [29, p. 79]. Transferinės išmokos susidaro, valstybėms arba visuomeninėms institucijoms akumuliuojant dalį pirminių pajamų per mokesčius ar įnašus ir perskirstant jas socialinėms programoms realizuoti [33, p. 299]. Taigi individai gali gauti pajamas

(išmokas), kurių šaltiniais yra: valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas, nacionalinis (valstybės bei savivaldybių) biudžetas ir privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetas. Transferiniai išmokėjimai gali būti atliekami tiek pinigais, tiek ir natūrine forma. Transferai plačiąja prasme apima:

- 1) *socialinio draudimo principu mokamas išmokas;*
- 2) *socialinės paramos principu mokamas išmokas (pinigais ir natūrine forma).*

Socialinio draudimo principu mokamoms socialinėms išmokoms priklauso: senatvės pensija, ligos, motinystės, bedarbio ir kitos pašalpos. Pabrėžtina, kad šių išmokų dydis bei mokėjimo trukmė yra betarpiškai susiję su buvusiomis individo pajamomis. Būtina pažymėti ir tai, kad socialinio draudimo programos nėra nukreiptos tiesiogiai mažinti skurdą, tačiau jos neleidžia nuskursti.

Jei socialinio draudimo atveju išmokų atsiradimą lemia socialinės rizikos buvimas, nepriklausomai nuo to, ar šios išmokos yra gyvybiškai būtinos jas gaunančiajam, tai **socialinės paramos** schemas teikia išmokas žmonėms, kuriems iš tiesų jų reikia [5, p. 30]. Šiuo atveju valstybės gerovės programos yra skirtos būtent skurdui mažinti, o pagal jas išmokamos lėšos atitenka neturintiems gyventojams. Lietuvoje socialinė parama skurstantiems apima pajamų ir turto įvertinimo pagrindu mokamą socialinę pašalpą, kai kurių komunalinių paslaugų išlaidų kompensavimą, vienkartinę pašalpą ir nemokamas socialines paslaugas [19].

Minėjome, kad transferiniai išmokėjimai gali būti suteikiami ir natūra t.y. nemokamų valstybės paslaugų forma. Paprastai ekonominėje literatūroje yra išskiriamos ir analizuojamos dvi pagrindinės natūrinių valstybės transferų rūšys – švietimas ir sveikatos apsauga, nors skirtingi literatūros šaltiniai šioms pajamoms priskiria ir kitas valstybės išlaidų rūšis – išlaidas kultūrai, nemokamą socialiai remtinų asmenų ar jų vaikų maitinimą, įvairias gyventojams teikiamas lengvatas ir subsidijas [5, p. 30].

Natūrinių valstybės transferų egzistavimą sąlygoja dviejų visuomenės tikslų siekis – ekonominio efektyvumo bei socialinio teisingumo. Siekdama maksimizuoti savo ekonominį pajėgumą valstybė yra suinteresuota savo narių išsilavinimu bei jų sveikata, todėl imasi tokių schemų kaip švietimas ar sveikatos apsauga organizavimo bei finansavimo. Antra vertus, siekdama įgyvendinti socialinio teisingumo principą valstybė natūrinių transferų pagalba siekia užtikrinti tam tikrus minimalius standartus, garantuojančius tam tikrą svarbiausių individo asmeninių poreikių patenkinimo lygį. Šių socialinių standartų paskirtis – lygių galimybių suteikimas įgyjant tam tikras paslaugas ar socialines garantijas.

Taigi, natūriniai valstybės transferai iš vienos pusės sąlyginai padidina valstybės paslaugas gaunančiųjų pajamas, t.y. nesant šių paslaugų gyventojai turėtų jas pirkti, iš kitos pusės – atlieka tam tikrą pajamų diferenciacijos išlyginimo funkciją.

Kalbant apie socialines programas, svarbu paminėti ir tai, kad egzistuoja dvejopos skurdo įveikimo priemonės: *aktyvios* - orientuotos į skurdo priežasčių šalinimą (pvz., švietimo prieinamumas visiems visuomenės nariams) ir *pasyvios*, kuriomis siekiama sušvelninti skurdo pasekmes (įvairios socialinės išmokos ir paslaugos, pvz., bedarbio pašalpa). Esminis skirtumas yra tas, kad aktyvios skurdo mažinimo priemonės iš tiesų gali sumažinti skurde gyvenančių žmonių skaičių, tuo tarpu pasyvios - nemažina skurdo, o tik padeda skurdžiausiai gyvenantiems išgyventi. Akivaizdu, kad skurdo priežastys turėtų būti skurdo mažinimo priemonių dėmesio centre, kadangi jos iš esmės gali pagerinti žmonių galimybes ir sukurti prielaidas materialinei gerovei. Tokiu būdu, būtų pasiekti abu – socialinio teisingumo ir ekonominio efektyvumo – tikslai. Tačiau šių priemonių įgyvendinimą apsukina tai, kad jos yra ilgalaikės, sudėtingos, kompleksinės, reikalaujančios ir išmanymo, ir politinės valios, ir daug darbo.

Kalbant apie pasyvias skurdo įveikimo priemones, jos yra vertinamos prieštaringai dėl keleto priežasčių: neskatina paties žmogaus būti aktyviam, neugdo atsakomybės už save ir savo šeimą, duoda tik trumpalaikį rezultatą, o ilgainiui netgi didina skurdą ir griauna visuomenės moralę. Be to, kartais socialinės išmokos atitenka šeimoms, kurioms socialinė parama visiškai nereikalinga. Svarbu paminėti ir tai, kad šiuo metu nustatytas socialinių išmokų dydis neužtikrina pragyvenimo aukštesnio už santykinę skurdo ribą. Tačiau politikai yra daugiau linkę įgyvendinti pasyvias skurdo įveikimo priemones, Lietuva taip pat ne išimtis.

Apibendrinant aukščiau išdėstytas mintis, norėtume pabrėžti, kad siekiant pagerinti skurstančiųjų būklę, visų pirma, skurstantys asmenys turėtų būti tuo suinteresuoti bei suvokti, kad pirmiausia jie patys yra atsakingi už savo gerovę; visų antra, prioritetas turėtų būti teikiamas aktyvioms skurdo mažinimo priemonėms, kartu tobulinant ir vykdant pasyvias skurdo mažinimo priemones, teikiant piniginę paramą gyventojams esantiems žemiau skurdo ribos; visų trečia, turėtų būti suvienytos valstybės, savivaldybių institucijų, nevyriausybinų organizacijų ir piliečių bendros pastangos ir veikla mažinant skurdą.

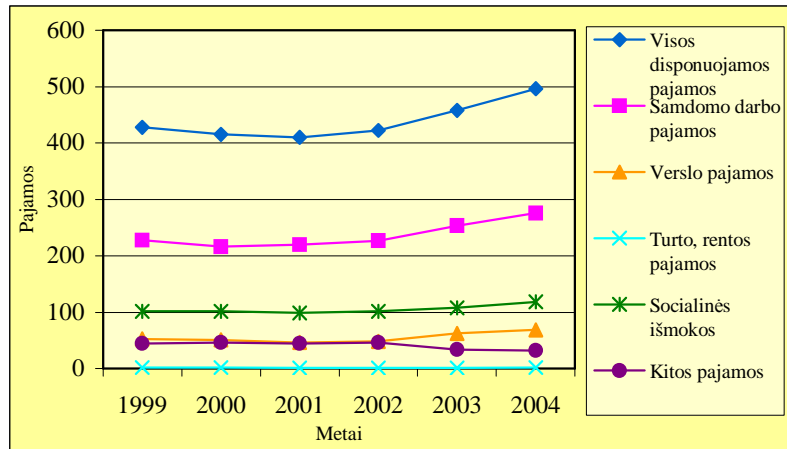
4. LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ DISPONUOJAMŲ PAJAMŲ 1999-2004 METAIS ANALIZĖ

Siekiant įvertinti gyventojų pajamų pasiskirstymą dažniausiai yra analizuojamos gyventojų disponuojamos pajamos. Šios pajamos apima faktiškai gyventojų (namų ūkių) gaunamas pajamas. Lietuvos Statistikos departamentas pateikia tokį disponuojamų pajamų apibrėžimą: *disponuojamos pajamos* – tai pajamos, į kurias įtraukiamos visos piniginės ir natūrinės pajamos, atskaičius pajamų mokestį ir socialinio draudimo įmokas [40, p. 20]. 2 priede parodytos vidutinės disponuojamos pajamos vienam ūkio nariui 1999-2004 metų laikotarpiu bei jų sudedamosios dalys – samdomo darbo, verslo, turto ir rentos pajamos, socialinės išmokos ir kitos pajamos. Statistikos departamentas šias atskiras pajamų rūšis apibūdina taip [40, p. 21]:

- ū *Samdomojo darbo pajamos* – tai darbo užmokestis pinigais ir natūra, premijos, įvairios priemokos, komandiruočių dienpinigiai, įvairios kompensacijos, kurias moka darbovietė ir t.t.;
- ū *Pajamos iš individualios, ne žemės ūkio, veiklos* – tai pajamos iš verslo, amatų, laisvosios profesinės ir kitokios veiklos. Skaičiuojant nesamdomojo darbo pajamas imamos tik grynosios pajamos, t.y. iš gautų pajamų atimamos einamosios išlaidos medžiagoms, žaliavoms, energijai, įrankiams, verslo mokesčiams ir pan.;
- ū *Pajamos iš žemės ūkio* – tai piniginės ir natūrinės pajamos, gautos iš žemės ūkio gamybos. Piniginės pajamos skaičiuojamos iš pinigų sumos, gautos pardavus žemės ūkio produkciją, atimant išlaidas žemės ūkio gamybai. Kadangi išlaidos žemės ūkio gamybai gali būti didesnės negu pajamos, gautos pardavus produkciją (ypač žiemos ir pavasario mėnesiais), piniginės žemės ūkio pajamos gali būti mažesnės už nulį, t.y. su neigiamu ženklu. Natūrinės žemės ūkio pajamos – tai visa iš savo ūkio gauta žemės ūkio produkcija, kurią (šviežią ar perdirbtą) namų ūkis suvartojo pats;
- ū *Pajamos iš turto* – tai palūkanos, gaunamos už pinigų laikymą bankuose, pinigų skolinimą privatiems asmenims, už įsigytus Vyriausybės vertybinius popierius (obligacijas), taip pat dividendai, kuriuos gauna įvairių akcijų turėtojai;
- ū *Pajamos iš rentos* – pajamos, kurias gauna namų ūkiai, nuomodami nekilnojamąjį turtą (namą, butą, garažą ir pan.), žemę ir kitokį turtą;
- ū *Socialinės išmokos* – tai pensijos, pašalpos ir kompensacijos senatvėje, ligos ir negalios atvejais, išmokos, skirtos našliams ir našlaičiams, šeimai ir vaikams, bedarbiams, socialinės atskirties ir kitais atvejais, vaistų, sanatorinio gydymo kompensavimas;
- ū *Kitos pajamos* – tai stipendijos, alimentai, iš tėvų, vaikų, giminių ar draugų gauti pinigai, nemokamai iš kitų namų ūkių gauti jų užauginti (surinkti) maisto produktai.

4.1. Vidutinių disponuojamų pajamų dinamika

Vidutinių disponuojamų pajamų vienam namų ūkio nariui dinamika 1999-2004 metais parodyta 3 paveiksle (taip pat žr. 2 priedą). Vidutinės disponuojamos pajamos nagrinėjamu laikotarpiu pasižymėjo didėjimo tendencija, išskyrus 2000-2001 metus, kuomet jos šiek tiek sumažėjo. Šiam pajamų sumažėjimui įtakos turėjo prieš tai įvykusi Rusijos krizė.

3 pav. Vidutinės disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui 1999-2004 metais, litais per mėnesį

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Žvelgiant į atskiras pajamų rūšis, matome, kad samdomo darbo pajamų dinamika buvo tokia pati kaip ir bendro vidutinių disponuojamų pajamų dydžio. Tame nėra nieko stebėtino, nes būtent ši pajamų rūšis ir sudaro didžiąją bendrųjų disponuojamų pajamų dalį. Panaši buvo ir verslo pajamų, turto ir rentos pajamų bei socialinių išmokų kitimo tendencija. Vienintelis skirtumas yra tas, kad jeigu verslo pajamos ir socialinės išmokos, šiek tiek sumažėjusios 2000-2001 metais, vėliau viršijo 1999 metų lygį, tai turto ir rentos pajamos dar ir 2002-2003 metais išliko tokios pat žemos ir tik 2004 metais pasiekė 1999 metų lygį. Tuo tarpu kitos pajamos, kurioms priskiriamos stipendijos, alimentai, iš tėvų, vaikų, giminių ar draugų gauti pinigai, nemokamai iš kitų namų ūkių gauti jų užauginti (surinkti) maisto produktai, 2000 metais, kai kitų rūšių pajamos mažėjo, kaip tik išaugo, 2001 metais vėl sumažėjo, 2002 metais vėl išaugo, o 2003-2004 metais ypač sumažėjo.

1 lentelėje pateikti vidutinių disponuojamų pajamų dinamikos rodiklių dydžiai. Skaičiuoti absoliutūs pokyčiai litais ir didėjimo tempai procentais. Iš pradžių kiekvienų metų pajamos palyginamos su praėjusių metų pajamų dydžiu, o galiausiai įvertinamas vidutinių pajamų pasikeitimas visu nagrinėjamu 1999-2004 metų laikotarpiu. Analizuojant bet kokio rodiklio

kitimą, labai svarbu apskaičiuoti ne tik absoliutų jo pokytį, bet ir procentinį pasikeitimą, nes jis geriau atspindi pokyčių mastą.

1 lentelė

Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam ūkio nariui absoliutūs pokyčiai ir didėjimo tempai 2000-2004 metais

	2000, lyginant su 1999		2001, lyginant su 2000		2002, lyginant su 2001		2003, lyginant su 2002		2004, lyginant su 2003		2004, lyginant su 1999	
	Pokytis, Lt.	Didėjimo tempas, %.	Pokytis, Lt.	Didėjimo tempas, %.	Pokytis, Lt.	Didėjimo tempas, %.	Pokytis, Lt.	Didėjimo tempas, %.	Pokytis, Lt.	Didėjimo tempas, %.	Pokytis, Lt.	Didėjimo tempas, %.
Visos disponuojamosios pajamos	-12.6	97.06	-5.5	98.68	12.1	102.95	35.6	108.44	38.2	108.35	67.8	115.84
Samdomo darbo pajamos	-11.6	94.91	3.1	101.43	6.9	103.14	26.9	111.89	22.1	108.73	47.4	120.80
Verslo pajamos	-1.7	96.74	-4.4	91.29	1.5	103.25	15	131.51	6.1	109.74	16.5	131.61
Turto, rentos pajamos	-0.3	83.33	-0.8	46.67	0.1	114.29	0	100.00	1	225.00	0	100.00
Socialinės išmokos	-0.3	99.70	-2.1	97.92	2.6	102.63	5.7	105.62	10.6	109.89	16.5	116.29
Kitos pajamos	1.4	103.13	-1.7	96.31	1.4	103.15	-12	73.80	-1.7	94.97	-12.6	71.81

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matome iš 1 lentelės, bendrų disponuojamųjų pajamų dydis 2000 metais, lyginant su 1999 metais, sumažėjo beveik 3 procentais. 2001 metais didėjimo tempas vėl buvo mažesnis už 100 procentų, tačiau tais metais pajamos jau mažėjo lėtesniu tempu – sumažėjimas buvo lygus 1,32 procentams. Tuo tarpu 2002-2004 metais didėjimo tempas jau viršijo 100 procentų, tačiau didėjimas atskirais metais buvo skirtingas. Pavyzdžiui, 2002 metais visos disponuojamosios pajamos išaugo 2,95 procentais, 2003 ir 2004 metais padidėjimas siekė beveik 8,5 procentus. Per visą nagrinėjamą 1999-2004 metų laikotarpį bendra disponuojamųjų pajamų apimtis (vienam gyventojui per mėnesį) padidėjo 67,8 litais arba 15,84 procentais.

Samdomo darbo pajamos, kurios sudaro didžiąją dalį bendrų disponuojamųjų pajamų, pasižymėjo šiek tiek kitokiu kitimu, nei bendros disponuojamosios pajamos. Jos 2000 metais sumažėjo 5,09 procentais, tačiau nuo 2001 metų kasmet vis didėjo. 2001 metais jos išaugo vos 1,43 procentais, tačiau, pavyzdžiui, 2003 metais padidėjimas sudarė jau 11,89, o 2004 metais - 8,73 procentus. Per visą 1999-2004 metų laikotarpį samdomojo darbo pajamos išaugo 20,8 procentais.

Verslo pajamos, pagal dydį užimančios trečiąją vietą tarp visų pajamų rūšių, 2000-2001 metais taip pat mažėjo, tačiau 2001 metais jų mažėjimas buvo žymesnis nei bendrųjų disponuojamųjų pajamų – jos sumažėjo 8,71 procentais. Šių pajamų didėjimas po krizės laikotarpio buvo ganėtinai spartus, o 2003 metais siekė net 31,51 procentus. Per visą 1999-2004

metų laikotarpį verslo pajamos išaugo 31,61 procentais ir šis padidėjimas buvo didžiausias, lyginant su kitų rūšių pajamomis.

Turto ir rentos pajamų kitimas pasižymi tam tikru specifiškumu. Pavyzdžiui, tai vienintelė pajamų rūšis, kurių apimtis 2001 metais labai sumažėjo (daugiau nei perpus), o 2004 metais priešingai - pastebimai išaugo (daugiau nei dvigubai). Vertinant šių pajamų pasikeitimą per visą 1999-2004 metų laikotarpį, matome, kad jos nepakito. Svarbu pažymėti, jog šios pajamos sudaro labai nežymią visų disponuojamų pajamų dalį – tik 1-2 litus per mėnesį, todėl net labai nedidelis absoliutus jų padidėjimas sąlygoja didžiulį procentinį pokytį.

Socialinės išmokos, sudarančios antrą pagal dydį disponuojamų pajamų dalį, pasižymi panašiu kitimu, kaip ir bendros disponuojamos pajamos. 2000 ir 2001 metais šiek tiek sumažėjusios, sekančius tris metus jos augo, be to, reikia pastebėti, kad kasmet jų padidėjimas buvo vis didesnis. Per visą analizuojamą laikotarpį šios rūšies pajamos išaugo 16,29 procentais.

Kitos pajamos pasižymėjo visai kitokia dinamika. Per 2000 metus, kai visų kitų rūšių pajamos mažėjo, jų dydis išaugo 3,13 procentų. Tačiau 2001 metais šios pajamos vėl sumažėjo, o 2002 metais – vėl išaugo. Nuo 2003 metų kitos pajamos kasmet vis mažėjo, 2003 metais sumažėjimas sudarė net 26,2 procentus. Per visą analizuojamą laikotarpį šios pajamos sumažėjo 28,19 procentų.

2 lentelėje parodyti vidutinių disponuojamų pajamų vienam namų ūkio nariui ir jų sudėtinių dalių vidurkiai 1999-2004 metų laikotarpiu, taip pat vidutiniai absoliutūs pokyčiai ir vidutiniai didėjimo tempai (skaičiavimams naudotos formulės pateiktos 1 priede). Šie rodikliai skaičiuoti tam, kad būtų galima pateikti trumpas charakteristikas, apibūdinančias vidutines disponuojamas pajamas ir jų sudėtines dalis 1999-2004 metais.

2 lentelė

**Vidutinių disponuojamų pajamų vienam namų ūkio nariui ir jų sudėtinių dalių vidurkiai
1999-2004 metų laikotarpiu**

Rodiklis	Visos disponuojamos pajamos	Samdomo darbo pajamos	Verslo pajamos	Turto, rentos pajamos	Socialinės išmokos	Kitos pajamos
Vidutinis dydis, Lt.	438.12	236.40	54.62	1.23	104.62	41.15
Vidutinis absoliutus pokytis, Lt.	13.56	9.48	3.3	0	3.3	-2.52
Vidutinis didėjimo tempas, %.	1.03	1.04	1.06	1.00	1.03	0.94

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinis dydis šiuo atveju yra paprastasis aritmetinis vidurkis. Vidutinių disponuojamų pajamų vidurkis lygus 438,12 litų. Nagrinėjamu laikotarpiu per metus jos vidutiniškai išaugdavo 13,56 litais arba 3 procentais. Didžiausiu vidutiniu absoliučiu dydžiu didėjo samdomo darbo pajamos – 9,48 litais, verslo pajamų ir socialinių išmokų vidutinis absoliutus pokytis buvo

vienodas ir sudarė 3,3 litus. Vienintelė pajamų rūšis, kurios vidutinis absoliutus pokytis buvo neigiamas (t.y. jos mažėjo vidutiškai po 2,52 litus), buvo kitos pajamos.

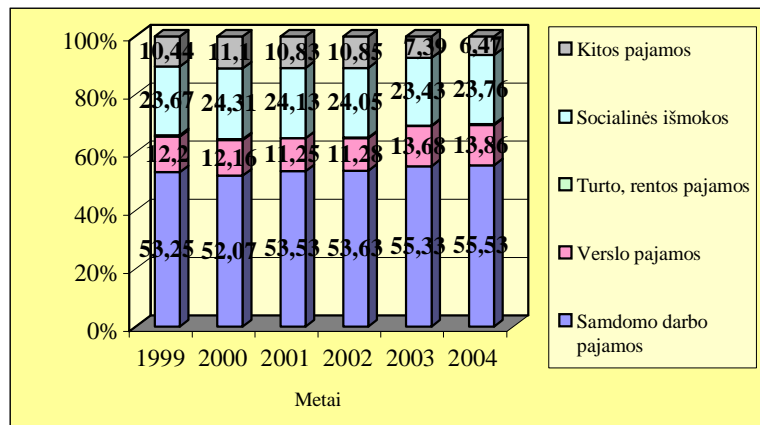
Palyginus atskirų pajamų rūšių vidutinius procentinius didėjimo tempus, matoma šiek tiek kitokia situacija. Labiausiai – 6 procentais – kasmet vidutiniškai išaugdavo verslo pajamos. Tuo tarpu samdomo darbo pajamos, nors jų vidutinis absoliutus pokytis ir didžiausias, per metus vidutiškai išaugdavo 4 procentais. Socialinės išmokos pagal šį rodiklį nedaug atsilieka nuo samdomo darbo pajamų (3 procentai). Kitos pajamos per metus vidutiniškai sumažėdavo 6 procentais.

4.2. Vidutinių disponuojamų pajamų struktūra ir jos pokyčiai

4 paveiksle parodyta vidutinių disponuojamų pajamų struktūra pagal atskirų rūšių pajamas. Didžiausią dalį sudaro samdomo darbo pajamos. Jų dalis 1999-2004 metais viršijo 50 procentų ir kito nuo 52,07 iki 55,53 procentų.

Antra pagal dydį pajamų rūšis – socialinės išmokos. Jos nagrinėjamu laikotarpiu sudarydavo beveik ketvirtadalį visų disponuojamų pajamų, o jų procentinė dalis iš esmės nesikeitė.

Verslo pajamos sudarė šiek tiek daugiau nei dešimtadalį visų disponuojamų pajamų, o skirtumas tarp mažiausios (2001 metais 11,25 proc.) ir didžiausios (2004 metais 13,86) šių pajamų dalies disponuojamose pajamose sudarė 2,61 procentinius punktus.

4 pav. Vidutinių disponuojamų pajamų vienam namų ūkio nariui struktūra pagal pajamų rūšis 1999-2004 metais, procentais

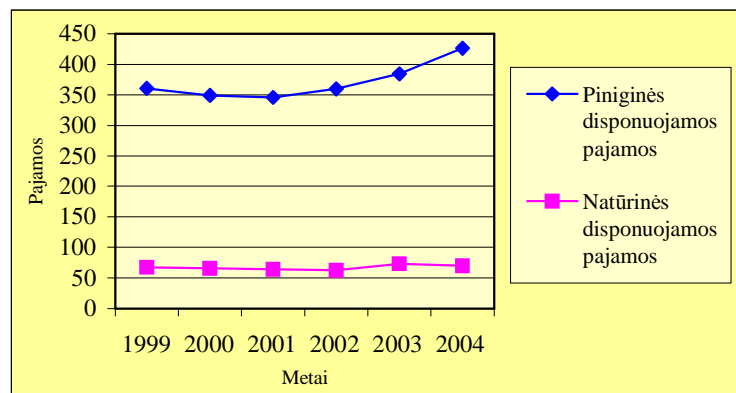
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Turto ir rentos pajamų dalis disponuojamose pajamose nei vienais metais neviršijo net pusės procento, taigi galima teigti, kad ši pajamų rūšis didesnės įtakos disponuojamų pajamų dydžiui nedaro.

Kitos pajamos sudarė palyginti nemažą disponuojamų pajamų dalį, tačiau šios struktūrinės dalies dydis kito labiausiai. Didžiausią dalį jos sudarė 2000 metais, kai siekė 11,1 procentų, tuo tarpu 2004 metais jos besudarė 6,47 procentus.

Apibendrinant galima pasakyti, kad pajamų struktūra 1999-2004 metais išliko pakankamai pastovi. Tik 2003-2004 metais įvyko nežymūs pasikeitimai – mažėjo kitų pajamų dalis, o samdomo darbo ir verslo pajamos didėjo.

Disponuojamos pajamos skirstomos ne tik pagal šaltinius, bet ir pagal formą. Šiuo požiūriu išskiriamos *piniginės* ir *natūrinės* disponuojamos pajamos. 5 paveiksle parodytos piniginių ir natūrinių disponuojamų pajamų apimtys 1999-2004 metais (taip pat žr. 2 priedą).

5 pav. Piniginės ir natūrinės disponuojamos pajamos 1999-2004 metais, litais per mėnesį

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Piniginės disponuojamos pajamos 2001-2004 metais didėjo gana žymiai. Šiuo laikotarpiu jos išaugo net 80,2 litais arba 23,17 procentų. Jų kitimas ir lėmė visų disponuojamų pajamų augimą. Tuo tarpu natūrinių disponuojamų pajamų kitimas pasižymėjo tam tikru nepastovumu. 2000-2002 metais jų dydis visą laiką mažėjo, o 2003 metais jos pastebimai išaugo – per vienerius metus padidėjo net 17,82 procentais. Tačiau šis augimas buvo trumpalaikis, nes 2004 metais natūrinės pajamos vėl sumažėjo.

6 paveikslas vaizduoja visų disponuojamų pajamų struktūros pagal pajamų formą kitimą. Nors, kaip jau buvo minėta, piniginės disponuojamos pajamos 2001-2004 metais pastoviai didėjo, o natūrinės disponuojamos pajamos, galima sakyti, išliko pastovios, visų disponuojamų pajamų struktūra žymiau nesikeitė. Taip yra todėl, kad didžiąją jų dalį sudaro piniginės disponuojamos pajamos. Kadangi natūrinių pajamų absoliutus dydis yra palyginti mažas (taip pat ir jų procentinė dalis bendrose pajamose), tai struktūrinių dalių pokyčiai būdavo lygūs tik keliems procentiniams punktams.

Piniginės disponuojamos pajamos 1999-2004 metų laikotarpiu sudarė 83,96-85,98 procentus visų disponuojamų pajamų. Labiausiai jų dalis buvo sumažėjusi 2003 metais, o padidėjusi - 2004

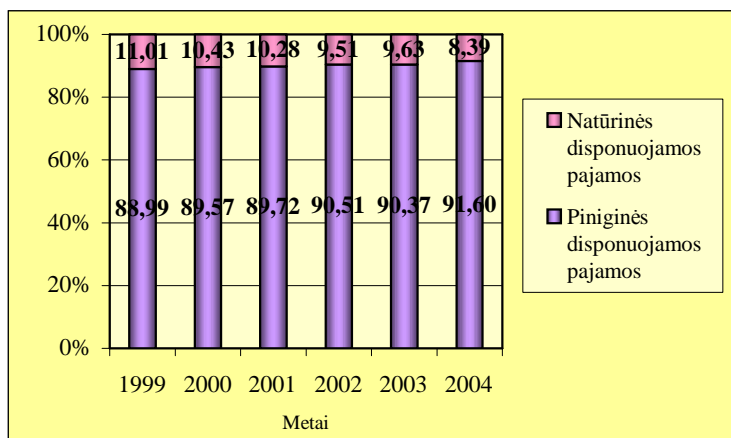
metais. Kaip jau buvo minėta, 2003 metais natūrinių disponuojamų pajamų dydis pastebimai išaugo, tai ir sąlygojo didžiausią šių pajamų dalies padidėjimą. Tuo tarpu 2004 metais piniginės disponuojamos pajamos ir toliau augo, o natūrinės pajamos sumažėjo. Būtent šiais metais bendrų disponuojamų pajamų struktūra pasikeitė labiausiai.

6 pav. Disponuojamų pajamų struktūra pagal pajamų formą 1999-2004 metais, procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

7 paveikslas (taip pat žr. 2 priedą) atspindi miesto namų ūkių disponuojamų pajamų struktūrą pagal pajamų formą. Kaip matome, pagrindinę pajamų dalį sudarė piniginės pajamos. Jos visu nagrinėjamu laikotarpiu buvo lygios apie 90 procentų. Galima pastebėti, kad visą laiką piniginių pajamų dalis pasižymėjo didėjimo tendencija. Nuo 1999 iki 2004 metų jų dalis išaugo 2,61 procentiniais punktais nuo 88,99 iki 91,60 procentų. Tokie struktūros pokyčiai vyko dėl to, kad piniginių disponuojamų pajamų dydis nuolat augo - per nagrinėjamą 5 metų laikotarpį padidėjo 71,9 litais.

7 pav. Disponuojamų pajamų struktūra pagal pajamų formą mieste 1999-2004 metais, procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Natūrinės miesto namų ūkių pajamos, atvirksčiai, nuolat mažėjo. Per analizuojamą laikotarpį jos sumažėjo 7 litais. Reikėtų pastebėti, kad 2000-2001 metais, kai bendros disponuojamos pajamos mažėjo, tai kartu mažėjo tiek piniginių, tiek ir natūrinių pajamų dydis. Tačiau nuo 2002 metų didėti ima tik piniginės pajamos, tuo tarpu natūrinės ir toliau mažėja. Tiesa, 2003 metais pastarosios buvo trumpam padidėjusios, tačiau sekančiais metais vėl sumažėjo.

Išnagrinėjus miesto namų ūkių disponuojamų pajamų struktūrą pagal jų formą, galima pasakyti, kad pajamų kitimo tendencijos panašios į visų šalies namų ūkių pajamų struktūros kitimą. Tačiau piniginės disponuojamos pajamos miesto namų ūkiuose sudaro šiek tiek didesnę dalį.

Jeigu prieš tai buvo nagrinėjama visų pajamų struktūra pagal pajamų formą, tai 3 lentelėje parodyta piniginių miesto namų ūkių pajamų struktūra (taip pat žr. 3 priedą). Lentelė apima 2000-2004 metų duomenis.

Labiausiai absoliučiu dydžiu išaugo samdomo darbo pajamos. Jos per tiriamą laikotarpį padidėjo 70,5 litais arba 25,69 procentais. Jų procentinė dalis piniginėse disponuojamose miesto namų ūkių pajamose taip pat išaugo daugiausiai – nuo 65,90 iki 69,70 procentų. Verslo pajamų absoliutus padidėjimas nėra didelis, jis sudaro 7,9 litus, tačiau padidėjimo tempas yra netgi didesnis nei samdomojo darbo pajamų – net 39,5 procentai. Vis dėlto, jų procentinė dalis piniginėse disponuojamose pajamose pasikeitė nežymiai: jeigu 2000 metais ji buvo lygi 4,80 procentams, tai 2004 metais – 5,64 procentams. Šie pakitimai buvo nedideli todėl, kad absoliutus verslo pajamų dydis yra palyginti nedidelis.

3 lentelė

Vidutinės piniginės disponuojamos pajamos miesto namų ūkiuose 2000-2004 metais pagal pajamų rūšis, procentais

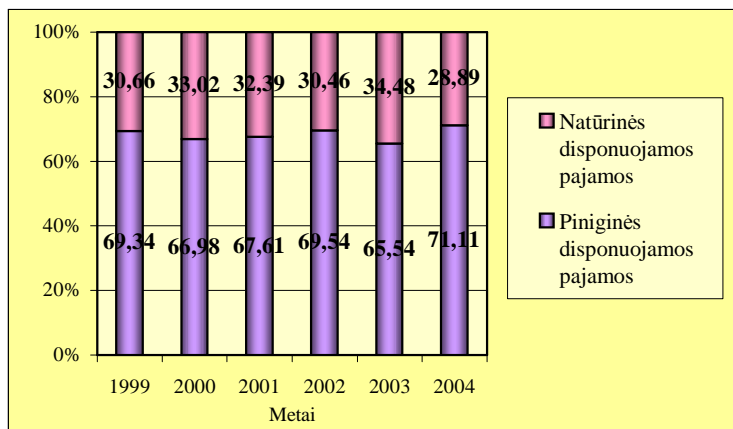
Metai	2000	2001	2002	2003	2004
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomo darbo pajamos	65.90	67.35	66.14	69.52	69.70
Verslo pajamos	4.80	3.87	4.96	5.23	5.64
Turto ir rentos pajamos	0.48	0.20	0.26	0.24	0.55
Socialinės išmokos	23.25	23.15	23.77	20.43	20.35
Kitos pajamos	5.57	5.43	4.87	4.60	3.78

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Turto ir rentos pajamos miesto namų ūkių piniginėse disponuojamose pajamose 2000 ir 2004 metais sudarė apie pusę procento, o 2001-2003 metais – dar dvigubai mažiau. Tai pati mažiausia struktūrinė piniginių disponuojamų pajamų dalis miesto namų ūkiuose. Socialinės išmokos yra antroji pagal dydį struktūrinė dalis. Nors absoliutus jų pokytis buvo teigiamas (jis sudarė 3,9 litus), jų procentinė dalis miesto gyventojų piniginėse disponuojamose pajamose sumažėjo beveik 3 procentiniais punktais nuo 23,25 iki 20,35 procentų. Kitų pajamų dalis taip pat

sumažėjo 1,79 procentiniais punktais, tačiau mažėjo ir jų absoliutus dydis. Taigi galima pasakyti, kad 2000-2004 metais piniginių disponuojamų pajamų struktūroje įvyko nedideli pokyčiai, pasireiškę samdomo darbo pajamų dalies didėjimu ir socialinių išmokų bei kitų pajamų dalių mažėjimu.

Išanalizavus miesto namų ūkių disponuojamas pajamas, tikslinga jas palyginti su kaimo namų ūkių disponuojamomis pajamomis. 8 paveiksle parodyta jų struktūra pagal pajamų formą (taip pat žr. 3 priedą). Ji gerokai skiriasi nuo miesto namų ūkių disponuojamų pajamų struktūros. Visų pirma, piniginės disponuojamos pajamos sudaro žymiai mažesnę dalį. Tik vieninteliais 2004 metais jos viršijo 70 procentų (tuo tarpu miesto namų ūkiuose visu nagrinėjamu laikotarpiu jos sudarė apie 90 procentų). Antra, kaimo namų ūkių disponuojamų pajamų struktūra buvo gana nepastovi, jos kitimas neturėjo aiškios tendencijos. Piniginių disponuojamų pajamų dalis tai didėjo, tai mažėjo, o didžiausias pokytis įvyko 2003-2004 metais. 2003 metais jų dalis krito iki žemiausio lygio (65,54 procentų), o 2004 metais pakilo iki aukščiausio lygio (71,11 procentų).

8 pav. Disponuojamų pajamų struktūra pagal pajamų formą kaime 1999-2004 metais, procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Derėtų pastebėti, kad, absoliutaus disponuojamų piniginių pajamų dydžio kitimas pasižymėjo tomis pačiomis tendencijomis, kaip ir visų namų ūkių ar miesto namų ūkių bendrų vidutinių pajamų kitimas – t.y. 2000-2001 metais jos šiek tiek sumažėjo, o nuo 2002 metų didėjo. Pagrindinė tokio kaimo namų ūkių disponuojamų pajamų struktūros kitimo priežastis – nestabilus natūrinių pajamų absoliutaus dydžio kitimas.

4 lentelė atspindi disponuojamų pajamų kaimo namų ūkiuose struktūrą. Didžiausią kaimo namų ūkių piniginių pajamų dalį sudaro socialinės išmokos, nors jos nuo samdomojo darbo pajamų procentinės dalies skiriasi nežymiai. Be to, socialinės išmokos 2000-2004 metų laikotarpiu pasižymėjo mažėjimo tendencija, jų procentinė dalis kaimo gyventojų piniginėse disponuojamose pajamose sumažėjo 6,17 procentiniais punktais nuo 49,02 iki 42,85 procentų.

Tuo tarpu samdomo darbo pajamų dalis kito gana netolygiai. 2000 metais ji buvo žemiausio lygio (43,06 procentai), o 2002 pakilo iki aukščiausio lygio (47,94 procentai).

4 lentelė

Vidutinės piniginės disponuojamos pajamos kaimo namų ūkiuose 2000-2004 metais pagal pajamų rūšis, procentais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	43.06	45.48	47.94	47.77	44.61
Verslo pajamos	2.30	3.14	1.89	4.75	10.64
Turto ir rentos pajamos	0.24	0.14	0.09	0.09	0.07
Socialinės išmokos	49.02	47.48	45.20	44.86	42.85
Kitos pajamos	5.42	3.71	4.89	2.53	1.83

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Verslo pajamų dalis kaimo gyventojų piniginėse disponuojamose pajamose taip pat pasižymėjo nepastoviu kitimu. Šios rūšies pajamų dalis, 2002 metais sumažėjusi iki 1,89 procentų, 2004 metais išaugo net iki 10,64 procentų.

Piniginių turto ir rentos pajamų dalis 2000 metais buvo lygi 0,24 procentams, tačiau vėlesniais metais ji pastebimai sumažėjo ir 2004 metais besudarė vos 0,07 procentus. Kitų pajamų dalis 2000 metais buvo lygi beveik 5,5 procentams, 2001 metais ji šiek tiek sumažėjo, 2002 metais – vėl padidėjo, 2003 metais – vėl sumažėjo, o 2004 metais krito iki žemiausio lygio – 1,83 procentų.

Apibendrinant galima pasakyti, kad nors tiek miesto, tiek kaimo namų ūkių piniginėse disponuojamose pajamose dominuoja samdomo darbo pajamos ir socialinės išmokos, tačiau jų procentiniai dydžiai gerokai skiriasi.

4.3. Socialinių gyventojų grupių disponuojamų pajamų lygis ir jo dinamika 1999-2004 metais

Statistikos departamentas taip pat skaičiuoja atskirų socialinių gyventojų grupių disponuojamų pajamų lygį. Šiame darbe analizuosime gyventojų grupes pagal:

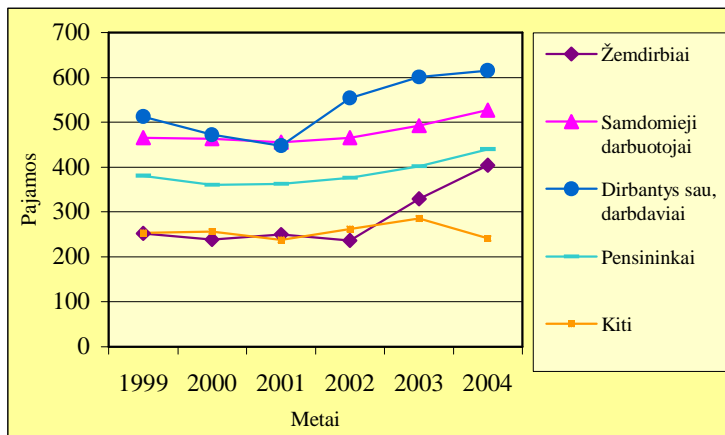
- ū *namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę* (žemdirbiai, samdomi darbuotojai, dirbantys sau, darbdaviai, pensininkai ir kiti);
- ū *namų ūkio tipą* (vienišas asmuo, vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, sutuoktinių pora be vaikų, sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų ir kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų);
- ū *skirtingo dydžio namų ūkių vidutinės disponuojamos pajamos*;
- ū *namų ūkio galvos amžių*;
- ū *namų ūkio galvos išsilavinimą*.

Kituose šio skyriaus poskyriuose pateiksime išsamią atskirų socialinių gyventojų grupių disponuojamų pajamų lygį ir struktūrą lemiančių veiksnių analizę.

4.3.1. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę

Duomenys apie disponuojamų pajamų dydį pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę 1999-2004 metais pateikti 4 priede.

Statistikos departamentas išskiria tokias socialines ekonomines grupes: žemdirbiai, samdomieji darbuotojai, dirbantys sau, darbdaviai, pensininkai ir kiti. Šių grupių vidutinės disponuojamos pajamos gerokai skiriasi. 9 paveiksle parodyta vidutinių bendrųjų disponuojamų pajamų dinamika. Mažiausiomis pajamomis visu laikotarpiu disponavo namų ūkiai, kurių galvos buvo žemdirbiai ir kiti. Didžiausiomis – dirbantys sau, darbdaviai ir samdomi darbuotojai. Šių dviejų grupių disponuojamos pajamos 1999-2000 metais skyrėsi nežymiai, 2001 metais jos susilygino, o nuo 2002 metų atotrūkis tarp jų vis didėjo dirbančių sau, darbdavių naudai. Didžiausiu stabilumu pasižymėjo pensininkų ir samdomų darbuotojų grupei priskiriamos pajamos. Didžiausias augimas pastebimas dirbančiųjų sau, darbdavių bei žemdirbių pajamose. Pavyzdžiui, žemdirbių pajamos, 2002 metais pagal dydį buvusios paskutinės, 2004 metais jau beveik pasivijo pensininkų gaunamas pajamas.

9 pav. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę dinamika 1999-2004 metais, litais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

5 priede parodyta vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę struktūra 1999-2004 metais. Kiekviena grupė pasižymi specifine, tik jai būdinga struktūra. Pavyzdžiui, žemdirbiai didžiausią pajamų dalį gauna iš verslo pajamų, jos 1999-2004 metais sudarė 59,1-66,3 procentus bendrųjų pajamų. Samdomų darbuotojų pajamose

didžiausią dalį sudaro samdomo darbo pajamos, jos lygios 73,08-76,90 procentų ir visą laikotarpį stabiliai didėjo. Dirbančių sau, darbdavių pajamos didžiausią dalį sudaro verslo pajamos (64,76-71,68 procentai) ir samdomojo darbo pajamos (9,82-22,67 procentai). 2004 metais verslo pajamos šioje grupėje buvo mažiausios per visą nagrinėjamą laikotarpį, o samdomojo darbo pajamos – didžiausios. Ši grupė pasižymi ir tuo, kad jos gaunamos turto ir rentos pajamos sudaro didžiausią pajamų dalį, lyginant su kitomis grupėmis.

Didžiąją pensininkų disponuojamų pajamų dalį sudarė socialinės išmokos, jų dalis siekė 74,7-77,71 procentus. Samdomojo darbo ir kitų pajamų dalis per analizuojamą laikotarpį vis mažėjo, o verslo pajamų dalis, 2002 metais šiek tiek sumažėjusi, 2003-2004 metais padidėjo.

6 ir 7 prieduose parodyta vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę ekonominę grupę absoliutūs pokyčiai ir grandininiai padidėjimo tempai kiekvienais iš analizuojamų metų bei tie patys rodikliai, atspindys pokytį per visą 1999-2004 metų laikotarpį.

Didžiausiu pokyčiu 1999-2004 metų laikotarpiu, kaip jau buvo minėta anksčiau, pasižymėjo žemdirbių disponuojamos pajamos. Jos išaugo 151,50 litų arba 59,98 procentais. Vienintelė grupė, kurios pajamos 2004 metais buvo mažesnės už 1999 metų lygį, yra kiti asmenys. Jų pajamos sumažėjo 12,70 litų arba 5,01 procentais.

Žemdirbių disponuojamos pajamos kito gana netolygiai. 2000-2002 metais didėjusios ir mažėjusios po maždaug 5 procentus, 2003 metais jos išaugo daugiau negu trečdaliu (92,40 litų arba 38,97 procentais). Pakankamai ženkliai jos išaugo ir 2004 metais. Šių metų grandininis padidėjimo tempas sudarė 22,64 procentus. Panašiomis tendencijomis pasižymėjo ir žemdirbių verslo pajamos. 2003-2004 metais šių pajamų augimas buvo dar didesnis, pvz., 2003 metais jos padidėjo net 45,17 procentų. Dar vienas didžiulis kitos pajamų rūšies augimas buvo užfiksuotas 2003 metais - socialinių išmokų dydis padidėjo net 67,71 procentų. Tuo tarpu turto ir rentos pajamos net dvejus metus buvo stebimas 100 procentų sumažėjimas, tačiau absoliučių pokyčių analizė rodo, kad abiem šiais metais sumažėjimas sudarė tik 10 ir 20 centų. Nagrinėjant atskirų rūšių pajamų kitimą tiek šioje, tiek ir kitose grupėse, į turto ir rentos pajamų pokyčius dėl jų labai mažo dydžio nebus atsižvelgiama.

Samdomų darbuotojų grupėje verslo pajamos per visą 1999-2004 metų laikotarpį padidėjo 7,50 litų arba 26,88 procentais, o kitos pajamos sumažėjo 14,40 litų arba 30,13 procentų. Šios dvi pajamų rūšys kito žymiausiai, jeigu nežiūrėti į turto ir rentos pajamų kitimą, kuris procentine išraiška, kaip ir žemdirbių grupėje, buvo didžiulis, o absoliučia – labai mažas.

Dirbančių sau, darbdavių grupėje 1999-2004 metų laikotarpiu samdomo darbo pajamų padidėjimas buvo akivaizdus, jos padidėjo beveik dvigubai, o jų absoliutus pokytis sudarė 68,20 litų. Šios rūšies pajamos didėjo kiekvienais metais, pradedant 2001 metais ir baigiant 2004

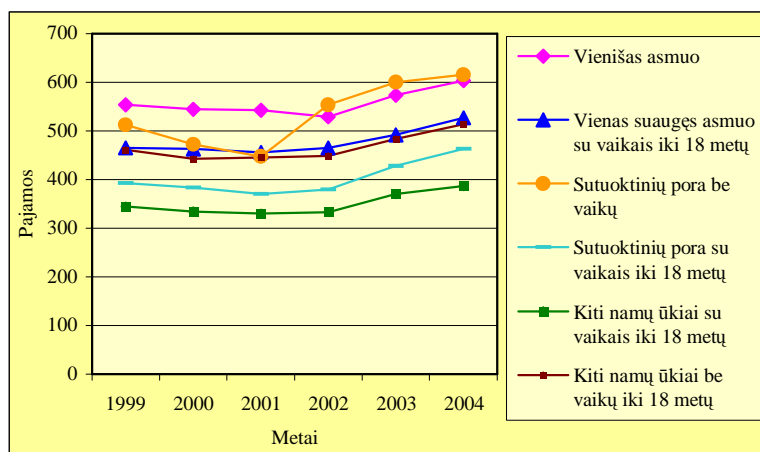
metais. Verslo pajamų kasmetinis augimas pasižymėjo nestabilumu, o per visą laikotarpį jos išaugo 11,85 procentais.

Pensininkų samdomojo darbo pajamos per visą analizuojamą laikotarpį sumažėjo 25,38 procentais. Šios rūšies pajamos mažėjo lėtai ir palyginti stabiliai. Tuo tarpu verslo pajamos šioje grupėje išaugo beveik 45 procentais, o grandininis 2003 metų padidėjimo tempas sudarė net 75,34 procentus. Socialinės išmokos augo praktiškai kasmet ir per visą laikotarpį padidėjo 19,68 procentais. Kitos pajamos pasižymėjo priešingomis kitimo tendencijomis: jos per laikotarpį sumažėjo 22,8 procentais.

Kitų asmenų grupėje labiausiai padidėjo samdomo darbo pajamos, jos per 1999-2004 metus išaugo 63,46 procentais, o per 2003 metus padidėjo beveik dvigubai. Verslo pajamų dinamika pasižymi dideliu nestabilumu: 2002 metais jos padidėjo 7,57 procentais, 2003 metais – jau 83,92 procentais, o 2004 metais sumažėjo 12,57 procentais. Per visą laikotarpį jos padidėjo 18,08 procentais arba 4,90 litų. Tiek socialinės išmokos, tiek kitos pajamos per visą analizuojamą laikotarpį mažėjo, tačiau šis mažėjimas nebuvo žymus.

4.3.2. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio tipą

Vidutinių bendrųjų disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą dinamika parodyta 10 paveiksle (taip pat žr. 8 priedą). Išskiriami tokie namų ūkių tipai: vienišas asmuo, vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, sutuoktinių pora be vaikų, sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų ir kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų.

10 pav. Vidutinių bendrųjų disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą dinamika 1999-2004 metais, litais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matome, atskirų grupių pajamų skirtumai nėra tokie žymūs kaip skirtingose socialinėse ekonominėse grupėse. Be to, jų kitimas pasižymėjo labai panašiomis tendencijomis. Vienintelė

labiau išsiskirianti grupė – sutuoktinių pora be vaikų. 2002 metais šios grupės pajamos ypač padidėjo ir ji tapo pirmaujančia pagal pajamų dydį. Iki 2002 metų pirmą vietą pagal pajamas užėmė vieniši asmenys. Mažiausiomis pajamomis visą mūsų analizuojamą laikotarpį disponavo kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų.

9 priede parodyta vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą struktūra 1999-2004 metais. Vieniškų asmenų pajamose didžiausią dalį sudaro socialinės išmokos. 2004 metais jos buvo lygios net 47,7 procentams. Samdomo darbo pajamos sudaro tik apie trečdalią šios grupės pajamų. Nemažą dalį sudaro ir kitos pajamos, kurios kito nuo 10,1 iki 17,2 procentų. Tačiau reikia pastebėti, kad šios rūšies pajamų dalis 2002-2004 metais kasmet mažėjo ir 2004 metais sudarė mažiausią dalį per visą laikotarpį.

Namų ūkių, kuriuos sudaro vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, pajamose didžiausią dalį sudaro samdomojo darbo pajamos, kurios lygios 41,89-48,64 procentams. Beveik ketvirtadalis pajamų gaunama iš socialinių išmokų, o apie penktadalis – iš kitų pajamų. Verslo pajamos 2004 metais sudarė beveik dešimtadalią pajamų, nors 2001 metais šių pajamų dalis buvo sumažėjusi iki 5,44 procentų.

Sutuoktinių porų be vaikų vidutinių disponuojamų pajamų struktūroje dvi pagrindines dalis – maždaug po 40 procentų – sudaro samdomo darbo pajamos ir socialinės išmokos. Tačiau socialinės išmokos pasižymi nedidele mažėjimo tendencija - nuo 1999 iki 2004 metų jos sumažėjo 4,2 procentiniais punktais. Tuo tarpu verslo pajamos šios grupės pajamose nežymiai didėjo - nuo 1999 iki 2004 metų išaugo 4,40 procentinių punktų.

Sutuoktinių porų su vaikais iki 18 metų vidutinės disponuojamos pajamos pasižymi savita struktūra. Čia itin didelę dalį sudaro samdomojo darbo pajamos, kurios 2004 metais sudarė net 72,48 procentus. Jų dalis nuo 1999 metų išaugo 7,48 procentiniais punktais. Verslo pajamų dalis buvo palyginti stabili, ji sudarė 13-16 procentų. Socialinių išmokų dalis, lyginant su kitomis grupėmis, yra gana nedidelė, ji 2004 metais sudarė 8,03 procentus.

Kitų namų ūkių su vaikais iki 18 metų disponuojamos pajamos taip pat didžiąją dalį sudaro samdomojo darbo pajamos, tačiau ši dalis šiek tiek mažesnė nei ankstesniu atveju. Be to, čia socialinių išmokų dalis didesnė – ji lygi apie 20 procentų. Panašią dalį užima ir verslo pajamos, išskyrus 2001-2002 metus, kuomet jos buvo sumažėjusios iki 13 procentų. Kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų pasižymi labai panašia struktūra, tik čia socialinės išmokos sudaro šiek tiek didesnę dalį.

Taigi matome, kad visų trijų pastarųjų grupių pajamos yra labai panašios ir akivaizdžiai skiriasi nuo trijų likusių grupių pajamų struktūros.

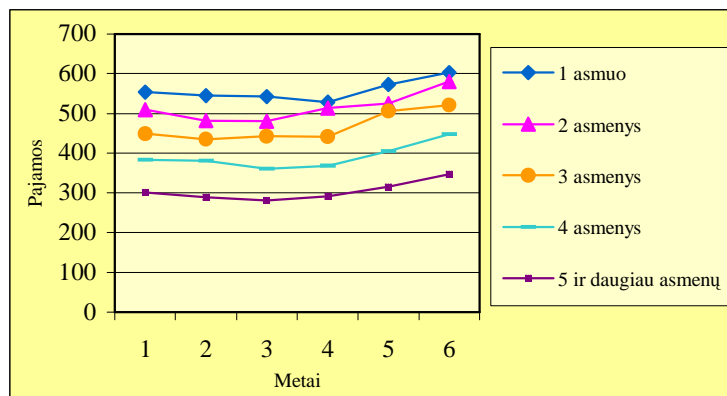
Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą ir jų atskirų dalių padidėjimo tempų bei absoliučių pokyčių skaičiavimai pateikti 10 ir 11 prieduose. Labiausiai išaugo vieno

suaugusio asmens su vaikais iki 18 metų vidutinės disponuojamos pajamos, jos padidėjo 22 procentais arba 71,10 litų. Mažiausiai pasikeitė vienišų asmenų pajamos, jos padidėjo 8,87 procentais arba 49,10 litų. Vienišų asmenų pajamos augo daugiausiai verslo pajamų sąskaita (jos padidėjo 43,24 procentais), vieno suaugusio asmens su vaikais iki 18 metų - samdomojo darbo (padidėjo 32,59 procentais) ir verslo pajamų sąskaita (padidėjo 34,49 procentais). Derėtų pastebėti, kad pastarosios grupės turto ir rentos pajamos per 2004 metus padidėjo net 40 kartų ir pasiekė dydį, su kuriuo negali lygintis nei viena kita grupė – 12,3 litų.

Sutuoktinių porų be vaikų disponuojamų pajamų augimą daugiausiai lėmė verslo pajamų padidėjimas 63,54 procentais, sutuoktinių porų su vaikais iki 18 metų - samdomojo darbo pajamų ir socialinių išmokų didėjimas (atitinkamai 31,69 ir 20,78 procentais), kitų namų ūkių su vaikais iki 18 metų ir kitų namų ūkių be vaikų iki 18 metų - verslo pajamų didėjimas (30,06 ir 45,67 procentais).

4.3.3. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinės disponuojamos pajamos

Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų dinamika parodyta 11 paveiksle (taip pat žr. 12 priedą). Šiuo atveju atskirų grupių vidutinių disponuojamų pajamų kreivės išsidėsčiusios lygiagrečiai viena kitai. Tiesa, šiek tiek išsiskiria kreivė, rodanti dviejų asmenų namų ūkių vidutines disponuojamas pajamas. Ji visą laikotarpį buvo tarp 1 asmens namų ūkių ir 3 asmenų namų ūkių pajamų kreivių, tačiau 2002 metais labai priartėjo prie pirmosios, o 2003 metais – prie trečiosios. Kituose namų ūkiuose pajamų kitimas buvo labai panašus, skyrėsi tik pats pajamų dydis.

11 pav. Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų dinamika 1999-2004 metais, litais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Toks kreivių išsidėstymas leidžia daryti vienareikšmišką išvadą – kuo daugiau namų ūkyje yra asmenų, tuo mažesnėmis vidutinėmis pajamomis jis disponuoja. Tai pirmiausia galima

paaiškinti tuo, kad tais atvejais, kai, pavyzdžiui, dviejų namų ūkių pajamos yra vienodos, bet vienas iš jų susideda iš dviejų narių, o kitas - iš trijų, tai pirmuoju atveju vidutinės pajamos bus didesnės, nes bendrosios pajamos bus dalijamos iš dviejų, kai tuo tarpu kitu atveju – iš trijų.

Analizuojant skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų struktūrą (žr. 13 priedą), matome labai įdomų dalyką – kuo daugiau asmenų namų ūkyje, tuo didesnę pajamų dalį sudaro samdomojo darbo pajamos ir tuo mažesnę – socialinės išmokos. Pavyzdžiui, 1 asmens namų ūkyje samdomo darbo pajamos lygios 30,1-32,9 procentams, o socialinės išmokos – 43,2-47,7 procentams. Tuo tarpu 4 asmenų namų ūkyje samdomojo darbo pajamos sudaro 63,11-68,85 procentus, o socialinės išmokos – 9,46-11,23 procentus. Išimtį sudaro tik namų ūkiai, kuriuose yra 5 ir daugiau asmenų. Čia samdomojo darbo pajamos yra mažesnės, jos besudaro 49,65-52,33 procentus. Socialinės išmokos išauga, jos tampa lygios 21,47-25,03 procentams.

Apskaičiuoti kitimo rodikliai (žr. 14 ir 15 priedus) parodo, kad vidutinių bendrųjų pajamų kitimas atskirose grupėse žymiau nesiskyrė. Didesni skirtumai išryškėjo pagal atskirų pajamų rūšių kitimą. Pavyzdžiui, 1 asmens namų ūkiuose procentine išraiška sparčiausiai augo verslo pajamos, jos padidėjo 43,24 procentais (16 litų). Tačiau jeigu žiūrėti į absoliučius pokyčius, labiausiai padidėjo socialinės išmokos, jos išaugo 40,20 litų (16,27 procentais). Sumažėjo vienintelė pajamų rūšis – kitos pajamos (30,99 procentais).

2 asmenų namų ūkiuose verslo pajamų augimas buvo dar didesnis, jų padidėjimo tempas buvo lygus 60,9 procentams. Šioje grupėje sparčiau augo ne tik verslo, bet ir samdomojo darbo pajamos. Tuo tarpu socialinių išmokų augimas buvo gerokai lėtesnis.

3 asmenų namų ūkiuose samdomo darbo pajamų augimas jau ima lenkti verslo pajamų augimą (atitinkamai 27,83 ir 23,37 procentai), o socialinių išmokų dydis, galima sakyti, nebekinta.

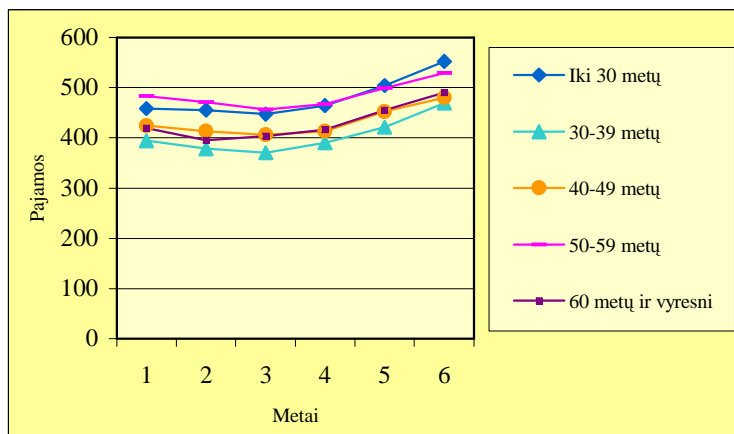
4 asmenų namų ūkiuose trijų pajamų rūšių – samdomojo darbo, verslo pajamų ir socialinių išmokų - padidėjimas per visą 1999-2004 metų laikotarpį beveik nesiskiria, jis lygus apie 20 procentų. Vienintelės mažėjančios pajamos šioje grupėje – kitos pajamos, jos sumažėjo 23,44 procentais arba 9 litais. 5 ir daugiau asmenų grupėje matomos tos pačios tendencijos, tik čia labiausiai padidėjo verslo pajamos (23,95 procentais arba 14,30 litų).

Apibendrinant galima teigti, kad visose namų ūkių grupėse didėjo trijų rūšių pajamos - samdomojo darbo pajamos, verslo pajamos ir socialinės išmokos. Taip pat visur mažėjo kitos pajamos. Tačiau didėjimo ar mažėjimo tempai skyrėsi.

4.3.4. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos amžių

Kaip matome iš 12 paveikslo (taip pat žr. 16 priedą), esminių skirtumų pajamų dinamikoje tarp atskirų grupių nėra. Visos jos pasižymėjo panašiomis tendencijomis. Iki 2001 metų

didžiausias pajamos gavo namų ūkiai, kurių galva yra 50-59 metų amžiaus. 2002-2003 metais šios grupės vidutinės disponuojamos pajamos susilygino su kitos grupės namų ūkių, kurių galva yra iki 30 metų, pajamomis. 2004 metais pastarosios grupės pajamos tapo didžiausios.

12 pav. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių dinamika 1999-2004 metais, litais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

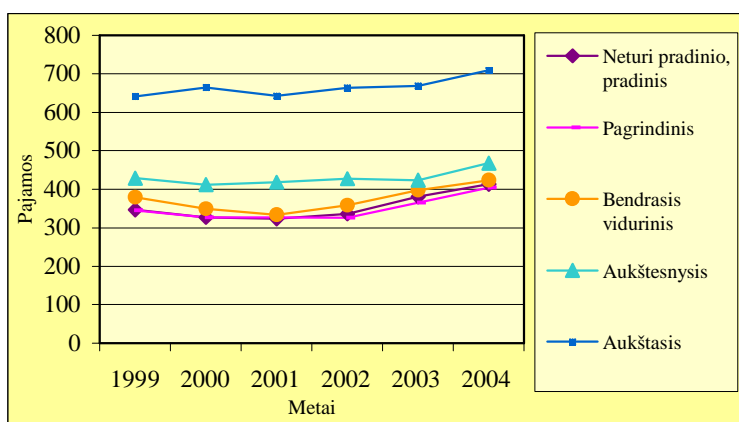
Duomenys apie atskirų namų ūkių grupių pajamų struktūrą parodyti 17 priede. Kol namų ūkio galvos amžius neviršija 60 metų, vidutinių disponuojamų pajamų struktūra grupėse yra labai panaši. Apie 60 procentų pajamų sudaro samdomo darbo pajamos. Namų ūkio galvos amžiui neviršijant 40 metų, verslo pajamos ir socialinės išmokos sudaro maždaug po 10 procentų. 40-49 metų amžiaus grupėje verslo pajamos išauga maždaug 5 procentiniais punktais ir šiek tiek sumažėja kitų pajamų dalis. 50-59 metų grupėje verslo pajamų dalis pasiekia 40-49 metų grupės lygį, bet tuo pačiu padidėja ir socialinių išmokų dalis.

60 metų ir vyresnių amžiaus grupėje pajamų struktūra iš esmės skiriasi nuo kitų grupių. Čia socialinės išmokos sudaro 68,08-71,03 procentus, o samdomojo darbo pajamos - tik 13,18-16,23 procentus. Tačiau verslo pajamos išlieka panašios, kaip ir kitose grupėse – jos sudaro apie 13 procentų.

Palyginus vidutinių disponuojamų pajamų kitimą atskirose grupėse (žr. 18 ir 19 priedus), matome tokias tendencijas: samdomojo darbo pajamos sparčiausiai didėjo iki 30 metų ir 30-39 metų grupėse. 40-49 metų ir 50-59 metų grupėse didžiausias padidėjimas buvo verslo pajamose. 60 metų ir vyresnių asmenų grupėse labiausiai 1999-2004 metų laikotarpiu išaugo verslo pajamos – jos padidėjo net 75,68 procentais arba 27,70 litų. Visas grupes vienijo vienas dalykas – kitų pajamų mažėjimas 20-35 procentais.

4.3.5. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos išsilavinimą

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą dinamika 1999-2004 metais parodyta 13 paveiksle (taip pat žr. 20 priedą). Analizuojant pajamų skirtumus tarp grupių pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, pagal namų ūkio tipą, pagal namų ūkių dydį ir pagal namų ūkio galvos amžių, nei vienu atveju neišryškėjo viena namų ūkių grupė, kurios pajamos iš esmės skirtųsi nuo kitų. Tačiau šiuo atveju yra būtent taip. Namų ūkių, kurių galva turi aukštąjį išsilavinimą, pajamos yra 200 ir daugiau litų didesnės už kitų grupių pajamas ir šis atotrūkis išlieka stabilus visą 1999-2004 metų laikotarpį. Asmenų, neturinčių pradinio išsilavinimo bei turinčių pradinį, pagrindinį ir bendrąjį vidurinį išsilavinimą, pajamos, galima sakyti, yra vienodos. Šiek tiek didesnės turinčių aukštesnįjį išsilavinimą pajamos, tačiau 2003-2004 metais jos priartėjo prie mažiausias pajamas gaunančiųjų grupės.

13 pav. Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą dinamika 1999-2004 metais, litais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Atskirų grupių pajamų struktūra pasižymi esminiais skirtumais, nors keturių iš penkių grupių absoliutus pajamų dydis yra gana panašus (žr. 21 priedą). Neturinčių pradinio išsilavinimo ir turinčių tik pradinį išsilavinimą asmenų pajamose didžiausią dalį sudaro socialinės išmokos. Samdomojo darbo pajamos nuo 2000 metų net nesiekia 10 procentų. Verslo pajamos visu laikotarpiu sudaro didesnę dalį nei samdomojo darbo pajamos, be to, 2004 metais, lyginant su 1999 metais, jų dalis išaugo 5 procentiniais punktais.

Pagrindinį išsilavinimą turinčių asmenų pajamose didžiausią dalį taip pat sudaro socialinės išmokos, tačiau ši dalis nuo samdomojo darbo pajamų skiriasi nežymiai, o 1999 metais abi jos buvo lygios. Vis dėlto reikia pastebėti, kad samdomojo darbo pajamų dalis visą laikotarpį mažėjo, o socialinių išmokų – didėjo. Socialinės išmokos 2004 metais sudarė beveik pusę visų pajamų.

Turinčiųjų vidurinį ir aukštesnįjį išsilavinimą pajamų struktūra panaši. Didžiausią dalį sudaro samdomojo darbo pajamos, jos lygios 50-60 procentų. Verslo pajamos ir socialinės

išmokos sudaro maždaug lygias dalis (15-20 procentų). Šiek tiek mažesnę dalį – apie 10 procentų - sudaro kitos pajamos.

Turintieji aukštąjį išsilavinimą didžiąją dalį pajamų gauna iš samdomojo darbo, ši dalis sudarė apie du trečdalius pajamų. Socialinės išmokos yra antra pagal dydį pajamų dalis, ji lygi 12-14 procentų. Verslo pajamos šių asmenų pajamose sudaro nedidelę dalį – vos 7-9 procentus.

Vadinasi, kuo aukštesnį išsilavinimą turi namų ūkio galva, tuo didesnę dalį namų ūkio pajamų sudaro samdomo darbo pajamos ir tuo mažesnę - socialinės išmokos. Verslo pajamos didžiausią dalį sudaro turinčių vidurinę ir aukštesniąjį išsilavinimą pajamose. Kuo žemesnis išsilavinimas, tuo didesnę dalį sudaro socialinės išmokos.

Duomenys apie vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą kitimą parodyti 22 ir 23 prieduose. Vidutinių bendrųjų pajamų pokytis atskirose grupėse yra panašus, jis sudaro 10-20 procentų. Kiek žymesni yra atskirų rūšių pajamų dinamikos skirtumai. Pavyzdžiui, samdomojo darbo pajamos per 1999-2004 laikotarpį sumažėjo tik tuose namų ūkiuose, kur namų ūkio galva turi ne aukštesnį nei pagrindinis išsilavinimą. Be to, juose ypač padidėjo verslo pajamos ir socialinės išmokos. Namų ūkiuose, kuriuose šeimos galva turi ne žemesnį nei vidurinę išsilavinimą, didėjo visos pajamos, išskyrus kitas pajamas, kurios per visą laikotarpį sumažėjo apie trečdalį. Kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo labiau per 1999-2004 metų laikotarpį padidėjo samdomojo darbo ir verslo pajamos.

4.4. Vidutinių disponuojamų pajamų skirtumai apskrityse

Analizuojant Lietuvos namų ūkių disponuojamas pajamas, tikslinga nagrinėti ne tik jų dydžio dinamiką, struktūros pokyčius ir pan., bet ir jų dydžio diferenciaciją regioniniu požiūriu. Lietuva skirstoma į 10 regionų – apskričių, gerokai besiskiriančių ekonomine situacija, taip pat ir vidutinėmis disponuojamomis pajamomis.

24 ir 25 prieduose parodyta, kokio dydžio buvo vidutinės disponuojamos pajamos ir atskiros jų dalys Lietuvos apskrityse 2003-2004 metais. Remiantis šiais duomenimis apskaičiuotos duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos, kurios parodytos 5 ir 6 lentelėse – vidutinis lygis, standartinis nuokrypis ir variacijos koeficientas. Statistikos departamentas publikuoti duomenis apie vidutinių disponuojamų pajamų dydį apskrityse pradėjo tik nuo 2003 metų, taigi analizuoti ankstesnių metų duomenis nėra galimybės. Todėl šiame skyriuje bus aptariami tik 2003 ir 2004 metų rodikliai bei jų pokytis per metus.

Vidutinių pajamų vidurkis 2003 metais sudarė 434,14 litų. Didesnės už šį dydį pajamos buvo Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Panevėžio apskrityse. Mažiausios vidutinės disponuojamos pajamos buvo Tauragės apskrityje (372,4 litai), didžiausios – Vilniaus apskrityje (529,4 litai).

Samdomojo darbo pajamų vidutinis lygis sudarė 223,69 litus. Šį dydį viršijo tik Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys. Vilniaus apskrityje samdomo darbo pajamos buvo didžiausios ir viršijo Tauragės rodiklį daugiau nei du kartus. Variacijos koeficientas šiuo atveju sudarė 24,19 procentų ir rodė, kad atskirų apskričių samdomojo darbo pajamos nuo vidurkio buvo vidutiniškai nutolusios apie 25 procentus. Verslo pajamų variacija dar didesnė, ji sudaro 28 procentus. Tačiau labiausiai išsklidusios reikšmės, apibūdinančios turto ir rentos pajamų pasiskirstymą. Variacijos koeficientas lygus net 70,6 procentams. Tačiau šių pajamų dydis labai mažas, todėl didelė variacija nėra reikšminga kalbant apie pajamų diferenciaciją apskrityse.

5 lentelė

Vidutinių disponuojamų pajamų Lietuvos apskrityse 2003 metais duomenų padėties ir sklaidos rodikliai

	Vidutinis lygis, litais	Standartinis nuokrypis, litais	Variacijos koeficientas, procentais
Visos disponuojamos pajamos, iš jų:	434.14	43.41	10.00
Samdomojo darbo	223.69	54.10	24.19
Verslo pajamos	71.11	19.95	28.05
Turto ir rentos pajamos	0.61	0.43	70.60
Socialinės išmokos	106.69	10.80	10.12
Kitos pajamos	31.78	5.83	18.33
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	354.00	53.72	15.18
Samdomojo darbo	221.46	53.17	24.01
Verslo pajamos	21.20	9.06	42.75
Turto ir rentos pajamos	0.91	1.24	136.61
Socialinės išmokos	96.96	10.10	10.41
Kitos pajamos	13.50	5.68	42.10
Natūrinės disponuojamos pajamos	80.16	15.85	19.77

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Socialinių išmokų vidutinis lygis sudaro 106,69 litus, tačiau šiuo atveju pirmaujančios apskritys išsidėsčiusios visiškai kitaip. Šios pajamos didžiausios Panevėžio, Utenos ir Alytaus apskrityse, o mažiausios Telšių, Tauragės ir Klaipėdos apskrityse. Variacijos koeficientas lygus 10 procentų, todėl galima sakyti, kad atskirų apskričių reikšmės skiriasi nežymiai.

Piniginių disponuojamų pajamų vidutinis lygis sudaro 354 litus, o variacijos koeficientas lygus 15,18 procentų. Labiausiai išsklidusios piniginių turto ir rentos pajamų reikšmės, jų variacijos koeficientas sudaro net 136,61 procentus. Tai sąlygojo Telšių apskrities rodiklio dydis, kuris sudarė 4,3 litus, kai tuo tarpu kitose apskrityse jis netgi neviršijo 1 lito.

Vidutinės natūrinės disponuojamos pajamos apskrityse buvo lygios 80,16 litų. Jų variacijos koeficientas sudarė 20 procentų. Didžiausios šios pajamos buvo Marijampolės apskrityje (101,5 litai), mažiausios – Klaipėdos apskrityje (56,3 litai).

2004 metų rodikliai parodyti 6 lentelėje. Vidutinis disponuojamų pajamų lygis 2004 metais sudarė 470,89 litus. Šį lygį viršijo tik Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Marijampolės apskritys.

Didžiausios vidutinės disponuojamos pajamos buvo Vilniaus apskrityje, ten jos vidutinį lygį viršijo net 103,91 litais. Mažiausios pajamos buvo Tauragės apskrityje, jos už vidutinį lygį buvo mažesnės 45,29 litais. Šiaulių apskrityje jos buvo šeštos pagal dydį, tačiau vidutinio lygio nesiekė. Nuo vidutinio lygio pagal vidutines disponuojamas pajamas apskritys vidutiniškai buvo nukrypusios 45,36 litais. Kaip matome, apskaičiuotas variacijos koeficientas yra mažesnis už 10 procentų, todėl galima pasakyti, kad pagal šį rodiklį apskričių diferenciacija nėra didelė.

6 lentelė

Vidutinių disponuojamų pajamų Lietuvos apskrityse 2004 metais duomenų padėties ir sklaidos rodikliai

	Vidutinis lygis, litais	Standartinis nuokrypis, litais	Variacijos koeficientas, procentais
Visos disponuojamos pajamos, iš jų:	470.89	45.36	9.63
Samdomojo darbo	242.52	59.14	24.39
Verslo pajamos	80.07	26.64	33.27
Turto ir rentos pajamos	1.15	1.11	96.94
Socialinės išmokos	117.39	10.90	9.29
Kitos pajamos	29.76	5.72	19.23
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	394.96	55.15	13.96
Samdomojo darbo	240.70	58.31	24.23
Verslo pajamos	33.00	15.84	48.01
Turto ir rentos pajamos	1.15	1.11	96.94
Socialinės išmokos	108.15	10.28	9.50
Kitos pajamos	12.01	4.62	38.50
Natūrinės disponuojamos pajamos	75.92	15.28	20.13

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Labai didelė apskričių diferenciacija matoma pagal turto ir rentos pajamas. Šiuo atveju variacijos koeficientas lygus net 96,94 procentams. Jeigu Vilniaus apskrityje šios pajamos sudaro 3,7 litų, tai, pavyzdžiui, Utenos – tik 0,1, Marijampolės – 0,4 lito. Apskritys taip pat pastebimai skiriasi pagal verslo pajamas – čia variacijos koeficientas lygus 33,27 procentams. Reikėtų pažymėti tokį įdomų faktą, kad Vilniaus apskritis pagal verslo pajamų dydį užima tik 8 vietą. Čia jos lygis 51 litui. Didžiausios verslo pajamos yra Marijampolės apskrityje, kur jos sudaro 135,2 litus.

Pagal socialinių išmokų dydį apskritys ypatingai nesiskiria. Variacijos koeficientas nesiekia 10 procentų. Mažesnės už 100 litų socialinės išmokos yra tik Telšių apskrityje, o didžiausios gaunamos Panevėžio apskrityje – 130,4 litai.

Piniginių disponuojamų pajamų regioninė diferenciacija yra didesnė nei visų disponuojamų pajamų. Lyginant ją pagal atskiras pajamų rūšis, galima pastebėti, kad variacijos koeficientai išlieka pastovūs samdomo darbo pajamų, socialinių išmokų bei turto ir rentos pajamų atveju. Tačiau, piniginės verslo pajamos ir kitos pajamos skiriasi labiau. Galima teigti, kad tokį

piniginių verslo pajamų variacijos koeficiento dydį nulemia gerokai kitų apskričių lygi viršijančios Marijampolės apskrities pajamos.

Apskritys gerokai skiriasi ir pagal natūrinės disponuojamas pajamas. Pavyzdžiui, Vilniaus apskrityje jos lygios 54,5 litams, o tuo tarpu Marijampolės ir Telšių apskrityse – atitinkamai 91,5 ir 90,8 litams.

Siekiant įvertinti vidutinių disponuojamų pajamų dydžio ir jų sklaidos apskrityse pokyčius, apskaičiuoti vidutinio lygio, standartinio nuokrypio ir variacijos koeficientų pokyčiai, 2004 metus lyginant su 2003 metais (žr. 7 lentelę). Matome, kad didėjo tiek bendrų disponuojamų pajamų, tiek ir atskirų jų rūšių vidutiniai lygiai. Išimtį sudaro tik kitos pajamos. Be to, piniginių disponuojamų pajamų vidurkis padidėjo daugiau nei bendrųjų disponuojamų pajamų, o natūrinių pajamų vidutinis lygis sumažėjo.

7 lentelė

Vidutinių disponuojamų pajamų Lietuvos apskrityse padėties ir sklaidos rodiklių pokyčiai nuo 2003 iki 2004 metų

	Vidutinis lygis, litais	Standartinis nuokrypis, litais	Variacijos koeficientas, procentiniais punktais
Visos disponuojamos pajamos, iš jų:	36.75	1.95	-0.37
Samdomojo darbo	18.83	5.04	0.20
Verslo pajamos	8.96	6.69	5.22
Turto ir rentos pajamos	0.54	0.68	26.34
Socialinės išmokos	10.70	0.10	-0.83
Kitos pajamos	-2.02	-0.11	0.90
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	40.96	1.43	-1.22
Samdomojo darbo	19.24	5.14	0.22
Verslo pajamos	11.80	6.78	5.26
Turto ir rentos pajamos	0.24	-0.13	-39.67
Socialinės išmokos	11.19	0.18	-0.91
Kitos pajamos	-1.49	-1.06	-3.60
Natūrinės disponuojamos pajamos	-4.24	-0.57	0.36

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Variacijos koeficientų pokyčiai rodo, kad žymiau pasikeitė tik turto ir rentos pajamų sklaida. Bendrųjų turto ir rentos pajamų variacijos koeficientas padidėjo 26,34 procentiniais punktais – nuo 70,6 iki 96,94 procentų. Tačiau piniginių turto ir rentos pajamų variacija sumažėjo 39,67 procentiniais punktais – nuo 136,61 iki 96,94 procentų. Atsižvelgdami į mažą šios rūšies pajamų dydį, didesnės reikšmės šiam pokyčiui galime neteikti.

Taigi galima sakyti, kad vidutinių disponuojamų pajamų augimas 2003-2004 apskrityse vyko tolygiai. Nors kai kurių pajamų rūšių atveju reikšmės išsklidusios gana plačiai, per analizuotą laikotarpį jų sklaida reikšmingiau nedidėjo.

4.5. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodikliai

Siekiant atlikti detalesnę disponuojamų pajamų analizę, būtina apskaičiuoti jų lygio - struktūros ir pasiskirstymo rodiklius. Šiame skyriuje bus analizuojami 2001 ir 2004 metų duomenys, tiriant ne tik bendrą šalies namų ūkių pasiskirstymą pagal gaunamas pajamas, bet ir jų pasiskirstymą atskirai miestuose ir kaimuose. Pradiniam skaičiavimams naudoti duomenys pateikti 26-31 prieduose. Juose parodyta, kokia dalis (procentais) namų ūkių gauna tam tikrame intervale nurodytas pajamas. Pajamos suskirstytos į 23 intervalus. Kol pajamos neviršija 2000 litų, pajamų intervalai apima po 99 litus, tolesni intervalai apima po 499 litus. Remiantis šiais duomenimis skaičiuotos modos, medianos, kvartilai, tarpkvartiliniai užmojai, kvartiliniai variacijos koeficientai, kvartiliniai asimetrijos koeficientai bei devintosios ir pirmosios decilių santykiai kiekvienai iš duomenų grupių. Skaičiavimams naudotos formulės pateiktos 1 priede.

Skaičiavimai pradedami nuo 2001 metų rodiklių, kuriems naudoti bendrą šalies namų ūkių pajamų pasiskirstymą apibūdinantys duomenys:

$$Mo = 301 + 99 \cdot \frac{20.8 - 17.1}{(20.8 - 17.1) + (20.8 - 16.3)} = 345.67$$

$$Me = 301 + 99 \cdot \frac{50 - 32.4}{20.8} = 384.77$$

$$Q_1 = 201 + 99 \cdot \frac{25 - 15.3}{17.1} = 257.16; \quad Q_3 = 501 + 99 \cdot \frac{75 - 69.5}{10.8} = 551.42$$

$$Q_3 - Q_1 = 551.42 - 257.16 = 294.26$$

$$K_{k \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(551.42 - 384.77) - (384.77 - 257.16)}{551.42 - 257.16} = 0.13$$

$$K_{k \text{ var tilinis variacijos koeficientas}} = \frac{551.42 - 257.16}{384.77} = 0.38$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{794.5}{155.15} = 5.12$$

2001 metais daugiausiai šalies namų ūkių gavo pajamas, lygias 345,67 litams. Pajamų dydis, kuris skyrė 50 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 50 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių buvo lygus 384,77 litams. Dvidešimt penkių procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių pajamos neviršijo 257,16 litų. Tuo tarpu ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 551,42 litai. Tarp šių dviejų dydžių esantis atstumas parodo maksimalių ir minimalių pajamų skirtumą, būdingą penkiasdešimčiai procentų centrinių pagal pajamų dydį namų ūkių. Jis lygus 294,26 litams.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas sudaro 0,13. Kadangi jis yra teigiamas, galima teigti, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,38, jis atspindi pusės tarpkvartilinio užmojo santykį su mediana. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo plačiau aplink medianą išsklidusios 50 centrinių namų ūkių (eliminuojuant 25 procentus mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 25 procentus didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių) pajamos.

Paskutinis rodiklis – devintosios ir pirmosios decilių santykis – rodo, kaip skiriasi 10-ies procentų gaunančių didžiausias pajamas namų ūkių minimalios pajamos ir 10-ies procentų gaunančių mažiausias pajamas namų ūkių maksimalios pajamos. 2001 metų bendri šalies namų ūkių duomenys rodo, kad šis rodiklis lygus 5,12 t.y. pajamos skiriasi 5 kartus.

Tie patys aštuoni rodikliai skaičiuoti ir naudojant 2001 metų duomenis, apibūdinančius pajamų pasiskirstymą miesto namų ūkiuose:

$$Mo = 301 + 99 \cdot \frac{21.1 - 15.1}{(21.1 - 15.1) + (21.1 - 18.1)} = 367$$

$$Me = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 46.5}{18.1} = 420.14$$

$$Q_1 = 201 + 99 \cdot \frac{25 - 10.3}{15.1} = 297.37; \quad Q_3 = 501 + 99 \cdot \frac{75 - 64.6}{11.8} = 588.25$$

$$Q_3 - Q_1 = 588.25 - 297.37 = 290.88$$

$$K_{k \text{ vartilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(588.25 - 420.14) - (420.14 - 297.37)}{588.25 - 297.37} = 0.16$$

$$K_{k \text{ vartilinis variacijos koeficientas}} = \frac{\frac{588.25 - 297.37}{2}}{420.14} = 0.35$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{856.32}{196.51} = 4.36$$

Daugiausiai miesto namų ūkių gavo pajamas, lygias 367 litams, jos buvo 21,33 litais didesnės už tas, kurias gavo daugiausiai šalies namų ūkių. Pajamų dydis, kuris skyrė 50 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 50 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių buvo lygus 420,14 litų. Dvidešimt penkių procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių pajamos neviršijo 297,37 litų, o ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 588,25 litai. Skirtumas tarp penkiasdešimties procentų centrinių pagal pajamų dydį namų ūkių maksimalių ir minimalių pajamų lygus 290,88 litams. Taigi, nors miesto namų ūkių moda, mediana ir kvartiliai yra didesni už bendrus šalies namų ūkių rodiklius, tarpkvartilinis užmojis, galima sakyti, nesiskiria.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas sudaro 0,16. Kadangi jis yra teigiamas, galima teigti, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija ir ji šiek tiek didesnė nei bendriems duomenims. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,35, jis taip pat šiek tiek didesnis už apskaičiuotą bendriems šalies namų ūkių duomenims. Devintosios ir pirmosios decilių santykis lygus 4,36, jis mažesnis nei bendriems duomenims. Remiantis šiuo rodikliu galima teigti, kad miesto namų ūkių pajamų diferenciacija yra mažesnė nei bendrai šalyje.

Siekiant palyginti miesto ir kaimo namų ūkius, tie patys rodikliai skaičiuoti ir duomenims, apibūdinantiems pajamų pasiskirstymą kaimo namų ūkiuose:

$$M_o = 201 + 99 \cdot \frac{21.7 - 20.2}{(21.7 - 20.2) + (21.7 - 12.5)} = 214.88$$

$$M_e = 301 + 99 \cdot \frac{50 - 48.2}{20.2} = 309.82$$

$$Q_1 = 101 + 99 \cdot \frac{25 - 7.6}{18.9} = 192.14; \quad Q_3 = 401 + 99 \cdot \frac{75 - 68.4}{12.5} = 453.27$$

$$Q_3 - Q_1 = 453.27 - 192.14 = 261.13$$

$$K_{k \text{ vartilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(453.27 - 309.82) - (309.82 - 192.14)}{453.27 - 192.14} = 0.10$$

$$K_{k \text{ vartilinis variacijos koeficientas}} = \frac{453.27 - 192.14}{309.82} = 0.42$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{618.33}{113.57} = 5.44$$

Daugiausiai kaimo namų ūkių gavo pajamas, lygias 214,88 litams. Jos net 70,79 procentais mažesnės už tą patį miesto namų ūkių rodiklį. Pajamų dydis, kuris skyrė 50 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 50 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių, buvo lygus 309,82 litams, šis dydis už miesto namų ūkių rodiklį mažesnis 35,61 procentais. Dvidešimt penkių procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių pajamos neviršijo 192,14 litų, o ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 453,27 litai. Skirtumas tarp penkiasdešimties procentų centrinių pagal pajamų dydį namų ūkių maksimalių ir minimalių pajamų lygus 261,13 litų. Šis rodiklis mažesnis už apskaičiuotus bendriems namų ūkių ir miesto namų ūkių duomenims ir rodo, kad kaimo namų ūkiuose pajamų diferenciacija 50-yje procentų centrinių namų ūkių yra šiek tiek mažesnė.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas lygus 0,10. Kadangi jis yra teigiamas, galima teigti, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija ir ji šiek tiek mažesnė nei bendriems duomenims ar miesto namų ūkių duomenims. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,42, jis šiek tiek didesnis už apskaičiuotą ankstesniais atvejais. Asimetrijos koeficientas rodo, kad

duomenys aplink medianą pasiskirstę tolygiau, tačiau variacijos koeficientas rodo, kad pusė tarpkvartilinio užmojo sudaro didesnę medianos dalį nei ankstesniais atvejais. Šį rodiklio dydį lėmė ne didelis tarpkvartilinis užmojis (kuris iš tikrųjų yra mažesnis nei ankstesniais atvejais), o mažas medianos dydis. Devintosios ir pirmosios decilių santykis lygus 5,44, jis didesnis nei abiem ankstesniais atvejais. Juo remiantis galima teigti, kad kaimo namų ūkių pajamų diferenciacija pagal šį rodiklį yra didesnė nei bendrai šalyje ar miestuose.

Išanalizavus 2001 metų duomenis, pereisime prie 2004 metų rodiklių skaičiavimo. Žemiau parodyti apskaičiuoti rodikliai, naudojant duomenis apie visų šalies namų ūkių pajamų pasiskirstymą:

$$M_o = 401 + 99 \cdot \frac{21 - 18.2}{(21 - 18.2) + (21 - 13.5)} = 427.91$$

$$M_e = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 37}{21} = 462.29$$

$$Q_1 = 301 + 99 \cdot \frac{25 - 18.8}{18.2} = 334.73; \quad Q_3 = 601 + 99 \cdot \frac{75 - 71.5}{9.4} = 637.86$$

$$Q_3 - Q_1 = 637.86 - 334.73 = 303.13$$

$$K_{k \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(626.67 - 462.29) - (462.29 - 334.73)}{626.67 - 334.73} = 0.13$$

$$K_{k \text{ var tilinis variacijos koeficientas}} = \frac{\frac{637.86 - 334.73}{2}}{462.29} = 0.32$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{897.32}{228} = 3.94$$

Apskaičiuota, kad daugiausiai šalies namų ūkių narių disponavo pajamomis, lygiomis 427,91 litui. Medianos dydis rodo, kad 50 procentų namų ūkių narių gauna pajamas, mažesnes už 462,29 litus, o kiti 50 procentų - didesnes už šį dydį. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių narių disponuoja pajamomis, mažesnėmis už 334,73 litus, o ketvirtadalis gaunančių didžiausias pajamas – didesnėmis už 637,86 litus.

Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,32, jis rodo, kad pusė atstumo tarp pirmojo ir trečiojo kvartilų lygi 32 procentams medianą apibūdinančių pajamų. Kvartilinis asimetrijos koeficientas lygus 0,13, jis rodo, kad egzistuoja dešiniašonė asimetrija, tai reiškia, kad pajamos pasiskirsčiusios netolygiai mažesnes pajamas gaunančių asmenų nenaudai. Vis dėlto reikėtų pastebėti, kad šis rodiklis nėra labai didelis. Paskutinis apskaičiuotas rodiklis yra devintosios ir pirmosios decilių santykis. Jis lygus 3,94 ir rodo, kad pajamų dydis, kuris skiria 10 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių nuo likusių 90 procentų, yra 4 kartus didesnis už tą, kuris skiria 10 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių nuo likusių 90 procentų.

Tie patys rodikliai apskaičiuoti ir naudojant 2004 metų duomenis apie pajamų pasiskirstymą miestų namų ūkiuose:

$$M_o = 401 + 99 \cdot \frac{21.1 - 16.8}{(21.1 - 16.8) + (21.1 - 14.1)} = 438.67$$

$$M_e = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 31.2}{21.1} = 482.21$$

$$Q_1 = 301 + 99 \cdot \frac{25 - 14.4}{16.8} = 363.46$$

$$Q_3 = 601 + 99 \cdot \frac{75 - 66.4}{10.3} = 683.66$$

$$Q_3 - Q_1 = 683.66 - 363.46 = 320.2$$

$$K_{k \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(683.66 - 482.21) - (482.21 - 363.46)}{683.66 - 363.46} = 0.26$$

$$K_{k \text{ var tilinis variacijos koeficientas}} = \frac{683.66 - 363.46}{482.21} = 0.33$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{980.84}{254} = 3.86$$

Miesto namų ūkių narių dažniausiai gaunamos pajamos sudaro 438,67 litus. Pusė šių asmenų gauna pajamas, didesnes už 482,21 litus, kita pusė – mažesnes už šį dydį. Kaip matome, šie dydžiai didesni už bendrus šalies namų ūkių rodiklius, o tai rodo, kad miesto gyventojai gauna vidutiniškai didesnes pajamas. Lygiai tą patį rodo ir apskaičiuoti kvartiliai. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių miesto namų ūkių narių disponuoja pajamomis, ne didesnėmis už 363,46 litus, ir šis dydis 28,73 litais didesnis už tą patį visų šalies namų ūkių rodiklį. Ketvirtadalis miesto namų ūkių narių gauna pajamas, didesnes už 683,66 litus, pagal šį rodiklį miestai nuo bendro šalies lygio skiriasi 45,80 litų. Taigi, matomas akivaizdus skirtumas. Tačiau kvartilinis variacijos koeficientas nuo šalies koeficiento skiriasi tik 0,01. Tuo tarpu asimetrijos koeficientas lygus 0,26 ir jis dvigubai didesnis už šalies lygį. Jeigu kvartilinis variacijos koeficientas tiesiog konstatuoja pajamų pasiskirstymo netolygumą pirmojo ir trečiojo kvartilių plotyje, nekreipiant dėmesio į tai, kaip šis netolygumas pasireiškia, tai kvartilinis asimetrijos koeficientas įvertina, kuris intervalas – nuo pirmojo kvartilio iki medianos ar nuo medianos iki trečiojo kvartilio – yra didesnis. Paprastai pirmasis intervalas yra didesnis, t.y. antrojo pagal pajamų dydį namų ūkių narių ketvirčio gaunamos pajamos apima didesnę pajamų intervalą nei trečiojo ketvirčio gaunamos pajamos.

Devintosios ir pirmosios decilių santykis lygus 3,86, jis praktiškai nesiskiria nuo tų pačių metų bendro šalies rodiklio.

Naudojant 2004 metų duomenis apie pajamų pasiskirstymą kaimo namų ūkiuose, gautos tokios rodiklių reikšmės:

$$Mo = 301 + 99 \cdot \frac{21 - 17.2}{(21 - 17.2) + (21 - 20.9)} = 397.46$$

$$Me = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 48.3}{20.9} = 409.05$$

$$Q_1 = 201 + 99 \cdot \frac{25 - 10.1}{17.2} = 286.76$$

$$Q_3 = 501 + 99 \cdot \frac{75 - 69.2}{12.3} = 547.68$$

$$Q_3 - Q_1 = 547.68 - 286.76 = 260.92$$

$$K_{k \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(547.68 - 409.05) - (409.05 - 286.76)}{547.68 - 286.76} = 0.06$$

$$K_{k \text{ var tilinis variacijos koeficientas}} = \frac{547.68 - 286.76}{409.05} = 0.32$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{719}{199} = 3.62$$

Kaimo namų ūkių narių dažniausiai gaunamos pajamos sudaro 397,46 litus. Miesto namų ūkių narių dažniausiai gaunamos pajamos už šį dydį didesnės 41,21 litais arba 10,37 procentais. Pusės kaimo gyventojų pajamos buvo mažesnės už 409,05 litus, kitos pusės – didesnės už šį dydį. Palyginimui: pusę mažiausias pajamas gaunančių miesto namų ūkių narių nuo pusės gaunančių didžiausias pajamas skirianti pajamų riba buvo 482,21 litai, jos tą patį kaimo namų ūkių rodiklį viršijo 73,16 litų arba 17,89 procentais. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių kaimo gyventojų disponavo pajamomis, ne didesnėmis už 286,76 litus. Ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 547,68 litai.

Kvartilinis variacijos koeficientas yra lygiai toks pat, kaip ir apskaičiuotas pagal bendrus šalies namų ūkių duomenis. Jis lygus 0,32. Tuo tarpu kvartilinis asimetrijos koeficientas lygus 0,06, jis už miesto rodiklį mažesnis daugiau nei 4 kartus. Jis taip pat rodo dešiniašonę asimetriją, tačiau jo dydis yra pakankamai mažas, taigi galima teigti, kad pajamų, kurias gauna antras ketvirtis kaimo namų ūkių narių, intervalas yra panašaus dydžio kaip ir trečiojo ketvirčio.

8 lentelėje parodyti visų aštuonių skaičiuotų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių pokyčiai nuo 2001 iki 2004 metų. 2001 metai palyginimui pasirinkti todėl, kad tai yra pirmieji metai, kurių duomenis apie pajamų pasiskirstymą namų ūkiuose publikavo Statistikos departamentas.

Visų namų ūkių dažniausiai gaunamos pajamos padidėjo 82,24 litais. Miesto namų ūkiuose šis pokytis buvo 10 litų mažesnis ir sudarė 71,67 litus. Kaimo namų ūkių dažniausiai gaunamų pajamų padidėjimas buvo lygus 182,58 litams. Šis pokytis buvo 122 procentais didesnis nei visuose namų ūkiuose ir net 154,75 procentais didesnis nei miesto namų ūkiuose.

8 lentelė

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs pokyčiai nuo 2001 iki 2004 metų, litais

Rodikliai	Visi namų ūkiai	Miesto namų ūkiai	Kaimo namų ūkiai
Modos	82.24	71.67	182.58
Medianos	77.52	62.07	99.23
I kvartiliniai	77.57	66.09	94.62
III kvartiliniai	86.44	95.41	94.41
Tarpkvartiliniai užmojai	8.87	29.32	-0.21
Kvartiliniai asimetrijos koeficientai	0	0.1	-0.04
Kvartiliniai variacijos koeficientai	-0.06	-0.02	-0.1
Decilių santykiai	-1.18	-0.5	-1.82

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Išaugo ir pajamų lygis, namų ūkius skiriantis per pusę pagal pajamų pasiskirstymą. Visuose namų ūkiuose šių pajamų dydis padidėjo 77,52 litais. Kaip ir modų atveju, medianų poslinkis miesto namų ūkiuose buvo šiek tiek mažesnis, o kaimo namų ūkiuose – didesnis. Remiantis šių dviejų rodiklių reikšmėmis galima sakyti, kad, nors šie kaimo namų ūkių pajamų rodikliai abiem analizuojamais metais yra mažesni savo absoliučiu dydžiu, jų spartesnis didėjimas lemia, kad miesto ir kaimo namų ūkiai savo gaunamomis pajamomis tampa panašesni.

Pirmojo kvartilio padidėjimas visuose šalies namų ūkiuose buvo 8,87 litais mažesnis už trečiojo kvartilio padidėjimą, todėl būtent tokiu dydžiu išaugo tarpkvartilinis užmojis. Taigi 50 procentų centrinių namų ūkių pajamų sklaida padidėjo. Miesto namų ūkiuose šis procesas pasižymėjo dar šiek tiek didesniu mastu, nes čia tarpkvartilinis užmojis padidėjo 29,32 litais. Kaimo namų ūkiuose pajamų sklaida 50-yje procentų centrinių namų ūkių nepadidėjo, tačiau jų poslinkis į didėjimo pusę buvo didžiausias ir sudarė apie 94,5 litus. Taigi, tai dar kartą patvirtina, kad pagal pajamų dydį kaimo namų ūkiai vejasi miesto namų ūkių pajamas.

Visų namų ūkių pajamų kvartilinis asimetrijos koeficientas analizuojamu laikotarpiu nesikeitė. Miesto namų ūkiuose jis padidėjo 0,1. Tai gana žymus pokytis, jis rodo, kad pajamų reikšmės dar labiau susikoncentravo į kairę pusę nuo medianos. Tuo tarpu kaimo namų ūkiuose vyko priešingas procesas, tik mažesniu mastu. Čia šis koeficientas sumažėjo 0,04.

Kvartiliniai variacijos koeficientai sumažėjo tiek visuose namų ūkiuose, tiek ir miesto bei kaimo namų ūkiuose. Labiausiai šis sumažėjimas pasireiškė kaimo namų ūkiuose, kur sudarė 10 procentinių punktų. Tai reiškia, kad pusė kaimo namų ūkių pajamų tarpkvartilinio užmojo vietoj 42 procentų (2001 metais) besudaro 32 procentus (2004 metais).

Decilių santykis taip pat pasikeitė tiek visuose namų ūkiuose, tiek ir atskirai miesto bei kaimo namų ūkiuose. Tačiau kaimo namų ūkiuose šis sumažėjimas sudarė net 1,82, kai tuo tarpu miesto namų ūkiuose – tik 0,5. Tai reiškia, kad kaime pajamų diferenciacija, lyginant dešimtadalį didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir dešimtadalį mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių, tampa mažesnė. 2001 metais kaimo namų ūkių padėtis tiek pagal pajamų lygio, tiek pagal jų diferenciacijos rodiklius buvo gerokai blogesnė už miesto namų ūkių. Tačiau 2004 metais pajamų lygio rodikliai tapo panašesni, o diferenciacijos rodikliai kaimo namų ūkiuose buvo netgi mažesni už miesto namų ūkių.

4.6. Vidutinių disponuojamų pajamų prognozavimas

Pajamų prognozavimui naudota tiesinio trendo funkcija. Jis paremtas mažiausių kvadratų metodu. Nustatoma matematinė funkcija, kuri geriausiai apibūdina pagrindinę tendenciją, t.y. gaunamas tos tendencijos matematinis modelis. Pagal tos funkcijos formulę perskaičiuojami visi lygiai ir gaunama išlyginta eilutė. Apskaičiuoti tokie tiesinio trendo funkcijos koeficientų dydžiai (skaičiavimams naudotos formulės pateiktos 1 priede):

$$b = \frac{6 \cdot 9439.3 - 21 \cdot 2628.7}{6 \cdot 91 - 21^2} = 13.65; \quad a = \frac{2628 - 13.65 \cdot 21}{6} = 390.35$$

Remiantis šiais koeficientais sudaroma tokia trendo funkcija: $y = 390,35 + 13,65t$. Ši funkcija apibūdina vidutinių disponuojamų pajamų kitimą 1999-2004 metais. Koeficientas b nurodo, kokių dydžiu per metus vidutiniškai pasikeisdavo vidutinių disponuojamų pajamų dydis. Taigi, mes nustatėme, kad jos tiriamu laikotarpiu kasmet vidutiniškai padidėdavo 13,65 litais.

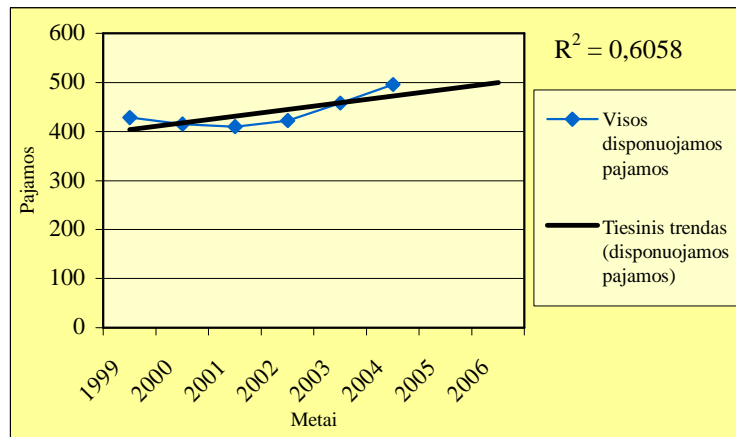
Tam, kad įsitikinti šios funkcijos tinkamumu, reikia apskaičiuoti jos koeficientų pasikliautinus intervalus. Tai vienas iš paprasčiausių būdų tiesinio trendo funkcijai patikrinti. Jeigu a ir b koeficiento pasikliautiną intervalą nepatenka nulis, galima sakyti, kad trendo funkcija yra reikšminga.

Trendo funkcijos koeficientų paklaidų skaičiavimas, pasirenkant 95 procentų tikimybę:

$$\Delta_a = 1.943 \sqrt{\frac{424.2654}{4}} = 20.0107; \quad \Delta_b = 1.943 \sqrt{\frac{424.2654}{3.5 \cdot 4}} = 10.6915$$

Nustačius abiejų koeficientų paklaidas, sudaromi jų pasikliautini intervalai, prie koeficiento atimant ir pridėdant paklaidą. Nustatyta, kad a koeficiento pasikliautinas intervalas, pasirenkant 95 procentų tikimybę, yra (370,34; 410,36), o b koeficiento pasikliautinas intervalas yra (2,96; 24,34). Kadangi 0 nepatenka į b koeficiento pasikliautiną intervalą, galima teigti, kad nustatyta trendo funkcija yra patikima.

Kadangi nustatyta trendo funkcija yra patikima, ja remiantis galima atlikti prognozinis skaičiavimus. Šie skaičiavimai pateikti 32 priede. 14 paveiksle trendo tiesė pavaizduota grafiškai.

14 pav. Vidutinių disponuojamų pajamų kitimo prognozavimas, naudojant tiesinio trendo funkciją

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Apskaičiuota, kad prognozuojamas 2005 metų vidutinių disponuojamų pajamų dydis yra 485,89 litai, o 2006 metų – 499,54 litai.

Norint atlikti tikslesnę prognozę, apskaičiuojama standartinė trendo paklaida S_r ir standartinė prognozės paklaida $S_{\hat{y}_t}$:

$$S_r = \sqrt{\frac{1157058.6 - 390.35 * 2628.7 - 13.65 * 9439.3}{4}} = 22.91$$

$$S_{\hat{y}_t} = 22.91 \times \sqrt{1 + \frac{1}{6} + \frac{\left(1 + \frac{6-1}{2}\right)^2}{91 - \frac{441}{6}}} = 31.30$$

$$S_{\hat{y}_t} = 22.91 \times \sqrt{1 + \frac{1}{6} + \frac{\left(2 + \frac{6-1}{2}\right)^2}{91 - \frac{441}{6}}} = 38.47$$

Apskaičiavus standartinę prognozės paklaidą, nustatoma apatinė ir viršutinė prognozavimo ribos. Kai tikslumas 95 procentai ribos nustatomos pagal: $\hat{y}_t \pm 2S_{y_t}$.

2005 metų pasikliautino intervalo viršutinė riba su 95 procentų tikimybe yra:

$$485,89 - 2 * 31,30 = 423,29$$

2005 metų pasikliautino intervalo apatinė riba su 95 procentų tikimybe yra:

$$485,89+2*31,30 = 548,49$$

2006 metų pasikliautino intervalo viršutinė riba su 95 procentų tikimybe yra:

$$499,54-2*38,47 = 422,6$$

2006 metų pasikliautino intervalo apatinė riba su 95 procentų tikimybe yra:

$$499,54+2*38,47 = 576,48$$

Gauti tokie pasikliautini intervalai:

2005 metais: (423,29; 548,49); 2006 metais: (422,6; 576,48).

Kaip matome iš nustatytų intervalų, labai tikslios prognozės, naudojant tiesinio trendo funkciją, gauti negalima. Abiejų prognozuojamų reikšmių intervalai apima apie daugiau nei 100 litų, jeigu pasirenkama 95 procentų tikimybė. Determinacijos koeficientas R^2 lygus 0,6058. Remiantis šiuo dydžiu galima teigti, kad šia trendo funkcija galima paaiškinti tik 61 procentą vidutinių disponuojamų pajamų kitimo.

4.7. Disponuojamų pajamų ryšys su kitais rodikliais

Disponuojamos pajamos, lygiai taip pat kaip ir kiti rodikliai, neegzistuoja izoliuotai, jas be jokios abejonės veikia įvairūs rodikliai. Šio skyriaus tikslas – nustatyti disponuojamų pajamų ryšio su kitais rodikliais stiprumą ir kryptį bei suteikti tam ryšiui matematinę išraišką.

Iš Statistikos departamento skaičiuojamų rodiklių analizei pasirinkti šie 5 rodikliai: bendrasis vidaus produktas, gyventojų su aukščiausiu išsilavinimu skaičius, eksporto apimtis, tiesioginių užsienio investicijų pokytis per metus bei paslaugų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė. Bendrasis vidaus produktas yra pagrindinis iš pasirinktų rodiklių, nes net ir be papildomų skaičiavimų yra akivaizdu, kad disponuojamų pajamų dydis labiausiai priklauso nuo šalies viduje sukurtų prekių ir paslaugų vertės. Gyventojų su aukščiausiu išsilavinimu skaičius analizei pasirinktas todėl, kad nuo asmens išsilavinimo priklauso jo darbo užmokestis. Taigi, didėjant šalyje aukščiausią išsilavinimą turinčių gyventojų skaičiui, turėtų didėti ir vidutinės gaunamos pajamos. Eksporto apimtis bei tiesioginės užsienio investicijos taip pat galėtų būtų pajamų dydį šalyje lemiantys veiksniai. Paslaugų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė analizei pasirinkta dėl to, kad laikoma, jog paslaugų sektoriaus aktyvumo didėjimas lemia spartesnę ekonomikos vystymąsi, naujų darbo vietų kūrimą, tuo pačiu ir vidutinių pajamų didėjimą.

Pirmasis analizės etapas – ryšio tarp disponuojamų pajamų ir kitų pasirinktų rodiklių stiprumo ir krypties nustatymas. Tam tikslui skaičiuoti koreliacijos koeficientai, kurie parodyti 9 lentelėje (taip pat žr. 33 priedą).

Kaip ir buvo manoma pasirenkant rodiklius analizei, stipriausias ryšys egzistuoja tarp disponuojamų pajamų ir bendrojo vidaus produkto. Koreliacijos koeficientas lygus net +0,94 ir rodo, kad tarp šių dviejų tiriamų rodiklių yra tiesioginis funkcinis ryšys.

Tiriant vidutinių disponuojamų pajamų ryšį su gyventojų, turinčių aukščiausiąjį išsilavinimą, nustatyta, kad tarp šių rodiklių egzistuoja tiesioginis vidutinio stiprumo ryšys, nes koreliacijos koeficientas šiuo atveju lygus +0,653. Šis rodiklis bus naudojamas tolimesnėje analizėje.

9 lentelė

Vidutinių disponuojamų pajamų vienam ūkio nariui (litais per mėnesį) ir kitų makroekonominių rodiklių ryšio koreliacijos koeficientai

Rodiklis	BVP	Gyventojai su aukščiausiu išsilavinimu	Eksportas	Tiesioginės užsienio investicijos per metus	Paslaugų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė
Koreliacijos koeficientas	+0,940	+0,653	+0,785	+0,237	+0,876

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Disponuojamų pajamų ryšį su eksporto dydžiu apibūdina koreliacijos koeficientas, kuris lygus +0,785. Tai reiškia, kad ryšys yra tiesioginis, vadinasi, didėjant eksportui, didėja ir disponuojamos pajamos – tai rodo pliuso ženklas. Kadangi koreliacijos koeficiento dydis pakankamai didelis, šis rodiklis taip pat bus naudojamas tolimesnėje analizėje.

Ryšys tarp vidutinių disponuojamų pajamų ir tiesioginių užsienio investicijų yra silpnas. Koreliacijos koeficientas lygus tik +0,237. Todėl tiesioginių užsienio investicijų rodiklis iš tolimesnės analizės eliminuojamas.

Tolimesnėje analizėje taip pat bus naudojamas ir paslaugų sektoriuje sukurtos pridėtinės vertės rodiklis. Kadangi apskaičiuotas koreliacijos koeficientas lygus +0,876, galima teigti, kad šio rodiklio ryšys su disponuojamomis pajamomis yra tiesioginis ir stiprus. Šis koreliacijos koeficientas yra antras pagal dydį tarp skaičiuotų. Taigi paslaugų sektoriuje sukurtos pridėtinės vertės rodiklis taip pat bus naudojamas tolimesnėje analizėje.

Kitas analizės etapas – koreliacijos koeficientų paklaidų ir pasikliautinų intervalų skaičiavimas. Jie bus skaičiuojami tiems keturiems koeficientams, kurie atspindi pakankamai stiprų ryšį tarp nagrinėjamų rodiklių. Koreliacijos koeficientų paklaidos skaičiuojamos, pasirinkus 95 procentų tikimybę (skaičiavimui naudota formulė patekta 1 priede):

$$\Delta r_{BVP} = 1.833 \cdot \frac{1 - 0.94^2}{\sqrt{8}} = 0.075$$

$$\Delta r_{išsilavinimas} = 1.895 \cdot \frac{1 - 0.653^2}{\sqrt{6}} = 0.444$$

$$\Delta r_{eksportas} = 1.860 \cdot \frac{1 - 0.785^2}{\sqrt{7}} = 0.270$$

$$\Delta r_{paslaugos} = 1.860 \cdot \frac{1 - 0.876^2}{\sqrt{7}} = 0.164$$

Apskaičiavus koreliacijos koeficientų ribines paklaidas, galima nustatyti jų pasikliautinus intervalus:

- 1) ryšį tarp disponuojamų pajamų ir bendrojo vidaus produkto atspindinčio koreliacijos koeficiento pasikliautinas intervalas su 95 procentų tikimybe yra (0,865; 1);
- 2) ryšį tarp disponuojamų pajamų ir aukščiausią išsilavinimą turinčių gyventojų skaičiaus atspindinčio koreliacijos koeficiento pasikliautinas intervalas su 95 procentų tikimybe yra (0,209; 1);
- 3) ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir eksporto apimties atspindinčio koreliacijos koeficiento pasikliautinas intervalas su 95 procentų tikimybe yra (0,515; 1);
- 4) ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir paslaugų sektoriaus sukurtos pridėtinės vertės atspindinčio koreliacijos koeficiento pasikliautinas intervalas su 95 procentų tikimybe yra (0,712; 1).

Kadangi vienas iš pasikliautinių intervalų - koreliacijos koeficiento, apibūdinančio ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir aukščiausią išsilavinimą turinčių gyventojų skaičiaus - yra labai platus, apimantis ir tą sritį, kurioje koreliacijos koeficientas laikomas nebereikšmingu, tai šį rodiklį iš tolimesnės analizės eliminuosime. Taigi toliau bus tiriami trijų rodiklių - bendrojo vidaus produkto, eksporto apimties, paslaugų sektoriaus sukurtos pridėtinės vertės - ryšiai su disponuojamomis pajamomis.

Kitas analizės etapas – regresijos lygčių, kurios apibūdintų nagrinėjamų rodiklių įtaką disponuojamoms pajamoms, skaičiavimas.

Pirmoji regresijos lygtis skaičiuojama, norint suteikti matematinę išraišką *bendrojo vidaus produkto* dydžio daromai įtakai vidutinių disponuojamų pajamų dydžiui. Regresijos koeficientų dydis apskaičiuojamas taip:

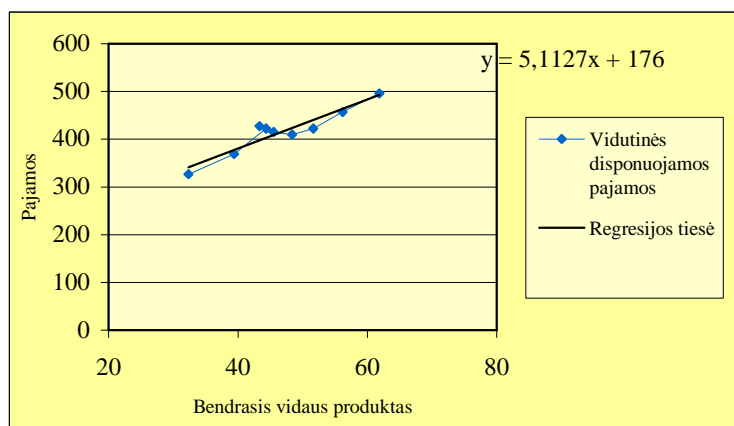
$$b = \frac{9 \cdot 169820.33 - 393.968 \cdot 3746.8}{9 \cdot 19477.96 - 393.968^2} = 5.1127; \quad a = \frac{3746.8 - 5.1127 \cdot 393.968}{9} = 175.9959$$

Nustatyta, kad regresijos lygtis yra tokio pavidalo: $y = 175,9959 + 5,1127x$. Tokia regresijos lygtis rodo, kad bendrajam vidaus produktui padidėjus vienu milijardu litų, vidutinės disponuojamos pajamos, tenkančios 1 namų ūkių nariui (per mėnesį) padidės 5,11 litų. 15 paveiksle grafiškai pavaizduotas porinių stebėjimų pasiskirstymas bei regresijos tiesė.

Norint įsitikinti apskaičiuotos regresijos lygties patikimumu, būtina apskaičiuoti regresijos koeficientų paklaidas ir pasikliautinus intervalus. Regresijos koeficientų paklaidos, pasirenkant 95 procentų tikimybę, lygios:

$$\Delta a = 1.833 \cdot \sqrt{\frac{271.8662}{7}} = 11.4233; \quad \Delta b = 1.833 \cdot \sqrt{\frac{271.8662}{78.30651 \cdot 7}} = 1.2909$$

Koeficiento a pasikliautinas intervalas yra (164,5726; 18,4192). Regresijos b koeficiento pasikliautinas intervalas yra labai svarbus, vertinant regresijos patikimumą. Jeigu į šį intervalą patenka 0, tai regresijos lygtis yra nereikšminga ir y visuomet bus lygi konstantai (a koeficientui). Apskaičiuota, kad šios regresijos lygties b koeficiento pasikliautinas intervalas yra (3,8218; 6,4036). Kadangi 0 į b koeficiento pasikliautiną intervalą nepatenka, galima teigti, kad ši regresijos lygtis yra reikšminga. Taigi, bendrojo vidaus produkto apimčiai padidėjus vienu milijardu litų, vidutinių disponuojamų pajamų padidėjimas sudarys 3,82-6,40 litų.

15 pav. Bendrojo vidaus produkto ir vidutinių disponuojamų pajamų regresijos tiesė

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kitas analizuojamas rodiklis – *eksporto dydis*. Regresijos lygties, suteikiančios matematinę išraišką ryšiu tarp vidutinių disponuojamų pajamų ir eksporto apimčių, koeficientai yra:

$$b = \frac{8 \cdot 48209.27 - 110.882 \cdot 3746.8}{9 \cdot 1647.66 - 110.882^2} = 7.2726; \quad a = \frac{3746.8 - 7.2726 \cdot 110.882}{8} = 326.7121$$

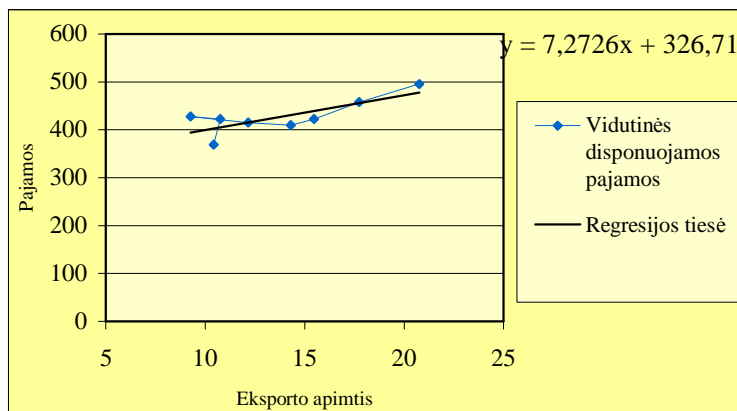
Pagal apskaičiuotus koeficientus gaunama tokia regresijos lygtis: $y = 326,7121 + 7,2726x$. Ši regresijos lygtis leidžia teigti, kad eksportui padidėjus vienu milijardu litų, vidutinės disponuojamos pajamos išauga 7,27 litais. Šią priklausomybę galima pavaizduoti ir grafiškai. 16 paveiksle grafiškai pavaizduotas atskirų porinių stebėjimų pasiskirstymas bei regresijos tiesė.

Kaip ir ankstesniu atveju, norint įsitikinti apskaičiuotos regresijos lygties patikimumu, būtina apskaičiuoti regresijos koeficientų paklaidas ir pasikliautinus intervalus. Regresijos koeficientų paklaidos, pasirenkant 95 procentų tikimybę, sudaro tokius dydžius:

$$\Delta a = 1.860 \cdot \sqrt{\frac{522.1554}{6}} = 17.3515; \quad \Delta b = 1.860 \cdot \sqrt{\frac{522.1554}{235.3806 \cdot 6}} = 1.1310$$

Koeficiento a ribinė paklaida lygi 17,3515, todėl jo pasikliautinas intervalas yra toks: (309,3606; 344,0636). Būtina apskaičiuoti ir b koeficiento pasikliautiną intervalą, kadangi reikia įvertinti, ar į šį intervalą patenka 0. Apskaičiuota, kad šios regresijos lygties b koeficiento pasikliautinas intervalas yra toks: (6,1416; 8,4036). Kadangi 0 į b koeficiento pasikliautiną

intervalą nepatenka, galima teigti, kad ši regresijos lygtis yra patikima. Taigi, eksporto apimčiai padidėjus vienu milijardu litų, vidutinių disponuojamų pajamų padidėjimas sudarys 6,14 – 8,40 litų.

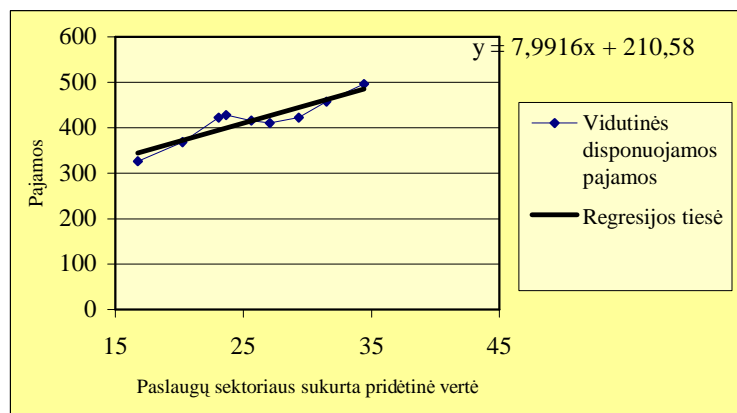
16 pav. Eksporto ir vidutinių disponuojamų pajamų regresijos tiesė

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Paskutinis analizuojamas rodiklis – *paslaugų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė*. Šio rodiklio daromą įtaką vidutinėms pajamoms taip pat įvertinsime matematiškai. Regresijos lygties koeficientai lygūs:

$$b = \frac{9 \cdot 98419,76 - 231,69 \cdot 3746,8}{9 \cdot 6210,31 - 231,69^2} = 7,9916; \quad a = \frac{3746,8 - 7,9916 \cdot 231,6866}{9} = 210,58$$

Gauname tokio pavidalo tiesinę lygtį: $y = 210,58 + 7,9916x$. Remiantis šiais skaičiavimais, galima pasakyti, kad paslaugų sektoriaus sukuriama vertei padidėjus vienu milijardu litų, vidutinės disponuojamos namų ūkių narių pajamos išaugs 7,99 litais. 17 paveiksle grafiškai pavaizduotas porinių stebėjimų pasiskirstymas bei regresijos tiesė.

17 pav. Paslaugų sektoriaus sukurtos pridėtinės vertės ir vidutinių disponuojamų pajamų regresijos tiesė

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Toliau, norint įsitikinti šios regresijos lygties patikimumu ir padaryti tikslesnes išvadas, būtina nustatyti regresijos koeficientų paklaidas ir pasikliautinus intervalus. Regresijos koeficientų paklaidų skaičiavimui, kaip ir ankstesnių skaičiavimų metu, pasirenkama 95 procentų tikimybė:

$$\Delta a = 1.833 \cdot \sqrt{\frac{354.8171}{7}} = 13.0502; \quad \Delta b = 1.860 \cdot \sqrt{\frac{354.8171}{30.7520 \cdot 6}} = 2.5793$$

Nustačius koeficientų ribines paklaidas, galima nustatyti ir jų pasikliautinių intervalų apatines ir viršutines ribas. Koeficiento a pasikliautinas intervalas yra (197,5298; 2223,6302). Koeficiento b pasikliautinas intervalas apima (5,41; 10,5709). Kaip ir ankstesniais atvejais, 0 į b koeficiento pasikliautiną intervalą nepatenka, todėl šią regresijos lygtį galima laikyti tinkama ir patikima. Apskaičiavus pasikliautinus intervalus, galima daryti tikslesnę išvadą apie vidutinių disponuojamų pajamų pasikeitimą, sąlygojamą paslaugų sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės pokyčių: šiai vertei padidėjus vienu milijardu litų, vidutinės disponuojamos pajamos padidėja 5,41-10,57 litais.

Apibendrinant analizės rezultatus galima pasakyti, kad vidutinių disponuojamų pajamų dydis šalyje priklauso nuo tokių pagrindinių ekonominių rodiklių, kaip bendrasis vidaus produktas, eksporto dydis ir paslaugų sektoriuje sukuriama pridėtine verte. Šių rodiklių didėjimas lemia pajamų didėjimą, todėl siekiant, kad pajamos šalyje didėtų, vyriausybei visų pirma reikia skatinti ekonominį augimą. Jeigu ekonominio augimo nebus, tai bet koks pajamų perskirstymas bus tik pajamų pasiskirstymo tolygumo didinimo (iš vienu atimant, o kitiems atiduodant), bet ne vidutinių pajamų didinimo priemonė.

5. SANTYKINIS SKURDAS LIETUVOJE IR JO KITIMO TENDENCIJOS

Teorinėje dalyje, kalbėdami apie skurdo vertinimo kriterijus ir skurdo rodiklius, minėjome, kad analizuojant skurdą plačiausiai naudojamos dvi skurdo ribos - *absoliuti skurdo riba* ir *santykinė skurdo riba*. Pirmoji leidžia įvertinti gyventojų būtinų poreikių patenkinimo lygį, o antroji – pajamų pasiskirstymo santykius. Taip pat išsiaiškinome, kad pagrindiniai rodikliai, kuriais remiamasi analizuojant skurdą, yra *skurdo lygis* ir *skurdo gylis*.

Mūsų šalyje pagrindiniu skurdo kriterijumi, analizuojant skurdo paplitimą ir projektuojant socialines ir ekonomines politikos priemones, laikoma santykinė skurdo riba, apskaičiuojama kaip 50 procentų vidutinių vartojimo išlaidų [50, p. 33].

Svarbu pažymėti, kad namų ūkių dydžio ir sudėties įtakai eliminuoti (skaičiuojant tiek santykinį, tiek ir absoliutų skurdą) yra naudojamos ekvivalentinės skalės. Tyrimais nustatyta, kad didesnei šeimai būtiniems poreikiams patenkinti reikia santykinai mažiau pajamų, kadangi tam tikrų išlaidų dydis nedidėja tiesiog proporcingai namų ūkių narių skaičiui. Taikant ekvivalentines skales, skirtingo dydžio namų ūkių gyvenimo lygis tampa labiau palyginamas. Namų ūkių dydžio ir sudėties įtakai eliminuoti naudojama skalė, kur pirmam namų ūkių nariui suteikiamas svoris 1, kiekvienam paskesniai suaugusiam asmeniui – 0,7, o kiekvienam vaikui iki 14 metų amžiaus – 0,5. Pritaikius tokią skalę vieno asmens namų ūkis prilyginamas vienam ekvivalentiniam vartotojui, o keturių asmenų namų ūkis su dviem vaikais iki 14 metų amžiaus – 2,7 ekvivalentinio vartotojo [46].

2003 metais santykinė skurdo riba buvo 311,7 litų vienam ekvivalentiniam vartotojui per mėnesį. Tai reiškia, kad vienišas asmuo buvo laikomas gyvenančiu santykiname skurde, jeigu jo mėnesinės vartojimo išlaidos neviršijo 311,7 litų, 4 asmenų namų ūkis, susidedantis iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus – jeigu šio namų ūkių vartojimo išlaidos buvo mažesnės nei 841,6 litai [8, p. 13]. 2004 metais santykinė skurdo riba pakilo iki 326,1 litų vienam ekvivalentiniam vartotojui per mėnesį (arba 880,5 litų 4 asmenų namų ūkiui, susidedančiam iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus), t.y. padidėjo 14,4 litais [9, p. 14].

Skurdo lygį, skurdo gylį ir vidutinės žemiau santykinės skurdo ribos esančių namų ūkių pajamas skaičiuoja Statistikos departamentas, todėl šiame darbe minėti skurdo rodikliai nėra skaičiuoti autorės, o pasinaudota Statistikos departamento jau apskaičiuotais dydžiais. Derėtų paminėti, kad šiuos ar kitus skurdo rodiklius apskaičiuoti savarankiškai neįmanoma, nes departamentas neskelbia kai kurių skaičiavimams naudojamų duomenų.

Vidutinės žemiau santykinės skurdo ribos esančių namų ūkių pajamos 2003 metais buvo lygios 240 litų, o 2004 metais – 246 litams. Šis dydis išaugo 6 litais. Vis dėlto reikia paminėti,

kad šis teigiamas absoliutus pokytis dar nereikia skurdo mažėjimo. Norint įvertinti, kaip pasikeitė situacija, būtina nustatyti šio dydžio santykį su santykinę skurdo ribą apibūdinančiomis pajamomis, kitais žodžiais tariant, įvertinti skurdo gylį.

Kaip skelbia Statistikos departamentas, skurdo gylis (arba skurdo nuokrypio indeksas) 2003 metais sudarė 23 procentus, o 2004 metais jis šiek tiek padidėjo ir sudarė 24,6 procentus. Vadinasi, situacija pablogėjo, nes vidutinės skurstančiųjų pajamos už skurdo ribą tapo mažesnės 1,6 procentiniais punktais, lyginant su 2003 metais.

Minėjome, kad analizuojant skurdą, svarbu įvertinti ne tik skurdo gylį, bet ir skurdo lygį. 10 lentelėje parodytas santykinis skurdo lygis 1996-2004 metais mūsų šalyje. Tai vienintelis rodiklis, kurio dinamiką galime panagrinėti ilgesniu laikotarpiu. Tik nuo 2002 metų vasario mėnesio Statistikos departamentas, remdamasis Eurostat'o nurodymais, pradėjo skaičiuoti skurdo lygį pagal naują metodiką. Todėl detalesni santykinio skurdo rodikliai pradėti skaičiuoti tik nuo 2002 metų. Šioje lentelėje palyginimui palikti tiek pagal senąją metodiką (1996-2001 metai), tiek pagal naująją metodiką skaičiuoti skurdo lygio dydžiai (2002-2004 metai). Statistikos departamento leidinyje "Gyvenimo lygis ir skurdas" teigiama, kad, ekspertų vertinimais, tyrimo metodikos pakeitimo įtaka skurdo lygio rodikliams nėra didelė, todėl šiuos dydžius galima naudoti palyginimui [8, p.19].

10 lentelė

Santykinis skurdo lygis 1996-2004 metais, procentais

Metai	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Santykinis skurdo lygis, %.	18	16.6	16	15.8	16	16.5	16.6	15.9	16.1

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 14. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 15.

Matome, kad mažiausias santykinis skurdo lygis buvo 1999 metais, kuomet žemiau skurdo ribos gyveno 15,8 procentai šalies namų ūkių, didžiausias – 1996 metais, kada šis rodiklis sudarė 18 procentų. Galima pastebėti, kad didelių svyravimų nebuvo visu 1997-2004 metų laikotarpiu, nes per šiuos aštuonerius metus skurdo lygio svyravimas buvo lygus tik 1 procentiniam punktui.

10 lentelėje pateikti duomenys atspindi tik bendrą šalies lygį. Tačiau šis rodiklis gali gerokai skirtis, jeigu palygintume atskirų demografinių grupių duomenis. Pavyzdžiui, kaip jau matėme analizuodami vidutinės disponuojamas pajamas, jos mieste ir kaime gana skirtingos. Taip pat skiriasi ir santykinis skurdo lygis. Šie duomenys parodyti 11 lentelėje.

Kaimuose žemiau skurdo ribos gyvena gerokai didesnė namų ūkių dalis nei miestuose. Mieste tokių namų ūkių yra tik kas dešimtas, tuo tarpu kaime – net kas ketvirtas. Jeigu į šį rodiklį pažiūrėsime visos šalies mastu, namų ūkių, gyvenančių žemiau skurdo ribos, yra kas šeštas. Santykinis skurdo lygis tiek šalyje, tiek miestuose 2003 metais šiek tiek sumažėjo, o 2004 metais, vėl išaugo. Šalies mastu 2004 metais santykinio skurdo lygio padidėjimas buvo labai

nežymus, jis sudarė vos 0,2 procentinius punktus. Miestuose šis rodiklis padidėjo 1 procentiniu punktu. Kaimuose santykinis skurdas nuo 2002 metų kasmet mažėjo, per 2002-2003 metus jis sumažėjo 2,8 procentiniais punktais. Todėl galima sakyti, kad 2004 metais skirtumas tarp miesto ir kaimo skurdo lygio sumažėjo.

11 lentelė

Santykinis skurdo lygis mieste ir kaime, procentais

Metai	2002	2003	2004
Visi namų ūkiai	16.6	15.9	16.1
Miestai, iš jų:	10.6	10.3	11.3
• 5 didieji miestai	7.1	7.6	8.8
• Kiti miestai	15.7	14.0	14.8
Kaimai	28.5	27.4	25.7

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 15. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 15.

Statistikos departamentas skaičiuoja ir santykinį skurdo lygį penkiuose didžiausiuose Lietuvos miestuose. Šis rodiklis gerokai mažesnis nei visų miestų kartu, tačiau nuo 2002 metų jis kasmet didėjo ir nuo 7,1 procentų 2002 metais jis išaugo iki 8,8 procentų 2004 metais. Taigi, galima sakyti, kad didžiuosiuose miestuose situacija blogėja, nepaisant to, kad pats santykinis skurdo lygis yra pakankamai mažas.

Santykinio skurdo lygio skirtumai pastebimi ne tik tarp miesto ir kaimo namų ūkių, bet ir tarp atskirų socialinių-ekonominių grupių (žr. 12 lentelę). Reikia pastebėti, kad čia skirtumai ypatingai žymūs. Pavyzdžiui, namų ūkiuose, kurių galva yra žemdirbiai, žemiau skurdo lygio gyvenančiųjų dalis (29-36 procentai) net tris kartus viršija tokių namų ūkių dalį samdomųjų darbuotojų tarpe (apie 11 procentų). Dirbančiųjų sau, darbdavių tarpe tokių namų ūkių buvo mažiausia dalis, ji sudarė 6-7 procentus. Tačiau visu analizuojamu laikotarpiu didžiausias skurdo lygis buvo tarp į kitų kategoriją patenkančių namų ūkių. Čia jis siekė net 36-42 procentus. Kiti asmenys yra darbingo amžiaus žmonės, negaunantys pajamų nei iš samdomo darbo, nei iš savo verslo ar ūkio. Todėl nenuostabu, kad šie asmenys gyvena skurdžiausiai.

12 lentelė

Santykinis skurdo lygis atskirose socialinėse-ekonominėse grupėse, procentais

Metai	2002	2003	2004
Žemdirbiai	35.9	28.8	30.1
Samdomieji darbuotojai	11.0	11.4	11.6
Dirbantys sau, darbdaviai	7.4	5.5	6.9
Pensininkai	21.5	23.0	24.5
Kiti	42.4	38.6	36.3

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 16. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 16.

Santykinio skurdo lygio dinamika atskirose socialinėse-ekonominėse grupėse yra gana skirtinga. Pavyzdžiui, žemdirbių tarpe skurdo lygis per 2003-2004 metus gerokai sumažėjo, šis

pokytis sudarė 5,8 procentinius punktus. Samdomų darbuotojų grupėje skurdo lygis išliko pakankamai stabilus. Dirbančių sau, darbdavių tarpe skurdo lygis, kuris ir taip buvo mažiausias iš visų grupių, per dvejus metus dar labiau sumažėjo ir pasiekė 6,9 procentus, nors 2003 metais buvo pasiekęs dar mažesnę – 5,5 procentų lygį. Pensininkų tarpe skurdo lygis visą laikotarpį kasmet didėjo, todėl 2004 metais tarp šių namų ūkių žemiau skurdo ribos gyveno kas ketvirtas namų ūkis.

Kitų asmenų tarpe žemiau skurdo ribos gyvenančių dalis buvo didžiausia, lyginant su kitomis grupėmis, tačiau būtent šioje grupėje skurdo lygis mažėjo sparčiausiai, nuo 42,4 procentų 2002 metais jis nukrito iki 36,3 procentų 2004 metais, t.y. sumažėjimas sudarė net 6,1 procentinius punktus. Taigi, apibendrinant 12 lentelės duomenis, galima pasakyti, kad tose socialinėse-ekonominėse grupėse, kuriose skurdo lygis buvo didžiausias, jis ir mažėjo sparčiausiai. Išimtį sudarė tik pensininkų grupė, kur, nepaisant aukšto skurdo lygio, jis ir toliau augo.

Santykinis skurdo lygis, atsižvelgiant į namų ūkio galvos lytį (žr. 13 lentelę), skyrėsi ne taip žymiai. 2002-2004 metų laikotarpiu namų ūkiuose, kur šeimos galva vyras, skurdo lygis buvo mažesnis, nei tuose, kur šeimos galva buvo moteris. Šis skirtumas ypač išaugo 2003 metais, kai siekė 5,5 procentinius punktus, tačiau 2004 metais sumažėjo ir jau besudarė 3,5 procentinius punktus.

13 lentelė

Santykinis skurdo lygis namų ūkiuose, atsižvelgiant į namų ūkio galvos lytį, procentais

Metai	2002	2003	2004
Vyras	14.7	13.6	14.6
Moteris	19.1	19.1	18.1

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 16. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 17.

14 lentelėje parodytas santykinis skurdo lygis skirtingų tipų namų ūkiuose. Mažiausias skurdo lygis egzistuoja tuose namų ūkiuose, kuriuos sudaro sutuoktinių pora be vaikų, čia jis siekia 9-11 procentų, didžiausias – vieno suaugusio asmens su vaikais iki 18 metų ir kituose namų ūkiuose su vaikais iki 18 metų. Šių dviejų grupių namų ūkiuose žemiau skurdo ribos gyvena kas ketvirtas namų ūkis.

2003 metais skurdo lygis labiausiai išaugo vienišų asmenų grupėje, tačiau 2004 metais jis šiek tiek sumažėjo, nors ir nepasiekė 2002 metų lygio. Analogiškas skurdo lygio kitimas buvo stebimas vieno suaugusio asmens su vaikais iki 18 metų ir kituose namų ūkiuose su vaikais iki 18 metų. Abiejose šiose grupėse skurdo lygis 2003 metais sumažėjo, bet 2004 metais vėl išaugo. Vienintelės grupės, kuriose skurdo lygis kito stabiliai, buvo sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų (čia jis nuolat mažėjo) ir kiti namų ūkiai be vaikų (čia jis nuolat augo).

Santykinis skurdo lygis skirtingų tipų namų ūkiuose, procentais

Metai	2002	2003	2004
Vienišas asmuo	12.9	18.1	17.2
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų	23.2	19.4	23.0
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų	14.9	13.0	12.2
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų	27.2	21.9	23.4
Sutuoktinių pora be vaikų	8.6	11.0	10.8
Kiti namų ūkiai be vaikų	15.6	17.0	17.5

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 17. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 17.

Duomenys apie santykinį skurdo lygį namų ūkiuose su skirtingu vaikų skaičiumi parodyti 15 lentelėje. Jie leidžia nustatyti akivaizdžius dėsningumus, kad kuo daugiau namų ūkyje auga vaikų, tuo didesnis skurdo lygis šioje grupėje. Be to, namų ūkiuose su 1 vaiku skurdo lygis kasmet mažėjo, o namų ūkiuose su 3 ir daugiau vaikų – 2003 metais sumažėjęs, 2004 metais išaugo tokiu mastu, kad net viršijo 2002 metų lygį. Vienintelė grupė, kur skurdo lygis išliko daugiau ar mažiau stabilus, buvo namų ūkiai su 2 vaikais. 2004 metais skurdo lygio skirtumai tarp visų trijų grupių dar labiau išryškėjo. Jeigu 2002 metais tarp žemiausio ir aukščiausio skurdo lygio buvo 18,7 procentinių punktų skirtumas, tai 2004 metais šis skirtumas išaugo jau iki 19,8 procentinių punktų.

Santykinis skurdo lygis namų ūkiuose su skirtingu vaikų skaičiumi, procentais

Metai	2002	2003	2004
Visi namų ūkiai su vaikais iki 18 metų, iš jų:	19.5	16.5	16.8
• su 1 vaiku	15.8	12.6	11.2
• su 2 vaikais	18.6	16.6	17.1
• su 3 ir daugiau vaikų	34.5	30.6	36.6

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 18. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 18.

16 lentelėje parodytos disponuojamos pajamos ir jų struktūra visuose namų ūkiuose ir namų ūkiuose esančiuose žemiau skurdo ribos. Lentelės duomenys aiškiai rodo, kad žemiau skurdo ribos esančiuose namų ūkiuose pajamos pasižymi specifine struktūra, besiskiriančia nuo vidutinių šalies rodiklių. Visuose namų ūkiuose samdomojo darbo pajamos sudaro daugiau nei pusę visų disponuojamų pajamų, tuo tarpu esančiuose žemiau skurdo ribos – tik trečdalis. Be to, pastaruosiuose namų ūkiuose ši dalis nuo 2003 iki 2004 metų šiek tiek sumažėjo. Kaip ir reikia tikėtis, didžiąją dalį skurstančių namų ūkių pajamų sudaro socialinės išmokos, jos sudaro 41-42,3 procentus visų pajamų. Nemažą dalį pajamų socialinės išmokos sudaro ir visuose namų ūkiuose (jos lygios maždaug ketvirčiui visų pajamų). Įdomu tai, kad pajamos iš verslo bei individualios veiklos ir kitos pajamos sudaro maždaug tokias pat dalis tiek visuose namų ūkiuose, tiek ir esančiuose žemiau skurdo ribos. Jos lygios atitinkamai 14-16 procentų ir 7 procentams.

Namų ūkių disponuojamos pajamos ir jų struktūra

	Visi namų ūkiai		Iš jų esantys žemiau skurdo ribos	
	2003	2004	2003	2004
Visos disponuojamos pajamos, vienam asmeniui per mėnesį, Lt	457.6	495.8	241.5	258.3
Iš jų, procentais:				
Samdomojo darbo pajamos	55.3	55.5	36.0	35.3
Pajamos iš verslo, individualios veiklos	13.7	13.9	15.9	15.0
Pajamos iš turto, rentos	0.2	0.4	0.1	0.0
Socialinės išmokos	23.4	23.8	41.0	42.6
Kitos pajamos	7.4	6.5	7.0	7.1

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 20. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 20.

Sudėtinga vertinti žemiau skurdo ribos esančių namų ūkių pajamų struktūrą, nes nežinomi ankstesnių metų duomenys. Per analizuojamus 2003 ir 2004 metus esminių pokyčių jų struktūroje nepastebėta. Nepilnu procentiniu punktu pasikeitė samdomojo darbo pajamų ir pajamų iš verslo bei individualios veiklos dalys. Pats didžiausias pokytis – socialinių išmokų dalies padidėjimas 1,6 procentiniais punktais.

17 lentelė rodo, kaip skiriasi visų namų ūkių ir namų ūkių esančių žemiau skurdo ribos vartojimo išlaidos ir jų struktūra.

Vidutinės mėnesinės namų ūkių vartojimo išlaidos ir jų struktūra

	Visi namų ūkiai		Iš jų esantys žemiau skurdo ribos	
	2003	2004	2003	2004
Visos vartojimo išlaidos vienam namų ūkio nariui per mėnesį, Lt	487.2	512.3	185.5	191.2
Iš jų, procentais:				
Maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai	39.5	38.8	60.3	59.4
Alkoholiniai gėrimai	2.3	2.3	1.5	1.7
Tabako gaminiai	1.5	1.5	2.6	2.8
Drabužiai ir avalynė	7.9	8.2	3.6	4.6
Būstas, vanduo, elektra, dujos, kitas kuras	12.6	12.2	12.2	11.7
Būsto apstatymas, namų apyvokos įranga ir kasdienė būsto priežiūra	3.8	4.2	1.7	1.9
Sveikatos priežiūra	4.9	5.2	3.7	4.1
Transportas	8.6	8.8	4.0	3.4
Ryšiai	5.2	5.0	3.7	3.7
Poilsis ir kultūra	4.3	4.4	1.6	1.7
Švietimas	0.8	0.9	0.2	0.2
Viešbučiai, kavinės, restoranai, valgyklos	4.2	4.1	2.7	2.5
Įvairios prekės ir paslaugos	4.3	4.4	2.3	2.3

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 22. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 22.

Absolūtus vartojimo išlaidų dydis visuose namų ūkiuose už tą patį rodiklį skurstančiuose namų ūkiuose buvo 2,63 kartus didesnis 2003 metais ir 2,68 kartus didesnis 2004 metais. Be to,

ir struktūroje matome esminių skirtumų. Skurstančiuose namų ūkiuose net 60 procentų sudaro išlaidos maistui, tuo tarpu visuose namų ūkiuose šios išlaidos sudaro nepilnus 40 procentų. Mažesnę dalį santykiname skurde esantys namų ūkiai išleidžia alkoholiniams gėrimams, drabužiams ir avalynei, būsto apstatymui, namų apyvokos įrangai, kasdienei būsto priežiūrai, transportui, ryšiams, poilsiui ir kultūrai, švietimui, viešbučiams, kavinėms, restoranams, valgykloms. Be to, svarbu įvertinti, kad tais atvejais, kai tam tikrai prekių rūšiai abi grupės skiria vienodą išlaidų dalį, absoliutine išraiška šios išlaidos skurstančiuose ūkiuose yra 2,63-2,68 kartus mažesnės. Pavyzdžiui, palyginus sveikatos priežiūrai tenkančių išlaidų dalį atrodo, kad didelių skirtumų tarp visų namų ūkių ir santykiname skurde gyvenančių namų ūkių nėra, tačiau 2004 metais visuose namų ūkiuose šios išlaidos sudarė 26,64 litus, o skurstančiuose namų ūkiuose – vos 7,84 litus.

Matome, kad pagrindinę dalį skurde gyvenančių namų ūkių išlaidų sudaro išlaidos būtiniausioms reikmėms – maistui, komunaliniams mokesčiams, drabužiams ir avalynei bei sveikatos priežiūrai. Visuose namų ūkiuose šios išlaidos taip pat užima didelę dalį, tačiau juose po maždaug 4 procentus išlaidų skiriama ir poilsiui bei kultūrai, o taip pat viešbučiams, kavinėms, restoranams, valgykloms.

Statistikos departamentas, atlikdamas skurdo tyrimus, taip pat vertina ir ilgalaikio naudojimo prietaisų skaičių namų ūkiuose. 18 lentelėje parodyta jų dalis visuose namų ūkiuose ir namų ūkiuose esančiuose santykiname skurde.

18 lentelė

Namų ūkių, turinčių ilgalaikio naudojimo prietaisų, dalis, procentais

	Visi namų ūkiai		Iš jų esantys žemiau skurdo ribos	
	2003	2004	2003	2004
Spalvotas televizorius	90	92	75	78
Nespalvotas televizorius	18	14	22	19
Vaizdo magnetofonas	25	25	8	8
Muzikos centras	26	30	10	12
Mobilusis telefonas	58	66	34	41
Asmeninis kompiuteris	17	...	3	...
Šaldytumas	94	95	85	85
Šaldyklė	17	17	9	7
Automatinė skalbimo mašina	48	52	20	19
Dulkių siurblys	65	66	37	32
Mikrobangų krosnelė	24	29	6	10
Automobilis	45	46	17	15

Šaltinis: Gyvenimo lygis ir skurdas 2003 (2004), p. 23. Gyvenimo lygis ir skurdas 2004 (2005), p. 23.

Visuose namų ūkiuose daiktas, kurį turi daugiausiai namų ūkių, yra spalvotas televizorius, jį 2004 metais turėjo net 92 procentai namų ūkių. Skurstančiuose namų ūkiuose toks daiktas buvo šaldytuvas, kurį turėjo 85 procentai. Dideli skirtumai tarp lyginamųjų grupių buvo pagal beveik visų daiktų turėjimą, išimtį sudarė tik nespalvotas televizorius – jų daugiau turėjo skurstantys

namų ūkiai. 2004 metais namų ūkiai esantys žemiau skurdo ribos turėjo tris kartus mažiau tokių daiktų kaip vaizdo magnetofonas, mikrobangų krosnelė ar automobilis.

Atlikus santykinio skurdo lygio, skurdo gylio, jų skirtumų atskirose visuomenės grupėse ir skurstančių šeimų išlaidų bei turto palyginimą, reikia pastebėti, kad daryti patikimas išvadas remiantis trijų metų duomenimis yra gana sudėtinga. Tačiau minėti apribojimai yra nepriklausantys nuo šio darbo autorės, nes Statistikos departamentas skurdo tyrimus atlieka tik trejus metus. Kadangi nuo šiol skurdo rodikliai bus skaičiuojami kasmet, vėliau tyrėjams atsivers plačios galimybės atlikti išsamesnę lyginamąją ir statistinę skurdo analizę.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

- Ū Išanalizavus pajamų diferenciacijos formavimąsi sąlygojančias priežastis, nustatyta, kad žmogiškasis kapitalas ir turtas yra esminiai netolygaus pajamų pasiskirstymo šaltiniai.
- Ū Įvertinus pajamų nelygybės, tiek teigiamą, tiek ir neigiamą įtaką ekonominiams ir socialiniams procesams, išsiaiškinta, kad pajamų suvienodinimas iki tam tikro laipsnio abiem atvejais yra siektinas reiškinys. Taip pat atskleista, kad siekiant socialinio teisingumo, tikslinga orientuotis ne į pajamų, bet į galimybių lygybę.
- Ū Atlikus išsamią skurdo sampratos analizę, atskleista, kad šalia skurdo, kuris reiškia pirmiausia materialinio aprūpinimo trūkumą, egzistuoja socialinė problema, apimanti daugiau negu tik ekonominis skurdas.
- Ū Įvertinus skurdą sąlygojančias priežastis, nustatyta, kad esminiai veiksniai lemiantys pajamų ir turto nelygybę, tuo pat metu yra ir skurdą sąlygojantys veiksniai.
- Ū Esminiai trūkumai, trukdantys tinkamai įvertinti skurdo paplitimą mūsų šalyje bei vykdyti veiksmingą socialinę politiką, yra santykinio skurdo kriterijaus bei statistinių duomenų patikimumo problema.
- Ū Išanalizavus pajamų perskirstymo sistemos pagrindinius trūkumus, nustatyta, kad siekiant užtikrinti efektyvų perskirstymo sistemos funkcionavimą, prioritetas turėtų būti teikiamas aktyvioms pajamų diferenciacijos bei skurdo mažinimo priemonės, kartu tobulinant ir vykdant pasyvias skurdo mažinimo priemones, teikiant piniginę paramą gyventojams esantiems žemiau skurdo ribos.
- Ū Įvertinus vidutinių disponuojamų pajamų dinamiką, nustatyta, kad 1999-2004 metų laikotarpiu disponuojamos pajamos pasižymėjo didėjimo tendencija, išskyrus 2000-2001 metus, kuomet jos šiek tiek sumažėjo. Šiam pajamų sumažėjimui įtakos turėjo prieš tai įvykusi Rusijos krizė.
- Ū Samdomo darbo pajamos, kurios sudaro didžiąją bendrųjų disponuojamų pajamų dalį, kito taip pat, kaip ir bendros disponuojamos pajamos. Panaši buvo ir kitų vidutinių disponuojamų pajamų sudėtinių dalių - verslo pajamų, turto ir rentos pajamų bei socialinių išmokų - kitimo tendencija.
- Ū Iš visų pajamų rūšių didžiausiu vidutiniu procentiniu dydžiu kasmet išaugdavo verslo pajamos, o didžiausiu absoliučiu dydžiu - samdomojo darbo pajamos.
- Ū Disponuojamų pajamų struktūroje samdomo darbo pajamos visu analizuojamu laikotarpiu viršijo 50 procentų. Antra pagal dydį pajamų rūšis - socialinės išmokos - sudarė beveik ketvirtadalį, o verslo pajamos šiek tiek daugiau nei dešimtadalį visų disponuojamų pajamų. Turto ir rentos pajamų dalis disponuojamose pajamose neviršijo

net pusės procento, taigi galima teigti, kad ši pajamų rūšis disponuojamųjų pajamų dydžiui didesnės įtakos nedarė.

- Ū Vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūra visu 1999-2004 metų laikotarpiu išliko pastovi. Tik 2003-2004 metais įvyko nežymūs pasikeitimai – mažėjo kitų pajamų dalis, o samdomo darbo ir verslo pajamos didėjo.
- Ū Vidutinių disponuojamųjų pajamų didėjimą sąlygojo tik piniginių disponuojamųjų pajamų augimas, kadangi natūrinės pajamos, galima sakyti, nekito. Piniginės disponuojamos pajamos analizuojamu laikotarpiu sudarė didžiąją dalį - apie 85 procentus - visų disponuojamųjų pajamų.
- Ū Atlikus miesto ir kaimo namų ūkių disponuojamųjų pajamų struktūros pagal pajamų formą palyginamąją analizę, pastebėti akivaizdūs skirtumai. Miesto namų ūkiuose piniginės pajamos visu 1999-2004 metų laikotarpiu buvo lygios apie 90 procentų ir jos kasmet nežymiai didėjo. Tuo tarpu kaimo namų ūkiuose piniginės disponuojamos pajamos tik 2004 metais ėmė viršyti 70 procentų ribą. Be to, kaimo namų ūkių disponuojamųjų pajamų struktūra nepasižymėjo pastovumu, jos kitimas neturėjo aiškios tendencijos.
- Ū Miesto ir kaimo namų ūkių piniginėse disponuojamose pajamose dominavo samdomo darbo pajamos ir socialinės išmokos, tačiau jų procentiniai dydžiai gerokai skyrėsi.
- Ū Mažiausiomis vidutinėmis disponuojamomis pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę 1999-2004 metų laikotarpiu disponavo žemdirbių ir kitų asmenų grupėi priskiriami namų ūkiai. Didžiausiomis – dirbantys sau, darbdaviai ir samdomi darbuotojai. Didžiausią žemdirbių, dirbančių sau, darbdavių pajamų dalį sudarė verslo pajamos, samdomų darbuotojų - samdomojo darbo pajamos, pensininkų - socialinės išmokos.
- Ū Pagal namų ūkio tipą akivaizdūs vidutinių disponuojamųjų pajamų skirtumai nenustatyti, jų kitimas pasižymėjo labai panašiomis tendencijomis. Vienintelė labiau išsiskyrusi grupė – sutuoktinių pora be vaikų. 2002 metais šios grupės pajamos gerokai padidėjo ir nuo tų metų ji tapo pirmaujančia pagal pajamų dydį. Mažiausiomis pajamomis visą analizuojamą laikotarpį disponavo kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų.
- Ū Išanalizavus skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų dinamiką, nustatyta, kad kuo daugiau namų ūkyje yra asmenų, tuo mažesnėmis vidutinėmis pajamomis jis disponuoja. Vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūros analizė rodo, kad kuo daugiau asmenų namų ūkyje, tuo didesnę pajamų dalį sudaro samdomojo darbo pajamos ir tuo mažesnę – socialinės išmokos. Išimtį sudaro tik namų ūkiai, kuriuose yra 5 ir daugiau asmenys.

- Ū Esminių skirtumų pajamų dinamikoje tarp atskirų grupių pagal namų ūkio galvos amžių nenustatyta. Pajamų struktūra grupėse, kol namų ūkio galvos amžius neviršijo 60 metų, buvo labai panaši. Didžiausią vidutinių disponuojamų pajamų dalį – apie 60 procentų – sudarė samdomo darbo pajamos. 60 metų ir vyresnių amžiaus grupėje didžiausią pajamų dalį sudarė socialinės išmokos (apie 70 procentų).
- Ū Analizuojant vidutines disponuojamas pajamas pagal namų ūkio galvos išsilavinimą atskleista, kad kuo aukštesnį išsilavinimą turi namų ūkio galva, tuo didesnę dalį namų ūkio pajamų sudaro samdomo darbo pajamos ir tuo mažesnę – socialinės išmokos. Be to, namų ūkių, kurių galva turi aukštąjį išsilavinimą, pajamos yra 200 ir daugiau litų didesnės už kitų grupių pajamas ir šis atotrūkis išlieka stabilus visą 1999-2004 metų laikotarpį.
- Ū Įvertinus vidutinių disponuojamų pajamų skirtumus Lietuvos apskrityse išsiaiškinta, kad 2004 metais, lyginant su 2003 metais, pajamų augimas apskrityse vyko tolygiai. Nors samdomo darbo ir verslo pajamų sklaida apskrityse gana didelė, per 2004 metus reikšmingesnio jos pokyčio pastebėta nebuvo.
- Ū Apskaičiavus pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklius nustatyta, kad 2001 metais daugiausiai šalies namų ūkių gavo pajamas, lygias 345,67 litams. Pusė šalies namų ūkių gavo pajamas, didesnes už 384,77 litus, kita pusė – mažesnes už šį dydį. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių disponavo pajamomis, mažesnėmis už 257,16 litų, o ketvirtadalis gaunančių didžiausias pajamas – didesnėmis už 551,42 litus. Remiantis kvartiliniu asimetrijos koeficientu nustatyta, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija. Devintosios ir pirmosios decilių santykis buvo lygus 5,12, vadinasi pajamų dydis, kuris skyrė 10 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių nuo likusių 90 procentų, buvo 5 kartus didesnis už tą, kuris skyrė 10 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių nuo likusių 90 procentų. Miesto namų ūkių vidutinės disponuojamos pajamos 2001 metais buvo aukštesnės, tačiau jų diferenciacija buvo didesnė nei kaimo namų ūkiuose.
- Ū 2004 metais daugiausiai šalies namų ūkių narių disponavo pajamomis, lygiomis 427,91 litui. 50 procentų namų ūkių narių gavo pajamas, mažesnes už 462,29 litus, o kiti 50 procentų - didesnes už šį dydį. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių narių disponavo pajamomis, mažesnėmis už 334,73 litus, o ketvirtadalis gaunančių didžiausias pajamas – didesnėmis už 637,86 litus. Pajamų pasiskirstymas pasižymėjo dešiniašone asimetrija. Devintosios ir pirmosios decilių santykis buvo lygus 3,94. Miesto namų ūkių pajamos, kaip ir 2001 metais, pasižymėjo aukštesniu lygiu, bet didesne diferenciacija.

- ū Remiantis tiesinio trendo funkcija nustatyta, kad 1999-2004 metų laikotarpiu vidutinės disponuojamos pajamos kasmet vidutiniškai padidėdavo 13,65 litais. Atlikus prognozinis skaičiavimus atskleista, kad prognozuojamas 2005 metų vidutinių disponuojamų pajamų dydis yra nuo 423,29 iki 548,49 litų, o 2006 metų – nuo 422,6 iki 576,48 litų.
- ū Patikrinus vidutinių disponuojamų pajamų ryšį su penkiais ekonominiais rodikliais – bendruoju vidaus produktu, gyventojų su aukščiausiu išsilavinimu skaičiumi, eksporto apimtimi, tiesioginių užsienio investicijų pokyčiu per metus bei paslaugų sektoriaus sukurta pridėtine verte, statistiškai reikšmingas koreliacijos koeficiento dydis nustatytas su tik su bendruoju vidaus produktu, eksporto apimtimi ir paslaugų sektoriuje sukurta pridėtine verte.
- ū Remiantis atliktos regresinės analizės rezultatais, nustatyta, kad bendrajam vidaus produktui padidėjus vienu milijardu litų, vidutinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam namų ūkių nariui padidės 3,82-6,40 litais; eksportui padidėjus vienu milijardu litų, vidutinės disponuojamos pajamos išaugs 6,14-8,40 litais, paslaugų sektoriaus sukuriamai vertei padidėjus 1 milijardu litų, vidutinių disponuojamų pajamų padidėjimas sudarys 5,41-10,57 litus.
- ū Pagrindinis skurdo kriterijus, analizuojant skurdo paplitimą Lietuvoje yra santykinė skurdo riba, kuri 2003 metais buvo lygi 311,7 litams, o 2004 metais – 326,1 litui.
- ū Nustatyta, kad mažiausias santykinis skurdo lygis 1996-2004 metų laikotarpiu buvo 1999 metais, kuomet žemiau skurdo ribos gyveno 15,8 procentai šalies namų ūkių, didžiausias – 1996 metais, kada šis rodiklis sudarė 18 procentų.
- ū Lyginant santykinį skurdo lygį mieste ir kaime, išsiaiškinta, kad kaime žemiau skurdo ribos gyvena gerokai didesnė namų ūkių dalis. Mieste tokių namų ūkių yra tik kas dešimtas, tuo tarpu kaime – net kas ketvirtas.
- ū Įvertinus santykinį skurdo lygį tarp atskirų socialinių-ekonominių grupių pastebėti žymūs skirtumai. Didžiausias skurdo lygis buvo kitų kategorijai priskiriamų asmenų, žemdirbių ir pensininkų namų ūkiuose. Dirbančiųjų sau, darbdavių tarpe žemiau skurdo ribos gyvenančių namų ūkių dalis buvo mažiausia.
- ū Vertinant santykinį skurdo lygį skirtingų tipų namų ūkiuose, pastebėta, kad mažiausias skurdo lygis (9-11 proc.) egzistuoja tuose namų ūkiuose, kuriuos sudaro sutuoktinių pora be vaikų, didžiausias – vieno suaugusio asmens su vaikais iki 18 metų (19-23 proc.) ir kituose namų ūkiuose su vaikais iki 18 metų (21-27 proc.). Pastarųjų grupių namų ūkiuose žemiau skurdo ribos gyvena kas ketvirtas namų ūkis.

- ü Žemiau skurdo ribos esančiuose namų ūkiuose pajamos pasižymėjo specifine struktūra, besiskiriančia nuo vidutinių šalies rodiklių. Visuose namų ūkiuose didžiausią disponuojamų pajamų dalį – apie 56 procentus – sudarė samdomo darbo pajamos, tuo tarpu namų ūkiuose esančiuose žemiau skurdo ribos – socialinės išmokos (apie 43 procentus).
- ü Nustatyta, kad visų namų ūkių ir namų ūkių esančių žemiau skurdo ribos vartojimo išlaidos ir jų struktūra skiriasi iš esmės. Išsiaiškinta, kad pagrindinę dalį skurde gyvenančių namų ūkių išlaidų sudaro išlaidos būtiniausioms reikmėms – maistui, komunaliniams mokesčiams, drabužiams ir avalynei bei sveikatos priežiūrai. Mažiausią dalį sudaro išlaidos švietimui (0,2 procentai).

Remiantis gautais tyrimo rezultatais, netolygų pajamų pasiskirstymą tarp šalies gyventojų siūlome mažinti šiais būdais:

- ü **Skatinant ekonominį augimą.** Kadangi darbe buvo nustatyta, kad stipriausias ryšys egzistuoja tarp disponuojamų pajamų ir BVP, galima teigti, kad BVP augimas padidins gyventojų pajamas. Todėl siekiant, kad pajamos šalyje didėtų, vyriausybės dėmesys turėtų būti nukreiptas į ekonominio augimo skatinimą. Nesant ekonominiam augimui, bet koks pajamų perskirstymas yra tik pajamų pasiskirstymo tolygumo didinimo (iš vienu atimant, o kitiems atiduodant), bet ne vidutinių pajamų didinimo priemonė. Išskirtume šias pagrindines BVP didinimo kryptis: užsienio investicijų į šalį pritraukimas, eksporto apimtys didinimas ir paslaugų sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės didinimas.
- ü **Mažinant kvalifikacijos ir išsilavinimo skirtumus.** Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas žemesnį nei aukštesnysis išsilavinimą turintiems asmenims, nes darbe nustatyta, kad šie asmenys disponuoja gerokai mažesnėmis pajamomis. Taigi, būtina sudaryti sąlygas visoms gyventojų grupėms siekti kuo aukštesnio išsilavinimo. Antra vertus, svarbu užtikrinti, kad kvalifikacija atitiktų dabartinius darbo rinkos poreikius.
- ü **Didinant samdomo darbo pajamas.** Kadangi nustatyta, kad samdomo darbo pajamos sudaro pagrindinę vidutinių disponuojamų pajamų dalį, būtina užtikrinti, kad tik paprastas, nekvalifikuotas darbas būtų apmokamas minimaliu darbo užmokesčiu. Antra vertus, turėtų būti didinamas neapmokestinamasis pajamų minimumas.

LITERATŪRA

1. Aldys, P., Šniukštienė, Z. (1997). Skurdo lygis Lietuvoje. *Lietuvos ūkis*, 8, p. 14-17.
2. Barzdenytė, B. (1999). Pajamų pasiskirstymo lyginamoji analizė. *Verslas, vadyba ir studijos'98*. IV respublikinės konferencijos medžiaga. I tomas [Vilnius, 1998 m. lapkričio 11-13d.]. Vilnius: Technika, p. 58-63.
3. Blažienė, I. (1998). Lygių galimybių idėja ir gyventojų pajamų pasiskirstymo ypatumai Lietuvoje. Pirmosios respublikinės jaunųjų mokslininkų konferencijos "Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities" medžiaga. III tomas. Humanitariniai ir socialiniai mokslai [Vilnius, 1998 m. rugsėjo 30d. – spalio 2d.]. Vilnius: Technika, p. 85-90.
4. Blažienė, I. (1999). Diskusiniai asmeninių pajamų diferenciacijos ir nelygybės klausimai. *Verslas, vadyba ir studijos'98*. IV respublikinės konferencijos medžiaga. I tomas [Vilnius, 1998 m. lapkričio 11-13d.]. Vilnius: Technika, p. 82-87.
5. Blažienė, I. (2002). *Gyventojų pajamos ir jų normalizavimas Lietuvoje. Daktaro disertacija*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius.
6. Boguslauskas, V. (1999). *Ekonometrija*. Kaunas: Technologija.
7. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai I*. Vilnius : TEV.
8. *Gyvenimo lygis ir skurdas 2003* (2004). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
9. *Gyvenimo lygis ir skurdas 2004* (2005). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
10. *Gyvenimo sąlygos* (2002). Vilnius: socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
11. Gruodis, A. (2000). *Socialinės politikos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.
12. Juškienė, D. (1997). Skurdo problemos teoriniai aspektai. *Sociologija: praeitis ir dabartis*: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Knyga 1 [Kaunas, 1997 m. birželio 3,4d.]. Kaunas: Technologija, p. 87-90.
13. Karpuškienė, V. (1997). Skurdo analizės metodologinės prielaidos: užsienio šalių patirtis. *Ekonomika: mokslo darbai*, 42, p. 71-80.
14. Kluge, G. Entropy & Inequality [žiūrėta 2005-09-15]. Prieiga per internetą: <http://poorcity.richcity.org/verteylung.htm>.
15. *Knyga 2004-2008 m. Seimo nariams ir rinkėjams* (2004). Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas.
16. Kunigėlytė, L., Laškovas, J., Markelevičius, J. (1986). *Bendroji statistikos teorija*. Vilnius: Mintis.
17. Lazutka, R. (2003). Gyventojų pajamų nelygybė. *Filosofija. Sociologija*, 2, p. 22-29.

18. *Lietuvos Bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006 metai* [žiūrėta 2005-09-05].
Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/es_parama/docs/2004-preliminarus_BPD02pdf>.
19. *Lietuvos Respublikos 2004-2006 metų nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas* [žiūrėta 2005-08-19]. Prieiga per internetą:
<http://europa.eu.int/comm/employment_social/socialinclusion/docs/napincl2004lt.pdf>.
20. *Lietuvos statistikos metraštis 1996* (1997). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
21. *Lietuvos statistikos metraštis 1997* (1998). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
22. *Lietuvos statistikos metraštis 1998* (1999). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
23. *Lietuvos statistikos metraštis 1999* (2000). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
24. *Lietuvos statistikos metraštis 2000* (2001). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
25. *Lietuvos statistikos metraštis 2001* (2002). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
26. *Lietuvos statistikos metraštis 2002* (2003). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
27. *Lietuvos statistikos metraštis 2003* (2004). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
28. *Lietuvos statistikos metraštis 2004* (2005). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
29. *Makroekonomika* (2003). Ats. red. V. Snieška, J. Čiburienė. Kaunas: Technologija.
30. Martišius, S., Molienė, O. (1995). *Namų ūkio statistika ir ekonometrija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. Martišius, S. (2002). *Pagrindiniai statistiniai matai*. Vilnius: Technika.
32. McConnell, C.R., Brue, S.L. (1999). *Economics: principles, problems and policies*. 14th ed.
33. *Mikroekonomika* (2000). Ats. red. V. Skominas. Vilnius: Enciklopedija.
34. Misiūnas, A., Moščinskas, P. (1995). Lietuvos gyventojų pajamų nelygybės įvertinimai. *Ekonomika: mokslo darbai*, 39 (1), p. 74-86.
35. *Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999* (2000). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

36. *Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000* (2001). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
37. *Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001* (2002). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
38. *Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002* (2003). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
39. *Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003* (2004). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
40. *Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004* (2005). Statistikos rinkinys. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
41. Pajuodienė, G. (1999). Gyventojų pajamos ir jų mokesčių našta. *Aktualūs socialinės politikos klausimai*, 1, p. 24-45.
42. Pieters, D. (1998). *Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus*. Vilnius: Eugrimas.
43. *Rinkos ekonomika ir valstybinis reguliavimas* (1990). Vilnius: "Balticon".
44. Rudzkień, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.
45. Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D. (1989). *Economics*. 13th ed.
46. Skurdo sąvoka ir skurdo lygis Lietuvoje [žiūrėta 2005-09-05]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt/web/main.php?obj=ICatalogue&action=faqanswersShowListid=888>.
47. *Socialinės grupės: nepritekliaus žymės* (2004). Ats. red. A. Vosyliūtė. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Lietuvos sociologų draugija.
48. Steponavičienė, G. Skurdo priežastys ir galimybės jį sumažinti [žiūrėta 2005-08-19]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/Gs.phtml>.
49. Šileika, A., Blažienė, I. (1998-1999). Metodologinis gyventojų pajamų tyrimas. *Socialiniai tyrimai: tarpdisciplininis požiūris*, 2-3, p. 6-13.
50. Šileika, A., Blažienė, I. (2000). Gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas Lietuvoje. *Pinigų studijos*, 3, p. 32-44.
51. Šileika, A., Blažienė, I. (2000). Lietuvos gyventojų pajamos ir skurdo problema. *Ekonomika: mokslo darbai*, 51, p. 136-144.
52. Šileika, A., Tamašauskienė, Z. (2003). Investicijos į žmogiškąjį kapitalą ir jų efektyvumas. *Ekonomika: mokslo darbai*, 64, p. 146-157.
53. Šileika, A., Tamašauskienė, Z. (2003). Piniginė parama šeimoms, jos efektyvumas ir tobulinimo kryptys. *Tiltai*, 2(23), p. 45-53.
54. Tarptautinių žodžių žodynas (2001). Ats. red. A. Kinderys. Vilnius: Alma littera.

55. Valkauskas, R. (2004). *Statistika*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija.
56. Varian, H. R. (1999). *Mikroekonomika: šiuolaikinis požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
57. Vasiliauskienė, R., Laiconienė, R., Žiuramskaitė, D., Dirsienė, N. Moterys ir skurdas [žiūrėta 2005-08-19]. Prieiga per internetą:
<http://www.lygus.lt/ITC/filesnaujienos/Moterys%20ir%20skurdas.doc>.
58. Vengrinė, B. (1992). *Pajamos ir gyvenimo lygis*. Metodinė priemonė. Vilnius: VU leidykla.
59. Vitunskienė, V. (1997). *Namų ūkio ekonomika*. Vilnius: Presvika.
60. Wonnacott, P., Wonnacott, R. (1993). *Mikroekonomika*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
61. *Žmogaus socialinė raida* (2001). Ats. red. J. Rimkutė. Vilnius: Homo Liber.

PRIEDAI

SKAIČIAVIMAMS NAUDOTOS FORMULĖS

ü **Paprastasis aritmetinis vidurkis:** $\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$.

ü **Variacijos koeficientas:** $cvp = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100\%$, kur:

s - **standartinis nuokrypis**, skaičiuojamas pagal formulę: $s = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$.

ü **Absoliutus pokytis.** *Grandininis dinamikos eilutės lygių pokytis* skaičiuojamas pagal šią formulę: $\Delta y = y_n - y_{n-1}$. *Bazinis absoliutus pokytis* skaičiuojamas taip: $\Delta y = y_n - y_1$.

ü **Didėjimo tempas.** *Grandininis didėjimo tempas* skaičiuojami taip: $Td = \frac{y_n}{y_{n-1}} \cdot 100\%$.

Bazinis didėjimo tempas skaičiuojami taip: $Td = \frac{y_n}{y_1} \cdot 100\%$.

ü **Vidutinis absoliutus pokytis.** Jei laikotarpiai lygūs, tai vidutinis absoliutus padidėjimas skaičiuojamas pagal šią formulę: $\overline{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n-1}$.

ü **Vidutinis didėjimo tempas.** Kai žinomi vienodų laikotarpių grandininiai didėjimo tempo koeficientai, tai vidutinis didėjimo tempas skaičiuojamas taip: $\overline{Td} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$.

ü **Intervalinės variacinės eilutės moda:** $Mo = x_{ia} + k \frac{\Delta_1}{\Delta_1 + \Delta_2}$, kur:

x_{ia} - modalinio intervalo pradžia, žemutinė jo riba;

k - intervalo dydis;

Δ_1 - modalinio ir ankstesniojo intervalų dažnių skirtumas;

Δ_2 - modalinio ir pomodalinio intervalų dažnių skirtumas.

ü **Intervalinės variacinės eilutės mediana:** $Me = x_{ia} + k \cdot \frac{\sum f - S_{(Me-1)}}{f_{Me}}$, kur:

x_{ia} - medianinio intervalo žemutinė riba;

k - medianinio intervalo dydis;

$\sum f$ - visos eilutės dažnių suma;

S_{Me-1} - sukauptų dažnių suma iki medianinio intervalo;

f_{Me} - medianinio intervalo dažnis.

ü **Intervalinės variacinės eilutės kvartilai:**

$Q_1 = x_{Q_1} + k \cdot \frac{0.25 \sum f - S_{Q_1-1}}{f_{Q_1}}$; $Q_3 = x_{Q_3} + k \cdot \frac{0.75 \sum f - S_{Q_3-1}}{f_{Q_3}}$, kur:

x_{Q_1} - intervalo, apimančio apatinę kvartilę, žemutinė riba;

k - intervalo dydis;

S_{Q_1-1} - iki pirmojo kvartilio intervalo kumuliuota dažnių suma;

S_{Q_3-1} - iki trečiojo kvartilio intervalo kumuliuota dažnių suma;

f_{Q_1} - apatinio kvartilinio intervalo dažnis;

f_{Q_3} - viršutinio kvartilinio intervalo dažnis.

ü **Intervalinės variacinės eilutės pirmasis ir devintasis deciliai:**

$$d_1 = x_{d_1} + k \cdot \frac{0.1 \sum f - S_{d_1-1}}{f_{d_1}}; \quad d_9 = x_{d_9} + k \cdot \frac{0.9 \sum f - S_{d_9-1}}{f_{d_9}}, \text{ kur:}$$

x_{d_1} - pirmosios decilės intervalo, apimančio ją, žemutinė riba;

x_{d_9} - devintosios decilės intervalo, apimančio ją, žemutinė riba;

S_{d_1-1} - iki pirmojo decilio intervalo kumuliuotų dažnių suma;

S_{d_9-1} - iki devintojo decilio intervalo kumuliuotų dažnių suma;

f_{d_1} - pirmojo decilinio intervalo dažnis;

f_{d_9} - devintojo decilinio intervalo dažnis.

ü **Kvartilinis asimetrijos koeficientas:** $K_{\text{kvartilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(Q_3 - Me) - (Me - Q_1)}{Q_3 - Q_1}$.

ü **Kvartilinis variacijos koeficientas:** $K_{\text{kvartilinis variacijos koeficientas}} = \frac{Q_3 - Q_1}{Me} = \frac{2}{Me}$.

ü **Tiesinio trendo funkcijos ($y_t = a + bt$) parametrai:**

$$b = \frac{n \sum t \cdot y - \sum t \cdot \sum y}{n \sum (t^2) - (\sum t)^2}; \quad a = \frac{1}{n} (\sum y - b \sum t).$$

ü **Standartinė trendo paklaida:** $S_r = \sqrt{\frac{\sum y_i^2 - a \sum y_i - b \sum ty_i}{n - 2}}$.

ü **Standartinė prognozės paklaida:** $S_{\hat{y}_j} = S_r \times \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{\left(j + \frac{n-1}{2}\right)^2}{\sum t^2 - \frac{(\sum t)^2}{n}}}$, kur:

φ – prognozuojamų metų eilės numeris.

ü **Tiesinės koreliacijos koeficientas:** $r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{S_x S_y} = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 \sum (y - \bar{y})^2}}$.

ü **Tiesinės koreliacijos koeficiento ribinė paklaida:** $\Delta_r = t \frac{1 - r^2}{\sqrt{n - 1}}$, kur:

t – dydis, nustatomas pagal Stjudento pasiskirstymo funkciją.

ü **Tiesinės regresijos lygties ($\hat{y}_x = a_0 + a_1 x$) koeficientų skaičiavimas** sprendžiant

normalinių lygčių sistemą:
$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum x = \sum y \\ a_0 \sum x + a_1 \sum x^2 = \sum xy \end{cases}$$

ü **Regresijos lygties koeficientų ribinės paklaidos:**

$$\Delta_{a_1} = t \sqrt{\frac{S_e^2}{S_x^2 (n-2)}}; \Delta_{a_0} = t \sqrt{\frac{S_e^2}{n-2}}.$$

Šaltinis: Boguslauskas, V. (1999). *Ekonometrija*, p. 70-71.

Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai I*, p. 33, 41-42.

Kunigėlytė, L., Laškovas, J., Markelevičius, J. (1986). *Bendroji statistikos teorija*, p. 132, 135, 161-163, 231, 234, 236.

Martišius, S., Moliënė, O. (1995). *Namų ūkio statistika ir ekonometrija*, p. 17-21.

Martišius, S. (2002). *Pagrindiniai statistiniai matai*, p. 19-21.

**VIDUTINIŲ DISPONUOJAMŲ PAJAMŲ VIENAM NAMŲ ŪKIO NARIUI DYDIS
PAGAL PAJAMŲ RŪŠIS IR FORMAS**

Vidutinės disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui 1999-2004 metais, litais per mėnesį

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Visos disponuojamosios pajamos, iš jų:	428.0	415.4	409.9	422.0	457.6	495.8
Samdomo darbo pajamos	227.9	216.3	219.4	226.3	253.2	275.3
Verslo pajamos	52.2	50.5	46.1	47.6	62.6	68.7
Turto ir rentos pajamos	1.8	1.5	0.7	0.8	0.8	1.8
Socialinės išmokos	101.3	101	98.9	101.5	107.2	117.8
Kitos pajamos	44.7	46.1	44.4	45.8	33.8	32.1

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 31.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 29.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 29.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 27.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 24.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 23.

Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam namų ūkio nariui struktūra 1999-2004 metais, procentais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Visos disponuojamosios pajamos, iš jų:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomo darbo pajamos	53.25	52.07	53.53	53.63	55.33	55.53
Verslo pajamos	12.20	12.16	11.25	11.28	13.68	13.86
Turto ir rentos pajamos	0.42	0.36	0.17	0.19	0.17	0.36
Socialinės išmokos	23.67	24.31	24.13	24.05	23.43	23.76
Kitos pajamos	10.44	11.10	10.83	10.85	7.39	6.47

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 32.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 30.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 30.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 28.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 25.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 24.

**Vidutinės piniginės ir natūrinės disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui
1999-2004 metais, litais per mėnesį**

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Visos disponuojamosios pajamos, iš jų:	428.0	415.4	409.9	422.0	457.6	495.8
Piniginės disponuojamosios pajamos	360.4	349.4	346.1	359.7	384.2	426.3
Natūrinės disponuojamosios pajamos	67.6	66.0	63.7	62.3	73.4	69.4

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 31.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 29.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 29.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 27.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 24.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 23.

Vidutinės disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui pagal namų ūkių gyvenamąją vietą 1999-2004 metais, litais per mėnesį

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Disponuojamosios pajamos mieste, iš jų:	475.2	464.9	455.4	472.2	507.6	540.2
Piniginės	422.9	416.4	408.6	427.4	458.7	494.8
Natūrinės	52.3	48.5	46.8	44.9	48.9	45.3
Disponuojamosios pajamos kaime, iš jų:	327.1	311.0	310.9	320.4	356.4	407.0
Piniginės	226.8	208.3	210.2	222.8	233.6	289.4
Natūrinės	100.3	102.7	100.7	97.6	122.9	117.6

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 37.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 35.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 35.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 32.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 25.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 23.

3 PRIEDAS

Vidutinės miesto ir kaimo namų ūkių disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui 2000-2004 metais, litais per mėnesį

Metai	2000	2001	2002	2003	2004
Disponuojamos pajamos mieste, iš jų:	464.9	455.4	472.2	507.6	540.2
Samdomojo darbo	276.0	276.7	284.4	322.8	347.9
Verslo pajamos	33.9	28.2	32.8	37.4	39.9
Turto ir rentos pajamos	2.0	0.8	1.1	1.1	2.7
Socialinės išmokos	99.1	96.8	103.2	104.3	110.6
Kitos pajamos	53.9	52.9	50.2	42.1	39.1
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	416.4	408.6	427.4	458.7	494.8
Samdomojo darbo	274.4	275.2	282.7	318.9	344.9
Verslo pajamos	20.0	15.8	21.2	24.0	27.9
Turto ir rentos pajamos	2.0	0.8	1.1	1.1	2.7
Socialinės išmokos	96.8	94.6	101.6	93.7	100.7
Kitos pajamos	23.2	22.2	20.8	21.1	18.7
Natūrinės disponuojamos pajamos	48.5	46.8	44.9	48.9	45.3
Disponuojamos pajamos kaime, iš jų:	311.0	310.9	320.4	356.4	407.0
Samdomojo darbo	90.5	96.5	107.6	112.4	130.1
Verslo pajamos	85.6	84.5	77.5	113.7	126.2
Turto ir rentos pajamos	0.5	0.3	0.2	0.2	0.2
Socialinės išmokos	104.9	103.5	104.2	113.1	132.2
Kitos pajamos	29.6	26.0	30.9	17.0	18.2
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	208.3	210.2	222.8	233.6	289.4
Samdomojo darbo	89.7	95.6	106.8	111.6	129.1
Verslo pajamos	4.8	6.6	4.2	11.1	30.8
Turto ir rentos pajamos	0.5	0.3	0.2	0.2	0.2
Socialinės išmokos	102.1	99.8	100.7	104.8	124.0
Kitos pajamos	11.3	7.8	10.9	5.9	5.3
Natūrinės disponuojamos pajamos	102.7	100.7	97.6	122.9	117.6

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 35.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 35.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 32.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 25.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 23.

4 PRIEDAS

Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę 1999-2004 metais, litais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Žemdirbiai, iš viso:	252.6	239.3	249.9	237.1	329.5	404.1
Samdomojo darbo	28.5	24.3	22.9	29.3	33.9	38.4
Verslo pajamos	154.8	141.5	148.9	134.6	195.4	267.8
Turto ir rentos pajamos	0.3	0.1	0.1	0.0	0.2	0.0
Socialinės išmokos	48.3	46.1	57.1	51.1	85.7	87.6
Kitos pajamos	20.6	27.3	20.9	22.2	14.2	10.3
Samdomieji darbuotojai, iš viso:	465.1	463.3	455.9	465.4	491.9	527.2
Samdomojo darbo	339.9	339.6	339.3	353.8	378.2	405.4
Verslo pajamos	27.9	26.8	25.2	23.5	31.2	35.4
Turto ir rentos pajamos	1.3	1.4	0.9	0.4	0.9	2.0
Socialinės išmokos	48.2	46.1	43.9	42.1	46.1	50.9
Kitos pajamos	47.8	49.4	46.5	45.6	35.5	33.4
Dirbantys sau, darbdaviai, iš viso:	512.4	472.5	447.7	553.4	600.4	615.0
Samdomojo darbo	71.2	46.4	58.1	81.8	90.4	139.4
Verslo pajamos	356.1	334.7	304.5	396.7	429.8	398.3
Turto ir rentos pajamos	18.3	10.4	1.2	0.0	0.5	7.9
Socialinės išmokos	26.5	34.4	35.8	31.9	39.5	36.7
Kitos pajamos	40.4	46.7	48.1	43.0	40.3	32.8
Pensininkai, iš viso:	380.2	360.5	363.2	376.4	402.3	439.8
Samdomojo darbo	26.0	23.2	21.1	23.3	21.1	19.4
Verslo pajamos	38.5	35.2	35.1	29.6	51.9	55.8
Turto ir rentos pajamos	1.0	0.6	0.3	1.2	0.9	0.9
Socialinės išmokos	28.4	274.1	279.5	292.5	308.7	339.9
Kitos pajamos	30.7	27.4	27.3	29.8	19.6	23.7
Kiti, iš viso:	253.4	256.7	237.9	262.5	285.6	240.7
Samdomojo darbo	10.4	10.4	8.1	11.7	26.7	17.0
Verslo pajamos	27.1	17.4	18.5	19.9	36.6	32.0
Turto ir rentos pajamos	0.6	0.7	0.5	6.3	0.0	0.1
Socialinės išmokos	93.3	93.4	90.0	88.4	99.8	87.1
Kitos pajamos	122.0	134.6	120.8	136.2	122.5	104.5

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 43.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 41.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 41.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 37.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 30.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 29.

5 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę
struktūra 1999-2004 metais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Žemdirbiai, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	11.3	10.2	9.2	12.4	10.3	9.5
Verslo pajamos	61.3	59.1	59.6	56.8	59.3	66.3
Turto ir rentos pajamos	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
Socialinės išmokos	19.1	19.3	22.8	21.6	26.0	21.7
Kitos pajamos	8.2	11.4	8.4	9.4	4.3	2.5
Samdomi darbuotojai, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	73.08	73.30	74.42	76.02	76.89	76.90
Verslo pajamos	6.00	5.78	5.53	5.05	6.34	6.71
Turto ir rentos pajamos	0.28	0.30	0.20	0.09	0.18	0.38
Socialinės išmokos	10.36	9.95	9.63	9.05	9.37	9.65
Kitos pajamos	10.28	10.66	10.20	9.80	7.22	6.34
Dirbantys sau, darbdaviai, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	13.90	9.82	12.98	14.78	15.06	22.67
Verslo pajamos	69.50	70.84	68.01	71.68	71.59	64.76
Turto ir rentos pajamos	3.57	2.20	0.27	0.00	0.08	1.28
Socialinės išmokos	5.17	7.28	8.00	5.76	6.58	5.97
Kitos pajamos	7.88	9.88	10.74	7.77	6.71	5.33
Pensininkai, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	6.84	6.44	5.81	6.19	5.24	4.41
Verslo pajamos	10.13	9.76	9.66	7.86	12.90	12.69
Turto ir rentos pajamos	0.26	0.17	0.08	0.32	0.22	0.20
Socialinės išmokos	74.7	76.03	76.95	77.71	76.73	77.29
Kitos pajamos	8.07	7.60	7.52	7.92	4.87	5.39
Kiti, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	4.10	4.05	3.40	4.46	9.35	7.06
Verslo pajamos	10.69	6.78	7.78	7.58	12.82	13.29
Turto ir rentos pajamos	0.24	0.27	0.21	2.40	0.00	0.04
Socialinės išmokos	36.82	36.38	37.83	33.68	34.94	36.19
Kitos pajamos	48.15	52.43	50.78	51.89	42.89	43.42

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 44.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 42.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 42.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 38.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 31.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 30.

6 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę
absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Žemdirbiai, iš viso:	-13.30	10.60	-12.80	92.40	74.60	151.50
Samdomojo darbo	-4.20	-1.40	6.40	4.60	4.50	9.90
Verslo pajamos	-13.30	7.40	-14.30	60.80	72.40	113.00
Turto ir rentos pajamos	-0.20	0.00	-0.10	0.20	-0.20	-0.30
Socialinės išmokos	-2.20	11.00	-6.00	34.60	1.90	39.30
Kitos pajamos	6.70	-6.40	1.30	-8.00	-3.90	-10.30
Samdomi darbuotojai, iš viso:	-1.80	-7.40	9.50	26.50	35.30	62.10
Samdomojo darbo	-0.30	-0.30	14.50	24.40	27.20	65.50
Verslo pajamos	-1.10	-1.60	-1.70	7.70	4.20	7.50
Turto ir rentos pajamos	0.10	-0.50	-0.50	0.50	1.10	0.70
Socialinės išmokos	-2.10	-2.20	-1.80	4.00	4.80	2.70
Kitos pajamos	1.60	-2.90	-0.90	-10.10	-2.10	-14.40
Dirbantys sau, darbdaviai, iš viso:	-39.90	-24.80	105.70	47.00	14.60	102.60
Samdomojo darbo	-24.80	11.70	23.70	8.60	49.00	68.20
Verslo pajamos	-21.40	-30.20	92.20	33.10	-31.50	42.20
Turto ir rentos pajamos	-7.90	-9.20	-1.20	0.50	7.40	-10.40
Socialinės išmokos	7.90	1.40	-3.90	7.60	-2.80	10.20
Kitos pajamos	6.30	1.40	-5.10	-2.70	-7.50	-7.60
Pensininkai, iš viso:	-19.70	2.70	13.20	25.90	37.50	59.60
Samdomojo darbo	-2.80	-2.10	2.20	-2.20	-1.70	-6.60
Verslo pajamos	-3.30	-0.10	-5.50	22.30	3.90	17.30
Turto ir rentos pajamos	-0.40	-0.30	0.90	-0.30	0.00	-0.10
Socialinės išmokos	245.70	5.40	13.00	16.20	31.20	311.50
Kitos pajamos	-3.30	-0.10	2.50	-10.20	4.10	-7.00
Kiti, iš viso:	3.30	-18.80	24.60	23.10	-44.90	-12.70
Samdomojo darbo	0.00	-2.30	3.60	15.00	-9.70	6.60
Verslo pajamos	-9.70	1.10	1.40	16.70	-4.60	4.90
Turto ir rentos pajamos	0.10	-0.20	5.80	-6.30	0.10	-0.50
Socialinės išmokos	0.10	-3.40	-1.60	11.40	-12.70	-6.20
Kitos pajamos	12.60	-13.80	15.40	-13.70	-18.00	-17.50

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

7 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę
padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Žemdirbiai, iš viso:	-5.27	4.43	-5.12	38.97	22.64	59.98
Samdomojo darbo	-14.74	-5.76	27.95	15.70	13.27	34.74
Verslo pajamos	-8.59	5.23	-9.60	45.17	37.05	73.00
Turto ir rentos pajamos	-66.67	0.00	-100.00	-	-100.00	-100.00
Socialinės išmokos	-4.55	23.86	-10.51	67.71	2.22	81.37
Kitos pajamos	32.52	-23.44	6.22	-36.04	-27.46	-50.00
Samdomi darbuotojai, iš viso:	-0.39	-1.60	2.08	5.69	7.18	13.35
Samdomojo darbo	-0.09	-0.09	4.27	6.90	7.19	19.27
Verslo pajamos	-3.94	-5.97	-6.75	32.77	13.46	26.88
Turto ir rentos pajamos	7.69	-35.71	-55.56	125.00	122.22	53.85
Socialinės išmokos	-4.36	-4.77	-4.10	9.50	10.41	5.60
Kitos pajamos	3.35	-5.87	-1.94	-22.15	-5.92	-30.13
Dirbantys sau, darbdaviai, iš viso:	-7.79	-5.25	23.61	8.49	2.43	20.02
Samdomojo darbo	-34.83	25.22	40.79	10.51	54.20	95.79
Verslo pajamos	-6.01	-9.02	30.28	8.34	-7.33	11.85
Turto ir rentos pajamos	-43.17	-88.46	-100.00	-	1480.00	-56.83
Socialinės išmokos	29.81	4.07	-10.89	23.82	-7.09	38.49
Kitos pajamos	15.59	3.00	-10.60	-6.28	-18.61	-18.81
Pensininkai, iš viso:	-5.18	0.75	3.63	6.88	9.32	15.68
Samdomojo darbo	-10.77	-9.05	10.43	-9.44	-8.06	-25.38
Verslo pajamos	-8.57	-0.28	-15.67	75.34	7.51	44.94
Turto ir rentos pajamos	-40.00	-50.00	300.00	-25.00	0.00	-10.00
Socialinės išmokos	-3.49	1.97	4.65	5.54	10.11	19.68
Kitos pajamos	-10.75	-0.36	9.16	-34.23	20.92	-22.80
Kiti, iš viso:	1.30	-7.32	10.34	8.80	-15.72	-5.01
Samdomojo darbo	0.00	-22.12	44.44	128.21	-36.33	63.46
Verslo pajamos	-35.79	6.32	7.57	83.92	-12.57	18.08
Turto ir rentos pajamos	16.67	-28.57	1160.00	-100.00	-	-83.33
Socialinės išmokos	0.11	-3.64	-1.78	12.90	-12.73	-6.65
Kitos pajamos	10.33	-10.25	12.75	-10.06	-14.69	-14.34

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

8 PRIEDAS

Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio tipą 1999-2004 metais, litais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vienišas asmuo, iš viso:	553.6	544.4	542.2	528.8	572.7	602.7
Samdomojo darbo	178.6	163.6	171.1	172.2	182.8	198.4
Verslo pajamos	37.0	37.1	42.4	21.6	53.0	53.0
Turto ir rentos pajamos	2.9	8.7	1.0	3.8	2.3	3.1
Socialinės išmokos	247.1	241.2	234.5	252.7	265.1	287.3
Kitos pajamos	88.1	93.7	93.3	78.5	69.5	60.8
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, iš viso:	323.2	376.7	336.1	347.6	375.4	394.3
Samdomojo darbo	142.7	176.7	156.6	145.6	182.6	189.2
Verslo pajamos	28.7	39.5	18.3	23.7	27.1	38.6
Turto ir rentos pajamos	0.9	0.2	1.1	0.8	0.3	12.3
Socialinės išmokos	67.4	65.8	71.2	65.7	66.2	72.7
Kitos pajamos	83.5	94.6	88.8	111.9	99.1	81.6
Sutuoktinių pora be vaikų, iš viso:	542.4	507.6	520.3	555.5	552.7	627.1
Samdomojo darbo	222.6	197.2	222.7	230.6	240.5	267.2
Verslo pajamos	57.6	52.5	53.2	57.5	63.2	94.2
Turto ir rentos pajamos	0.6	0.3	0.5	1.2	0.4	0.4
Socialinės išmokos	228.6	225.8	213.0	225.4	223.4	238.0
Kitos pajamos	32.9	31.8	30.8	40.9	25.1	27.2
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, iš viso:	392.3	383.8	369.8	379.3	427.4	463.3
Samdomojo darbo	255.0	242.7	242.4	249.5	292.0	335.8
Verslo pajamos	55.1	59.5	50.2	53.4	68.6	58.7
Turto ir rentos pajamos	3.1	0.6	0.7	0.4	0.8	0.9
Socialinės išmokos	30.8	31.3	33.7	31.3	32.3	37.2
Kitos pajamos	48.3	49.6	42.9	44.7	33.5	30.8
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų, iš viso:	344.0	333.8	329.4	333.2	370.2	386.4
Samdomojo darbo	196.3	183.2	189.3	191.9	221.4	224.8
Verslo pajamos	51.9	49.3	43.0	44.5	59.1	67.5
Turto ir rentos pajamos	1.3	0.6	0.3	0.1	0.6	0.3
Socialinės išmokos	65.3	73.2	68.9	70.3	69.0	72.7
Kitos pajamos	29.0	27.3	27.9	26.5	20.1	21.1
Kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų, iš viso:	460.8	442.5	445.1	448.6	483.6	512.9
Samdomojo darbo	255.1	257.4	248.6	259.2	275.6	289.0
Verslo pajamos	55.4	42.6	45.8	50.8	66.9	80.7
Turto ir rentos pajamos	0.7	1.5	1.0	0.5	0.7	3.1
Socialinės išmokos	117.7	110.3	113.1	108.7	115.4	117.2
Kitos pajamos	31.9	30.5	36.7	29.5	25.1	23.1

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 45.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 43.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 43.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 39.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 32.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 31.

9 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą struktūra 1999-2004 metais,
procentais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vienišas asmuo, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	32.3	30.1	31.6	32.6	31.9	32.9
Verslo pajamos	6.7	6.8	7.8	4.1	9.3	8.8
Turto ir rentos pajamos	0.5	1.6	0.2	0.7	0.4	0.5
Socialinės išmokos	44.6	44.3	43.2	47.8	46.3	47.7
Kitos pajamos	15.9	17.2	17.2	14.8	12.1	10.1
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	44.15	46.91	46.59	41.89	48.64	47.98
Verslo pajamos	8.88	10.49	5.44	6.82	7.22	9.79
Turto ir rentos pajamos	0.28	0.05	0.33	0.23	0.08	3.12
Socialinės išmokos	20.85	17.47	21.18	18.90	17.63	18.44
Kitos pajamos	25.84	25.11	26.42	32.19	26.40	20.69
Sutuoktinių pora be vaikų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	41.04	38.85	42.80	41.51	43.51	42.61
Verslo pajamos	10.62	10.34	10.22	10.35	11.43	15.02
Turto ir rentos pajamos	0.11	0.06	0.10	0.22	0.07	0.06
Socialinės išmokos	42.15	44.48	40.94	40.58	40.42	37.95
Kitos pajamos	6.07	6.26	5.92	7.36	4.54	4.34
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	65.00	63.24	65.55	65.78	68.32	72.48
Verslo pajamos	14.05	15.50	13.57	14.08	16.05	12.67
Turto ir rentos pajamos	0.79	0.16	0.19	0.11	0.19	0.19
Socialinės išmokos	7.85	8.16	9.11	8.25	7.56	8.03
Kitos pajamos	12.31	12.92	11.60	11.78	7.84	6.65
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	57.06	54.88	57.47	57.59	59.81	58.18
Verslo pajamos	15.09	14.77	13.05	13.36	15.96	17.47
Turto ir rentos pajamos	0.38	0.18	0.09	0.03	0.16	0.08
Socialinės išmokos	18.98	21.93	20.92	21.10	18.64	18.81
Kitos pajamos	8.43	8.18	8.47	7.95	5.43	5.46
Kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	55.36	58.17	55.85	57.78	56.99	56.35
Verslo pajamos	12.02	9.63	10.29	11.32	13.83	15.73
Turto ir rentos pajamos	0.15	0.34	0.22	0.11	0.14	0.60
Socialinės išmokos	25.54	24.93	25.41	24.23	23.86	22.85
Kitos pajamos	6.92	6.89	8.25	6.58	5.19	4.50

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 46.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 44.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 44.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 40.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 33.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 32.

10 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Vienišas asmuo, iš viso:	-1.66	-0.40	-2.47	8.30	5.24	8.87
Samdomojo darbo	-8.40	4.58	0.64	6.16	8.53	11.09
Verslo pajamos	0.27	14.29	-49.06	145.37	0.00	43.24
Turto ir rentos pajamos	200.00	-88.51	280.00	-39.47	34.78	6.90
Socialinės išmokos	-2.39	-2.78	7.76	4.91	8.37	16.27
Kitos pajamos	6.36	-0.43	-15.86	-11.46	-12.52	-30.99
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, iš viso:	16.55	-10.78	3.42	8.00	5.03	22.00
Samdomojo darbo	23.83	-11.38	-7.02	25.41	3.61	32.59
Verslo pajamos	37.63	-53.67	29.51	14.35	42.44	34.49
Turto ir rentos pajamos	-77.78	450.00	-27.27	-62.50	4000.00	1266.67
Socialinės išmokos	-2.37	8.21	-7.72	0.76	9.82	7.86
Kitos pajamos	13.29	-6.13	26.01	-11.44	-17.66	-2.28
Sutuoktinių pora be vaikų, iš viso:	-6.42	2.50	6.77	-0.50	13.46	15.62
Samdomojo darbo	-11.41	12.93	3.55	4.29	11.10	20.04
Verslo pajamos	-8.85	1.33	8.08	9.91	49.05	63.54
Turto ir rentos pajamos	-50.00	66.67	140.00	-66.67	0.00	-33.33
Socialinės išmokos	-1.22	-5.67	5.82	-0.89	6.54	4.11
Kitos pajamos	-3.34	-3.14	32.79	-38.63	8.37	-17.33
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, iš viso:	-2.17	-3.65	2.57	12.68	8.40	18.10
Samdomojo darbo	-4.82	-0.12	2.93	17.03	15.00	31.69
Verslo pajamos	7.99	-15.63	6.37	28.46	-14.43	6.53
Turto ir rentos pajamos	-80.65	16.67	-42.86	100.00	12.50	-70.97
Socialinės išmokos	1.62	7.67	-7.12	3.19	15.17	20.78
Kitos pajamos	2.69	-13.51	4.20	-25.06	-8.06	-36.23
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų, iš viso:	-2.97	-1.32	1.15	11.10	4.38	12.33
Samdomojo darbo	-6.67	3.33	1.37	15.37	1.54	14.52
Verslo pajamos	-5.01	-12.78	3.49	32.81	14.21	30.06
Turto ir rentos pajamos	-53.85	-50.00	-66.67	500.00	-50.00	-76.92
Socialinės išmokos	12.10	-5.87	2.03	-1.85	5.36	11.33
Kitos pajamos	-5.86	2.20	-5.02	-24.15	4.98	-27.24
Kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų, iš viso:	-3.97	0.59	0.79	7.80	6.06	11.31
Samdomojo darbo	0.90	-3.42	4.26	6.33	4.86	13.29
Verslo pajamos	-23.10	7.51	10.92	31.69	20.63	45.67
Turto ir rentos pajamos	114.29	-33.33	-50.00	40.00	342.86	342.86
Socialinės išmokos	-6.29	2.54	-3.89	6.16	1.56	-0.42
Kitos pajamos	-4.39	20.33	-19.62	-14.92	-7.97	-27.59

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

11 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio tipą absoliutūs pokyčiai 1999-2004 metais, litais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Vienišas asmuo, iš viso:	-9.20	-2.20	-13.40	43.90	30.00	49.10
Samdomojo darbo	-15.00	7.50	1.10	10.60	15.60	19.80
Verslo pajamos	0.10	5.30	-20.80	31.40	0.00	16.00
Turto ir rentos pajamos	5.80	-7.70	2.80	-1.50	0.80	0.20
Socialinės išmokos	-5.90	-6.70	18.20	12.40	22.20	40.20
Kitos pajamos	5.60	-0.40	-14.80	-9.00	-8.70	-27.30
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, iš viso:	53.50	-40.60	11.50	27.80	18.90	71.10
Samdomojo darbo	34.00	-20.10	-11.00	37.00	6.60	46.50
Verslo pajamos	10.80	-21.20	5.40	3.40	11.50	9.90
Turto ir rentos pajamos	-0.70	0.90	-0.30	-0.50	12.00	11.40
Socialinės išmokos	-1.60	5.40	-5.50	0.50	6.50	5.30
Kitos pajamos	11.10	-5.80	23.10	-12.80	-17.50	-1.90
Sutuoktinių pora be vaikų, iš viso	-34.80	12.70	35.20	-2.80	74.40	84.70
Samdomojo darbo	-25.40	25.50	7.90	9.90	26.70	44.60
Verslo pajamos	-5.10	0.70	4.30	5.70	31.00	36.60
Turto ir rentos pajamos	-0.30	0.20	0.70	-0.80	0.00	-0.20
Socialinės išmokos	-2.80	-12.80	12.40	-2.00	14.60	9.40
Kitos pajamos	-1.10	-1.00	10.10	-15.80	2.10	-5.70
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, iš viso:	-8.50	-14.00	9.50	48.10	35.90	71.00
Samdomojo darbo	-12.30	-0.30	7.10	42.50	43.80	80.80
Verslo pajamos	4.40	-9.30	3.20	15.20	-9.90	3.60
Turto ir rentos pajamos	-2.50	0.10	-0.30	0.40	0.10	-2.20
Socialinės išmokos	0.50	2.40	-2.40	1.00	4.90	6.40
Kitos pajamos	1.30	-6.70	1.80	-11.20	-2.70	-17.50
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų, iš viso:	-10.20	-4.40	3.80	37.00	16.20	42.40
Samdomojo darbo	-13.10	6.10	2.60	29.50	3.40	28.50
Verslo pajamos	-2.60	-6.30	1.50	14.60	8.40	15.60
Turto ir rentos pajamos	-0.70	-0.30	-0.20	0.50	-0.30	-1.00
Socialinės išmokos	7.90	-4.30	1.40	-1.30	3.70	7.40
Kitos pajamos	-1.70	0.60	-1.40	-6.40	1.00	-7.90
Kiti namų ūkiai be vaikų iki 18 metų, iš viso:	-18.30	2.60	3.50	35.00	29.30	52.10
Samdomojo darbo	2.30	-8.80	10.60	16.40	13.40	33.90
Verslo pajamos	-12.80	3.20	5.00	16.10	13.80	25.30
Turto ir rentos pajamos	0.80	-0.50	-0.50	0.20	2.40	2.40
Socialinės išmokos	-7.40	2.80	-4.40	6.70	1.80	-0.50
Kitos pajamos	-1.40	6.20	-7.20	-4.40	-2.00	-8.80

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento skaičiavimais.

12 PRIEDAS

Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinės disponuojamos 1999-2004 metais, litais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
1 asmuo, iš viso:	553.6	544.4	542.2	528.8	572.7	602.7
Samdomojo darbo	178.6	163.6	171.1	172.2	182.8	198.4
Verslo pajamos	37.0	37.1	42.4	21.6	53.0	53.0
Turto ir rentos pajamos	2.9	8.7	1.0	3.8	1.3	3.1
Socialinės išmokos	247.1	241.2	234.5	252.7	265.1	287.3
Kitos pajamos	88.1	93.7	93.3	78.5	69.5	60.8
2 asmenys, iš viso:	509.1	481.3	480.2	513.8	524.8	580.7
Samdomojo darbo	214.3	203.7	208.6	221.2	233.0	252.8
Verslo pajamos	53.2	44.6	47.3	48.9	62.1	85.6
Turto ir rentos pajamos	0.6	0.9	0.6	1.0	0.5	3.1
Socialinės išmokos	200.3	186.0	180.3	192.1	195.4	206.0
Kitos pajamos	40.6	46.0	43.3	50.5	33.9	33.2
3 asmenys, iš viso:	448.9	435.3	442.8	441.7	505.2	520.7
Samdomojo darbo	273.4	268.2	283.1	279.2	329.5	349.5
Verslo pajamos	49.2	51.7	44.3	52.8	65.3	60.7
Turto ir rentos pajamos	3.9	1.0	1.0	0.7	0.4	1.9
Socialinės išmokos	69.4	66.0	66.9	62.7	71.1	76.6
Kitos pajamos	53.0	48.6	47.5	46.3	38.9	31.9
4 asmenys, iš viso:	383.9	380.3	360.1	368.6	404.6	447.8
Samdomojo darbo	253.6	240.0	235.5	240.0	275.4	308.3
Verslo pajamos	54.4	58.0	46.1	50.7	60.9	65.4
Turto ir rentos pajamos	1.1	0.7	0.8	0.2	1.2	0.8
Socialinės išmokos	36.3	40.2	38.5	41.4	39.8	44.0
Kitos pajamos	38.4	41.5	39.2	36.4	27.4	29.4
5 ir daugiau asmenų, iš viso:	301.1	289.0	280.9	291.8	315.3	347.0
Samdomojo darbo	150.7	143.5	138.2	152.7	161.0	181.0
Verslo pajamos	59.7	51.3	49.2	47.4	67.4	74.0
Turto ir rentos pajamos	1.2	0.2	0.0	0.0	0.3	0.7
Socialinės išmokos	64.6	70.2	70.3	69.4	70.4	74.5
Kitos pajamos	24.8	23.8	23.2	22.3	16.2	16.7

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 49.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 47.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 47.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 43.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 36.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 35.

13 PRIEDAS

**Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų struktūra 1999-2004 metais,
procentais**

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
1 asmuo, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	32.3	30.1	31.6	32.6	31.9	32.9
Verslo pajamos	6.7	6.8	7.8	4.1	9.3	8.8
Turto ir rentos pajamos	0.5	1.6	0.2	0.7	0.2	0.5
Socialinės išmokos	44.6	44.3	43.2	47.8	46.3	47.7
Kitos pajamos	15.9	17.2	17.2	14.8	12.1	10.1
2 asmenys, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	42.09	42.32	43.44	43.05	44.40	43.53
Verslo pajamos	10.45	9.27	9.85	9.52	11.83	14.74
Turto ir rentos pajamos	0.12	0.19	0.12	0.19	0.10	0.53
Socialinės išmokos	39.34	38.65	37.55	37.39	37.23	35.47
Kitos pajamos	7.97	9.56	9.02	9.83	6.46	5.72
3 asmenys, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	60.90	61.61	63.93	63.21	65.22	67.12
Verslo pajamos	10.96	11.88	10.00	11.95	12.93	11.66
Turto ir rentos pajamos	0.87	0.23	0.23	0.16	0.08	0.36
Socialinės išmokos	15.46	15.16	15.11	14.20	14.07	14.71
Kitos pajamos	11.81	11.16	10.73	10.48	7.70	6.13
4 asmenys, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	66.06	63.11	65.40	65.11	68.07	68.85
Verslo pajamos	14.17	15.25	12.80	13.75	15.05	14.60
Turto ir rentos pajamos	0.29	0.18	0.22	0.05	0.30	0.18
Socialinės išmokos	9.46	10.57	10.69	11.23	9.84	9.83
Kitos pajamos	10.00	10.91	10.89	9.88	6.77	6.57
5 ir daugiau asmenų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	50.05	49.65	49.20	52.33	51.06	52.16
Verslo pajamos	19.83	17.75	17.52	16.24	21.38	21.33
Turto ir rentos pajamos	0.40	0.07	0.00	0.00	0.10	0.20
Socialinės išmokos	21.45	24.29	25.03	23.78	22.33	21.47
Kitos pajamos	8.24	8.24	8.26	7.64	5.14	4.81

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 50.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 48.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 48.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 44.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 37.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 36.

14 PRIEDAS

Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų padidėjimo tempai 1999-2004 metais, procentais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
1 asmuo, iš viso:	-1.66	-0.40	-2.47	8.30	5.24	8.87
Samdomojo darbo	-8.40	4.58	0.64	6.16	8.53	11.09
Verslo pajamos	0.27	14.29	-49.06	145.37	0.00	43.24
Turto ir rentos pajamos	200.00	-88.51	280.00	-65.79	138.46	6.90
Socialinės išmokos	-2.39	-2.78	7.76	4.91	8.37	16.27
Kitos pajamos	6.36	-0.43	-15.86	-11.46	-12.52	-30.99
2 asmenys, iš viso:	-5.46	-0.23	7.00	2.14	10.65	14.06
Samdomojo darbo	-4.95	2.41	6.04	5.33	8.50	17.97
Verslo pajamos	-16.17	6.05	3.38	26.99	37.84	60.90
Turto ir rentos pajamos	50.00	-33.33	66.67	-50.00	520.00	416.67
Socialinės išmokos	-7.14	-3.06	6.54	1.72	5.42	2.85
Kitos pajamos	13.30	-5.87	16.63	-32.87	-2.06	-18.23
3 asmenys, iš viso:	-3.03	1.72	-0.25	14.38	3.07	15.99
Samdomojo darbo	-1.90	5.56	-1.38	18.02	6.07	27.83
Verslo pajamos	5.08	-14.31	19.19	23.67	-7.04	23.37
Turto ir rentos pajamos	-74.36	0.00	-30.00	-42.86	375.00	-51.28
Socialinės išmokos	-4.90	1.36	-6.28	13.40	7.74	10.37
Kitos pajamos	-8.30	-2.26	-2.53	-15.98	-17.99	-39.81
4 asmenys, iš viso:	-0.94	-5.31	2.36	9.77	10.68	16.64
Samdomojo darbo	-5.36	-1.88	1.91	14.75	11.95	21.57
Verslo pajamos	6.62	-20.52	9.98	20.12	7.39	20.22
Turto ir rentos pajamos	-36.36	14.29	-75.00	500.00	-33.33	-27.27
Socialinės išmokos	10.74	-4.23	7.53	-3.86	10.55	21.21
Kitos pajamos	8.07	-5.54	-7.14	-24.73	7.30	-23.44
5 ir daugiau asmenų, iš viso:	-4.02	-2.80	3.88	8.05	10.05	15.24
Samdomojo darbo	-4.78	-3.69	10.49	5.44	12.42	20.11
Verslo pajamos	-14.07	-4.09	-3.66	42.19	9.79	23.95
Turto ir rentos pajamos	-83.33	-100.00	-	-	133.33	-41.67
Socialinės išmokos	8.67	0.14	-1.28	1.44	5.82	15.33
Kitos pajamos	-4.03	-2.52	-3.88	-27.35	3.09	-32.66

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

15 PRIEDAS

**Skirtingo dydžio namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų absoliutūs pokyčiai 1999-
2004 metais, litais**

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
1 asmuo, iš viso:	-9.20	-2.20	-13.40	43.90	30.00	49.10
Samdomojo darbo	-15.00	7.50	1.10	10.60	15.60	19.80
Verslo pajamos	0.10	5.30	-20.80	31.40	0.00	16.00
Turto ir rentos pajamos	5.80	-7.70	2.80	-2.50	1.80	0.20
Socialinės išmokos	-5.90	-6.70	18.20	12.40	22.20	40.20
Kitos pajamos	5.60	-0.40	-14.80	-9.00	-8.70	-27.30
2 asmenys, iš viso:	-27.80	-1.10	33.60	11.00	55.90	71.60
Samdomojo darbo	-10.60	4.90	12.60	11.80	19.80	38.50
Verslo pajamos	-8.60	2.70	1.60	13.20	23.50	32.40
Turto ir rentos pajamos	0.30	-0.30	0.40	-0.50	2.60	2.50
Socialinės išmokos	-14.30	-5.70	11.80	3.30	10.60	5.70
Kitos pajamos	5.40	-2.70	7.20	-16.60	-0.70	-7.40
3 asmenys, iš viso:	-13.60	7.50	-1.10	63.50	15.50	71.80
Samdomojo darbo	-5.20	14.90	-3.90	50.30	20.00	76.10
Verslo pajamos	2.50	-7.40	8.50	12.50	-4.60	11.50
Turto ir rentos pajamos	-2.90	0.00	-0.30	-0.30	1.50	-2.00
Socialinės išmokos	-3.40	0.90	-4.20	8.40	5.50	7.20
Kitos pajamos	-4.40	-1.10	-1.20	-7.40	-7.00	-21.10
4 asmenys, iš viso:	-3.60	-20.20	8.50	36.00	43.20	63.90
Samdomojo darbo	-13.60	-4.50	4.50	35.40	32.90	54.70
Verslo pajamos	3.60	-11.90	4.60	10.20	4.50	11.00
Turto ir rentos pajamos	-0.40	0.10	-0.60	1.00	-0.40	-0.30
Socialinės išmokos	3.90	-1.70	2.90	-1.60	4.20	7.70
Kitos pajamos	3.10	-2.30	-2.80	-9.00	2.00	-9.00
5 ir daugiau asmenų, iš viso:	-12.10	-8.10	10.90	23.50	31.70	45.90
Samdomojo darbo	-7.20	-5.30	14.50	8.30	20.00	30.30
Verslo pajamos	-8.40	-2.10	-1.80	20.00	6.60	14.30
Turto ir rentos pajamos	-1.00	-0.20	0.00	0.30	0.40	-0.50
Socialinės išmokos	5.60	0.10	-0.90	1.00	4.10	9.90
Kitos pajamos	-1.00	-0.60	-0.90	-6.10	0.50	-8.10

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

16 PRIEDAS

Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos amžių 1999-2004 metais, litais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Iki 30 metų, iš viso:	458.2	455.6	447.1	464.1	503.9	551.8
Samdomojo darbo	254.0	250.8	269.4	283.5	334.4	388.4
Verslo pajamos	47.0	44.2	36.9	40.8	43.9	39.6
Turto ir rentos pajamos	8.8	4.1	0.2	2.2	0.5	4.7
Socialinės išmokos	52.8	49.0	54.6	52.7	55.2	57.5
Kitos pajamos	95.5	107.5	86.1	84.9	69.9	61.7
30-39 metų, iš viso:	394.0	378.0	370.6	389.9	421.2	469.7
Samdomojo darbo	251.3	231.6	236.6	257.0	283.8	328.6
Verslo pajamos	53.6	51.5	45.3	47.0	56.7	59.8
Turto ir rentos pajamos	0.7	0.6	0.5	0.2	0.2	0.9
Socialinės išmokos	38.9	42.8	40.1	38.5	41.7	44.6
Kitos pajamos	49.5	51.5	48.2	47.3	38.8	35.7
40-49 metų, iš viso:	423.8	413.0	406.4	413.6	451.8	479.9
Samdomojo darbo	288.5	273.3	272.2	276.0	307.7	327.8
Verslo pajamos	60.1	61.8	50.7	58.8	72.1	78.6
Turto ir rentos pajamos	0.9	0.6	1.7	0.5	1.3	1.2
Socialinės išmokos	36.3	38.0	42.1	37.8	41.0	42.6
Kitos pajamos	38.0	39.4	39.8	40.4	29.6	29.8
50-59 metų, iš viso:	483.5	471.1	456.3	466.8	499.0	528.7
Samdomojo darbo	297.7	290.9	270.7	293.4	317.5	316.5
Verslo pajamos	63.0	52.7	57.0	55.5	73.0	97.9
Turto ir rentos pajamos	1.8	3.1	0.5	1.7	0.6	3.0
Socialinės išmokos	88.9	88.5	88.7	84.2	81.0	86.8
Kitos pajamos	32.1	36.0	39.4	32.0	26.9	24.5
60 metų ir vyresni, iš viso:	419.5	394.9	403.0	416.3	455.5	490.3
Samdomojo darbo	68.1	53.1	55.8	56.8	61.7	64.6
Verslo pajamos	36.6	37.7	37.9	33.8	62.1	64.3
Turto ir rentos pajamos	0.7	0.6	0.3	0.6	1.2	1.2
Socialinės išmokos	285.6	280.3	284.2	295.7	313.4	340.7
Kitos pajamos	28.5	23.2	23.9	29.4	17.0	19.5

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 51.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 49.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 49.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 45.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 38.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 37.

**Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių struktūra 1999-2004
metais, procentais**

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Iki 30 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	55.4	55.0	60.3	61.1	66.4	70.4
Verslo pajamos	10.3	9.7	8.3	8.8	8.7	7.2
Turto ir rentos pajamos	1.9	0.9	0.0	0.5	0.1	0.9
Socialinės išmokos	11.5	10.8	12.2	11.4	11.0	10.4
Kitos pajamos	20.8	23.6	19.3	18.3	13.9	11.2
30-39 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	63.78	61.27	63.84	65.91	67.38	69.96
Verslo pajamos	13.60	13.62	12.22	12.05	13.46	12.73
Turto ir rentos pajamos	0.18	0.16	0.13	0.05	0.05	0.19
Socialinės išmokos	9.87	11.32	10.82	9.87	9.90	9.50
Kitos pajamos	12.56	13.62	13.01	12.13	9.21	7.60
40-49 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	68.07	66.17	66.98	66.73	68.11	68.31
Verslo pajamos	14.18	14.96	12.48	14.22	15.96	16.38
Turto ir rentos pajamos	0.21	0.15	0.42	0.12	0.29	0.25
Socialinės išmokos	8.57	9.20	10.36	9.14	9.07	8.88
Kitos pajamos	8.97	9.54	9.79	9.77	6.55	6.21
50-59 metų, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	61.57	61.75	59.33	62.85	63.63	59.86
Verslo pajamos	13.03	11.19	12.49	11.89	14.63	18.52
Turto ir rentos pajamos	0.37	0.66	0.11	0.36	0.12	0.57
Socialinės išmokos	18.39	18.79	19.44	18.04	16.23	16.42
Kitos pajamos	6.64	7.64	8.63	6.86	5.39	4.63
60 metų ir vyresni, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	16.23	13.45	13.85	13.64	13.55	13.18
Verslo pajamos	8.72	9.55	9.40	8.12	13.63	13.11
Turto ir rentos pajamos	0.17	0.15	0.07	0.14	0.26	0.24
Socialinės išmokos	68.08	70.98	70.52	71.03	68.80	69.49
Kitos pajamos	6.79	5.87	5.93	7.06	3.73	3.98

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 52.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 50.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 50.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 46.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 39.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 38.

18 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių padidėjimo tempai 1999-
2004 metais, procentais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Iki 30 metų, iš viso:	-0.57	-1.87	3.80	8.58	9.51	20.43
Samdomojo darbo	-1.26	7.42	5.23	17.95	16.15	52.91
Verslo pajamos	-5.96	-16.52	10.57	7.60	-9.79	-15.74
Turto ir rentos pajamos	-53.41	-95.12	1000.00	-77.27	840.00	-46.59
Socialinės išmokos	-7.20	11.43	-3.48	4.74	4.17	8.90
Kitos pajamos	12.57	-19.91	-1.39	-17.67	-11.73	-35.39
30-39 metų, iš viso:	-4.06	-1.96	5.21	8.03	11.51	19.21
Samdomojo darbo	-7.84	2.16	8.62	10.43	15.79	30.76
Verslo pajamos	-3.92	-12.04	3.75	20.64	5.47	11.57
Turto ir rentos pajamos	-14.29	-16.67	-60.00	0.00	350.00	28.57
Socialinės išmokos	10.03	-6.31	-3.99	8.31	6.95	14.65
Kitos pajamos	4.04	-6.41	-1.87	-17.97	-7.99	-27.88
40-49 metų, iš viso:	-2.55	-1.60	1.77	9.24	6.22	13.24
Samdomojo darbo	-5.27	-0.40	1.40	11.49	6.53	13.62
Verslo pajamos	2.83	-17.96	15.98	22.62	9.02	30.78
Turto ir rentos pajamos	-33.33	183.33	-70.59	160.00	-7.69	33.33
Socialinės išmokos	4.68	10.79	-10.21	8.47	3.90	17.36
Kitos pajamos	3.68	1.02	1.51	-26.73	0.68	-21.58
50-59 metų, iš viso:	-2.56	-3.14	2.30	6.90	5.95	9.35
Samdomojo darbo	-2.28	-6.94	8.39	8.21	-0.31	6.32
Verslo pajamos	-16.35	8.16	-2.63	31.53	34.11	55.40
Turto ir rentos pajamos	72.22	-83.87	240.00	-64.71	400.00	66.67
Socialinės išmokos	-0.45	0.23	-5.07	-3.80	7.16	-2.36
Kitos pajamos	12.15	9.44	-18.78	-15.94	-8.92	-23.68
60 metų ir vyresni, iš viso:	-5.86	2.05	3.30	9.42	7.64	16.88
Samdomojo darbo	-22.03	5.08	1.79	8.63	4.70	-5.14
Verslo pajamos	3.01	0.53	-10.82	83.73	3.54	75.68
Turto ir rentos pajamos	-14.29	-50.00	100.00	100.00	0.00	71.43
Socialinės išmokos	-1.86	1.39	4.05	5.99	8.71	19.29
Kitos pajamos	-18.60	3.02	23.01	-42.18	14.71	-31.58

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

19 PRIEDAS

**Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos amžių absoliutūs pokyčiai 1999-
2004 metais, litais**

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Iki 30 metų, iš viso:	-2.60	-8.50	17.00	39.80	47.90	93.60
Samdomojo darbo	-3.20	18.60	14.10	50.90	54.00	134.40
Verslo pajamos	-2.80	-7.30	3.90	3.10	-4.30	-7.40
Turto ir rentos pajamos	-4.70	-3.90	2.00	-1.70	4.20	-4.10
Socialinės išmokos	-3.80	5.60	-1.90	2.50	2.30	4.70
Kitos pajamos	12.00	-21.40	-1.20	-15.00	-8.20	-33.80
30-39 metų, iš viso:	-16.00	-7.40	19.30	31.30	48.50	75.70
Samdomojo darbo	-19.70	5.00	20.40	26.80	44.80	77.30
Verslo pajamos	-2.10	-6.20	1.70	9.70	3.10	6.20
Turto ir rentos pajamos	-0.10	-0.10	-0.30	0.00	0.70	0.20
Socialinės išmokos	3.90	-2.70	-1.60	3.20	2.90	5.70
Kitos pajamos	2.00	-3.30	-0.90	-8.50	-3.10	-13.80
40-49 metų, iš viso:	-10.80	-6.60	7.20	38.20	28.10	56.10
Samdomojo darbo	-15.20	-1.10	3.80	31.70	20.10	39.30
Verslo pajamos	1.70	-11.10	8.10	13.30	6.50	18.50
Turto ir rentos pajamos	-0.30	1.10	-1.20	0.80	-0.10	0.30
Socialinės išmokos	1.70	4.10	-4.30	3.20	1.60	6.30
Kitos pajamos	1.40	0.40	0.60	-10.80	0.20	-8.20
50-59 metų, iš viso:	-12.40	-14.80	10.50	32.20	29.70	45.20
Samdomojo darbo	-6.80	-20.20	22.70	24.10	-1.00	18.80
Verslo pajamos	-10.30	4.30	-1.50	17.50	24.90	34.90
Turto ir rentos pajamos	1.30	-2.60	1.20	-1.10	2.40	1.20
Socialinės išmokos	-0.40	0.20	-4.50	-3.20	5.80	-2.10
Kitos pajamos	3.90	3.40	-7.40	-5.10	-2.40	-7.60
60 metų ir vyresni, iš viso:	-24.60	8.10	13.30	39.20	34.80	70.80
Samdomojo darbo	-15.00	2.70	1.00	4.90	2.90	-3.50
Verslo pajamos	1.10	0.20	-4.10	28.30	2.20	27.70
Turto ir rentos pajamos	-0.10	-0.30	0.30	0.60	0.00	0.50
Socialinės išmokos	-5.30	3.90	11.50	17.70	27.30	55.10
Kitos pajamos	-5.30	0.70	5.50	-12.40	2.50	-9.00

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

20 PRIEDAS

Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio galvos išsilavinimą 1999-2004 metais,
litas

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Neturi pradinio, pradinis, iš viso:	346.5	327.5	322.7	336.4	380.8	412.9
Samdomojo darbo	36.6	23.0	26.2	26.7	18.8	20.1
Verslo pajamos	42.1	45.8	41.1	32.4	68.3	71.0
Turto ir rentos pajamos	0.7	0.8	0.2	0.3	0.4	0.8
Socialinės išmokos	243.2	233.1	233.3	250.4	277.9	301.4
Kitos pajamos	23.9	24.7	22.0	26.7	15.5	19.6
Pagrindinis, iš viso:	345.8	326.8	327.4	326.1	365.0	403.8
Samdomojo darbo	128.7	108.4	96.6	98.3	110.1	116.9
Verslo pajamos	51.1	53.2	50.1	42.3	62.6	67.8
Turto ir rentos pajamos	0.3	0.2	0.1	0.0	0.1	1.3
Socialinės išmokos	130.8	136.6	152.1	154.9	268.3	190.2
Kitos pajamos	34.9	28.4	28.5	30.7	23.8	27.5
Bendrasis vidurinis, iš viso:	379.4	349.6	333.7	358.7	397.8	423.4
Samdomojo darbo	202.2	179.5	172.1	193.1	224.5	249.0
Verslo pajamos	55.8	44.1	44.6	46.5	60.8	61.7
Turto ir rentos pajamos	3.5	1.5	0.3	1.2	0.2	0.6
Socialinės išmokos	67.9	71.9	70.4	70.6	76.6	77.4
Kitos pajamos	49.9	52.5	46.3	47.2	35.6	34.6
Aukštesnysis, iš viso:	429.2	411.2	418.3	426.9	423.4	468.4
Samdomojo darbo	259.3	238.3	248.8	256.8	250.3	269.1
Verslo pajamos	58.6	58.4	48.2	51.2	64.9	76.2
Turto ir rentos pajamos	0.5	1.0	0.4	0.4	0.6	0.7
Socialinės išmokos	64.1	69.3	73.4	74.1	76.5	90.1
Kitos pajamos	46.5	44.3	47.4	44.4	31.2	32.3
Aukštasis, iš viso:	641.2	664.9	642.1	662.6	668.2	708.4
Samdomojo darbo	447.3	461.5	453.3	458.7	474.3	503.3
Verslo pajamos	43.3	51.5	45.9	57.3	59.2	67.7
Turto ir rentos pajamos	3.3	3.4	2.7	1.5	2.5	5.6
Socialinės išmokos	91.0	584.1	81.2	89.2	84.1	95.6
Kitos pajamos	56.4	64.6	59.0	55.9	48.0	36.2

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 53.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 51.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 51.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 47.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 40.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 39.

21 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą struktūra 1999-2004 metais, procentais

Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Neturi pradinio, pradinis, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	10.6	7.0	8.1	7.9	4.9	4.9
Verslo pajamos	12.2	14.0	12.7	9.6	17.9	17.2
Turto ir rentos pajamos	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2
Socialinės išmokos	70.2	71.2	72.3	74.4	73.0	73.0
Kitos pajamos	6.9	7.5	6.8	7.9	4.1	4.7
Pagrindinis, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	37.22	33.17	29.51	30.14	30.16	28.95
Verslo pajamos	14.78	16.28	15.30	12.97	17.15	16.79
Turto ir rentos pajamos	0.09	0.06	0.03	0.00	0.03	0.32
Socialinės išmokos	37.83	41.80	46.46	47.50	46.11	47.10
Kitos pajamos	10.09	8.69	8.70	9.41	6.52	6.81
Bendrasis vidurinis, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	53.29	51.34	51.57	53.83	56.44	58.81
Verslo pajamos	14.71	12.61	13.37	12.96	15.28	14.57
Turto ir rentos pajamos	0.92	0.43	0.09	0.33	0.05	0.14
Socialinės išmokos	17.90	20.57	21.10	19.68	19.26	18.28
Kitos pajamos	13.15	15.02	13.87	13.16	8.95	8.17
Aukštesnysis, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	60.41	57.95	59.48	60.15	59.12	57.45
Verslo pajamos	13.65	14.20	11.52	11.99	15.33	16.27
Turto ir rentos pajamos	0.12	0.24	0.10	0.09	0.14	0.15
Socialinės išmokos	14.93	16.85	17.55	17.36	18.07	19.24
Kitos pajamos	10.83	10.77	11.33	10.40	7.37	6.90
Aukštasis, iš viso:	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Samdomojo darbo	69.76	69.41	70.60	69.23	70.98	71.05
Verslo pajamos	6.75	7.75	7.15	8.65	8.86	9.56
Turto ir rentos pajamos	0.51	0.51	0.42	0.23	0.37	0.79
Socialinės išmokos	14.19	87.85	12.65	13.46	12.59	13.50
Kitos pajamos	8.80	9.72	9.19	8.44	7.18	5.11

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 1999 (2000), p. 54.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000 (2001), p. 52.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 52.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002 (2003), p. 48.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 41.

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 40.

22 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą padidėjimo tempai
1999-2004 metais, procentais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Neturi pradinio, pradinis, iš viso:	-5.48	-1.47	4.25	13.20	8.43	19.16
Samdomojo darbo	-37.16	13.91	1.91	-29.59	6.91	-45.08
Verslo pajamos	8.79	-10.26	-21.17	110.80	3.95	68.65
Turto ir rentos pajamos	14.29	-75.00	50.00	33.33	100.00	14.29
Socialinės išmokos	-4.15	0.09	7.33	10.98	8.46	23.93
Kitos pajamos	3.35	-10.93	21.36	-41.95	26.45	-17.99
Pagrindinis, iš viso:	-5.49	0.18	-0.40	11.93	10.63	16.77
Samdomojo darbo	-15.77	-10.89	1.76	12.00	6.18	-9.17
Verslo pajamos	4.11	-5.83	-15.57	47.99	8.31	32.68
Turto ir rentos pajamos	-33.33	-50.00	-100.00	-	1200.00	333.33
Socialinės išmokos	4.43	11.35	1.84	73.21	-29.11	45.41
Kitos pajamos	-18.62	0.35	7.72	-22.48	15.55	-21.20
Bendrasis vidurinis, iš viso:	-7.85	-4.55	7.49	10.90	6.44	11.60
Samdomojo darbo	-11.23	-4.12	12.20	16.26	10.91	23.15
Verslo pajamos	-20.97	1.13	4.26	30.75	1.48	10.57
Turto ir rentos pajamos	-57.14	-80.00	300.00	-83.33	200.00	-82.86
Socialinės išmokos	5.89	-2.09	0.28	8.50	1.04	13.99
Kitos pajamos	5.21	-11.81	1.94	-24.58	-2.81	-30.66
Aukštesnysis, iš viso:	-4.19	1.73	2.06	-0.82	10.63	9.13
Samdomojo darbo	-8.10	4.41	3.22	-2.53	7.51	3.78
Verslo pajamos	-0.34	-17.47	6.22	26.76	17.41	30.03
Turto ir rentos pajamos	100.00	-60.00	0.00	50.00	16.67	40.00
Socialinės išmokos	8.11	5.92	0.95	3.24	17.78	40.56
Kitos pajamos	-4.73	7.00	-6.33	-29.73	3.53	-30.54
Aukštasis, iš viso:	3.70	-3.43	3.19	0.85	6.02	10.48
Samdomojo darbo	3.17	-1.78	1.19	3.40	6.11	12.52
Verslo pajamos	18.94	-10.87	24.84	3.32	14.36	56.35
Turto ir rentos pajamos	3.03	-20.59	-44.44	66.67	124.00	69.70
Socialinės išmokos	-7.58	-3.45	9.85	-5.72	13.67	5.05
Kitos pajamos	14.54	-8.67	-5.25	-14.13	-24.58	-35.82

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

23 PRIEDAS

Vidutinių disponuojamų pajamų pagal namų ūkio galvos išsilavinimą absoliutūs pokyčiai
1999-2004 metais, litais

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	1999-2004
Neturi pradinio, pradinis, iš viso:	-19.00	-4.80	13.70	44.40	32.10	66.40
Samdomojo darbo	-13.60	3.20	0.50	-7.90	1.30	-16.50
Verslo pajamos	3.70	-4.70	-8.70	35.90	2.70	28.90
Turto ir rentos pajamos	0.10	-0.60	0.10	0.10	0.40	0.10
Socialinės išmokos	-10.10	0.20	17.10	27.50	23.50	58.20
Kitos pajamos	0.80	-2.70	4.70	-11.20	4.10	-4.30
Pagrindinis, iš viso:	-19.00	0.60	-1.30	38.90	38.80	58.00
Samdomojo darbo	-20.30	-11.80	1.70	11.80	6.80	-11.80
Verslo pajamos	2.10	-3.10	-7.80	20.30	5.20	16.70
Turto ir rentos pajamos	-0.10	-0.10	-0.10	0.10	1.20	1.00
Socialinės išmokos	5.80	15.50	2.80	113.40	-78.10	59.40
Kitos pajamos	-6.50	0.10	2.20	-6.90	3.70	-7.40
Bendrasis vidurinis, iš viso:	-29.80	-15.90	25.00	39.10	25.60	44.00
Samdomojo darbo	-22.70	-7.40	21.00	31.40	24.50	46.80
Verslo pajamos	-11.70	0.50	1.90	14.30	0.90	5.90
Turto ir rentos pajamos	-2.00	-1.20	0.90	-1.00	0.40	-2.90
Socialinės išmokos	4.00	-1.50	0.20	6.00	0.80	9.50
Kitos pajamos	2.60	-6.20	0.90	-11.60	-1.00	-15.30
Aukštesnysis, iš viso:	-18.00	7.10	8.60	-3.50	45.00	39.20
Samdomojo darbo	-21.00	10.50	8.00	-6.50	18.80	9.80
Verslo pajamos	-0.20	-10.20	3.00	13.70	11.30	17.60
Turto ir rentos pajamos	0.50	-0.60	0.00	0.20	0.10	0.20
Socialinės išmokos	5.20	4.10	0.70	2.40	13.60	26.00
Kitos pajamos	-2.20	3.10	-3.00	-13.20	1.10	-14.20
Aukštasis, iš viso:	23.70	-22.80	20.50	5.60	40.20	67.20
Samdomojo darbo	14.20	-8.20	5.40	15.60	29.00	56.00
Verslo pajamos	8.20	-5.60	11.40	1.90	8.50	24.40
Turto ir rentos pajamos	0.10	-0.70	-1.20	1.00	3.10	2.30
Socialinės išmokos	-6.90	-2.90	8.00	-5.10	11.50	4.60
Kitos pajamos	8.20	-5.60	-3.10	-7.90	-11.80	-20.20

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinės disponuojamos pajamos pagal apskritis 2003 metais, litais per mėnesį

	Alytaus	Kauno	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Telšių	Utenos	Vilniaus
Visos disponuojamos pajamos, iš jų:	430.7	461.0	463.5	418.7	442.9	401.9	372.4	408.9	412.0	529.4
Samdomojo darbo	202.3	263.2	292.2	173.5	200.5	202.8	163.7	207.4	199.5	331.8
Verslo pajamos	74.9	49.5	39.5	105.5	84.8	75.7	88.1	71.0	71.5	50.6
Turto ir rentos pajamos	1.0	0.7	0.0	0.5	0.9	0.7	0.1	1.3	0.1	0.8
Socialinės išmokos	117.3	105.8	96.5	104.8	124.6	97.1	95.8	94.9	118.1	112.0
Kitos pajamos	35.2	41.9	35.3	34.5	32.1	25.8	24.7	31.1	22.9	34.3
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	332.3	395.1	407.2	317.3	348.5	318.8	295.4	321.9	333.4	470.1
Samdomojo darbo	201.1	260.2	288.9	171.2	198.7	199.5	162.5	206.7	198.4	327.4
Verslo pajamos	11.0	15.2	12.3	35.9	22.9	23.9	36.8	14.6	18.6	20.8
Turto ir rentos pajamos	1.0	0.7	0.0	0.5	0.9	0.7	0.1	4.3	0.1	0.8
Socialinės išmokos	105.8	95.8	86.9	95.2	112.6	87.8	88.0	85.5	109.9	102.1
Kitos pajamos	13.5	23.3	19.2	14.5	13.4	6.9	8.1	10.7	6.4	19.0
Natūrinės disponuojamos pajamos	98.3	66.0	56.3	101.5	94.4	83.1	77.0	87.0	78.7	59.3

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2003 (2004), p. 28.

25 PRIEDAS

Vidutinės disponuojamos pajamos pagal apskritis 2004 metais, litais per mėnesį

	Alytaus	Kauno	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Telšių	Utenos	Vilniaus
Visos disponuojamos pajamos, iš jų:	431.9	500.7	492.6	484.3	468.7	442.8	425.6	456.9	430.6	574.8
Samdomojo darbo	203.1	284.2	306.6	195.1	217.9	216.8	182.3	242.8	208.3	368.1
Verslo pajamos	87.7	50.6	48.4	135.2	92.7	83.4	97.3	83.9	70.5	51.0
Turto ir rentos pajamos	0.5	2.5	1.3	0.4	0.9	0.9	0.7	0.5	0.1	3.7
Socialinės išmokos	111.5	123.6	105.7	122.9	130.4	108.5	126.6	97.8	127.9	119.0
Kitos pajamos	29.1	39.7	30.6	30.7	26.8	33.2	18.7	32.0	23.8	33.0
Piniginės disponuojamos pajamos, iš jų:	342.4	442.2	432.5	392.8	379.5	355.0	354.0	366.0	364.9	520.3
Samdomojo darbo	202.6	282.4	303.6	193.7	216.4	214.1	180.5	241.5	208.0	364.2
Verslo pajamos	28.0	22.1	18.3	70.9	33.9	29.2	49.6	22.4	29.4	26.2
Turto ir rentos pajamos	0.5	2.5	1.3	0.4	0.9	0.9	0.7	0.5	0.1	3.7
Socialinės išmokos	102.7	113.5	97.7	113.2	118.7	99.9	116.1	89.3	120.7	109.7
Kitos pajamos	8.7	21.8	11.5	14.7	9.7	10.9	7.1	12.4	6.8	16.5
Natūrinės disponuojamos pajamos	89.5	58.5	60.1	91.5	89.2	87.8	71.6	90.8	65.7	54.5

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 27.

Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2001 metais, procentais

Pajamų intervalai, Lt per mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
Iki 100	3.6	3.6
101-200	11.7	15.3
201-300	17.1	32.4
301-400	20.8	53.2
401-500	16.3	69.5
501-600	10.8	80.3
601-700	6.3	86.6
701-800	3.6	90.2
801-900	2.8	93.0
901-1000	1.7	94.7
1001-1100	1.3	96.0
1101-1200	0.8	96.8
1201-1300	0.8	97.6
1301-1400	0.4	98.0
1401-1500	0.3	98.3
1501-1600	0.2	98.5
1601-1700	0.2	98.7
1701-1800	0.2	98.9
1801-1900	0.2	99.1
1901-2000	0.2	99.3
2001-2500	0.3	99.6
2501-3000	0.1	99.7
3000 ir daugiau	0.1	99.8

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 40.

**Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui
2001 metais, procentais**

Pajamų intervalai, Lt per mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
Iki 100	1.8	1.8
101-200	8.5	10.3
201-300	15.1	25.4
301-400	21.1	46.5
401-500	18.1	64.6
501-600	11.8	76.4
601-700	7.4	83.8
701-800	4.3	88.1
801-900	3.4	91.5
901-1000	2.1	93.6
1001-1100	1.7	95.3
1101-1200	1.0	96.3
1201-1300	1.0	97.3
1301-1400	0.5	97.8
1401-1500	0.3	98.1
1501-1600	0.2	98.3
1601-1700	0.3	98.6
1701-1800	0.2	98.8
1801-1900	0.2	99.0
1901-2000	0.2	99.2
2001-2500	0.4	99.6
2501-3000	0.1	99.7
3000 ir daugiau	0.1	99.8

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 40.

28 PRIEDAS

**Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui
2001 metais, procentais**

Pajamų intervalai, Lt per mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
Iki 100	7.6	7.6
101-200	18.9	26.5
201-300	21.7	48.2
301-400	20.2	68.4
401-500	12.5	80.9
501-600	8.4	89.3
601-700	4.0	93.3
701-800	2.0	95.3
801-900	1.5	96.8
901-1000	0.9	97.7
1001-1100	0.5	98.2
1101-1200	0.3	98.5
1201-1300	0.4	98.9
1301-1400	0.3	99.2
1401-1500	0.2	99.4
1501-1600	0.2	99.6
1601-1700	0.0	99.6
1701-1800	0.1	99.7
1801-1900	0.0	99.7
1901-2000	0.2	99.9
2001-2500	0.1	100.0
2501-3000	0.0	100.0
3000 ir daugiau	0.0	100.0

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001 (2002), p. 40.

Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, procentais

Pajamų intervalai, Lt per mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
Iki 100	1.3	1.3
101-200	5.4	6.7
201-300	12.1	18.8
301-400	18.2	37.0
401-500	21	58.0
501-600	13.5	71.5
601-700	9.4	80.9
701-800	5.5	86.4
801-900	3.7	90.1
901-1000	2.4	92.5
1001-1100	1.8	94.3
1101-1200	1.4	95.7
1201-1300	0.9	96.6
1301-1400	0.6	97.2
1401-1500	0.5	97.7
1501-1600	0.5	98.2
1601-1700	0.2	98.4
1701-1800	0.4	98.8
1801-1900	0.1	98.9
1901-2000	0.2	99.1
2001-2500	0.4	99.5
2501-3000	0.3	99.8
3000 ir daugiau	0.2	100.0

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 26.

30 PRIEDAS

Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, procentais

Pajamų intervalai, Lt per mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
Iki 100	1.2	1.2
101-200	3.7	4.9
201-300	9.5	14.4
301-400	16.8	31.2
401-500	21.1	52.3
501-600	14.1	66.4
601-700	10.3	76.7
701-800	6.1	82.8
801-900	4.7	87.5
901-1000	3.1	90.6
1001-1100	2.2	92.8
1101-1200	1.8	94.6
1201-1300	1.1	95.7
1301-1400	0.6	96.3
1401-1500	0.7	97.0
1501-1600	0.7	97.7
1601-1700	0.4	98.1
1701-1800	0.5	98.6
1801-1900	0.1	98.7
1901-2000	0.3	99.0
2001-2500	0.6	99.6
2501-3000	0.4	100.0
3000 ir daugiau	0.1	100.1

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 26.

31 PRIEDAS

**Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui
2004 metais, procentais**

Pajamų intervalai, Lt per mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
Iki 100	1.4	1.4
101-200	8.7	10.1
201-300	17.2	27.3
301-400	21	48.3
401-500	20.9	69.2
501-600	12.3	81.5
601-700	7.7	89.2
701-800	4.4	93.6
801-900	1.9	95.5
901-1000	1.3	96.8
1001-1100	0.9	97.7
1101-1200	0.7	98.4
1201-1300	0.4	98.8
1301-1400	0.4	99.2
1401-1500	0.1	99.3
1501-1600	0.1	99.4
1601-1700	0	99.4
1701-1800	0.2	99.6
1801-1900	0	99.6
1901-2000	0	99.6
2001-2500	0	99.6
2501-3000	0.1	99.7
3000 ir daugiau	0.2	99.9

Šaltinis: Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004 (2005), p. 26.

Vidutinių disponuojamų pajamų dydžio prognozavimas, naudojant tiesinį trendą

Metai	Vidutinės disponuojamos pajamos (y)	Laikotarpio eilės numeris (t)	ty	t ²	Aproksimuotos reikšmės (ŷ)
1999	428.0	1	428	1	404.00
2000	415.4	2	830.8	4	417.64
2001	409.9	3	1229.7	9	431.29
2002	422.0	4	1688	16	444.94
2003	457.6	5	2288	25	458.59
2004	495.8	6	2974.8	36	472.24
Viso:	2628.7	21	9439.3	91	2628.7

Šaltinis: Lietuvos statistikos metraštis 1999 (2000), p. 192.

Lietuvos statistikos metraštis 2000 (2001), p. 194.

Lietuvos statistikos metraštis 2001 (2002), p. 203.

Lietuvos statistikos metraštis 2002 (2003), p. 173.

Lietuvos statistikos metraštis 2003 (2004), p. 167.

Lietuvos statistikos metraštis 2004 (2005), p. 166.

Autorės skaičiavimai.

Koreliacinėje analizėje naudoti rodikliai

	Vidutinės disponuojamo s pajamos, litais	Bendrasis vidaus produktas, mln. Lt.	Gyventojai su aukščiausiu išsilavinimu, tūkst.	Eksportas, mln. litų.	Tiesioginės užsienio investicijos per metus, litais	Paslaugų sektoriaus pridėtinė vertė, mln. Lt
1996	326.7	32290	-	-	-	16752.5
1997	368.9	39378	-	10425.3	1361239	20253.1
1998	422.5	44377	329	10748.1	2338723	23054.8
1999	428	43359	321.8	9274.7	1750925	23672.3
2000	415.4	45526	369.9	12150.1	1085140	25595.1
2001	409.9	48379	402.7	14315	1324674	27072.3
2002	422	51643	398.3	15475	2521861	29349.2
2003	457.6	56179	417.5	17739.9	515616	31499
2004	495.8	61898	452.5	20753.6	2493150	34438.3

Šaltinis: Lietuvos statistikos metraštis 1997 (1998), p. 204, 346, 555, 556.

Lietuvos statistikos metraštis 1998 (1999), p. 192, 326, 414, 515, 516.

Lietuvos statistikos metraštis 1999 (2000), p. 192, 358, 444, 540, 541.

Lietuvos statistikos metraštis 2000 (2001), p. 194, 374, 470, 564, 565.

Lietuvos statistikos metraštis 2001 (2002), p. 203, 384, 488, 588, 590.

Lietuvos statistikos metraštis 2002 (2003), p. 173, 486, 512, 644, 646.

Lietuvos statistikos metraštis 2003 (2004), p. 167, 223, 462, 484, 612, 614.

Lietuvos statistikos metraštis 2004 (2005), p. 166, 215, 435, 458, 588, 590.

REGRESIJOS LYGČIŲ SKAIČIAVIMUI NAUDOTI DUOMENYS

Vidutinės disponuojamos pajamos ir bendrasis vidaus produktas 1996-2004 metais

Metai	Vidutinės disponuojamos pajamos, Lt (y)	Bendrasis vidaus produktas, mlrd. Lt (x)	xy	x ²
1996	326.7	32.290	1054.91	10.43
1997	368.9	39.378	14526.54	1550.63
1998	422.5	44.377	18749.28	1969.32
1999	428	43.359	18557.65	1880.00
2000	415.4	45.526	18911.50	2072.62
2001	409.9	48.379	19830.55	2340.53
2002	422	51.643	21793.35	2667.00
2003	457.6	56.179	25707.51	3156.08
2004	495.8	61.898	30689.03	3831.36
Viso:	3746.8	393.968	169820.33	19477.96

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 33 priedo duomenimis.

Vidutinės disponuojamos pajamos ir eksportas 1997-2004 metais

Metai	Vidutinės disponuojamos pajamos, Lt (y)	Eksportas, mlrd. Lt (x)	xy	x ²
1997	368.9	10.4253	3845.89	108.69
1998	422.5	10.7481	4541.07	115.52
1999	428	9.2747	3969.57	86.02
2000	415.4	12.1501	5047.15	147.62
2001	409.9	14.315	5867.72	204.92
2002	422	15.475	6530.45	239.48
2003	457.6	17.7399	8117.78	314.70
2004	495.8	20.7536	10289.63	430.71
Viso:	3746.8	110.882	48209.27	1647.66

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 33 priedo duomenimis.

Vidutinės disponuojamos pajamos ir paslaugų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė 1996-2004 metais

Metai	Vidutinės disponuojamos pajamos (y)	Paslaugų sektoriaus sukurta pridėtinė vertė, mln. Lt (x)	xy	x²
1996	326.7	16752.5	5473.04	280.65
1997	368.9	20253.1	7471.37	410.19
1998	422.5	23054.8	9740.65	531.52
1999	428	23672.3	10131.74	560.38
2000	415.4	25595.1	10632.20	655.11
2001	409.9	27072.3	11096.94	732.91
2002	422	29349.2	12385.36	861.38
2003	457.6	31499	14413.94	992.19
Viso:	3251	197248	81345.25	5024.32

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 33 priedo duomenimis.